

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIĞA MARUZ KALMA
DÜZEYLERİNİN AHLAKİ KAYITSIZLIK, NARSİSİZM VE SAVUNMA
MEKANİZMALARINA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MÜCAHİT CEVHEROĞLU

Lefkoğa

Haziran, 2022

**MÜCAHİT
CEVHEROĞLU**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER
ZORBALIĞA MARUZ KALMA
DÜZEYLERİNİN AHLAKİ KAYITSIZLIK,
NARSİSİZM VE SAVUNMA
MEKANİZMALARINI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2022

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIĞA MARUZ KALMA
DÜZEYLERİNİN AHLAKİ KAYITSIZLIK, NARSİZM VE SAVUNMA
MEKANİZMALARINA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

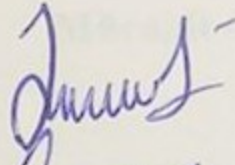
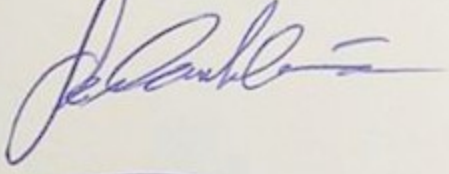
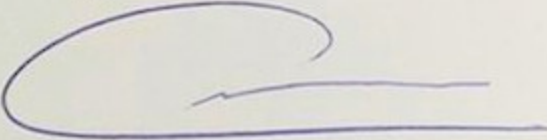
Mücahit CEVHEROĞLU

**Tez Danışmanı
Yard. Doç. Dr. Ezgi ULU**

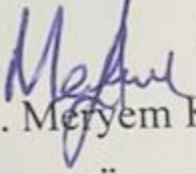
**Lefkoşa
Haziran, 2022**

Onay

Mücahit CEVHEROĞLU tarafından hazırlanan “Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerinin Ahlaki Kayıtsızlık, Narsisizm ve Savunma Mekanizmalarına Etkisi” başlıklı tez, kapsam ve nitelik açısından kalite standartlarına uygunluğu ile ilgili Klinik Psikoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak 20/06/2022 tarihinde kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Adı – Soyadı	İmza
JuriBaşkanı:	Yrd. Doç. Dr. Hande Çelikay Söyler	
JuriÜyesi:	Yrd. Doç. Dr. Şebnem Güldal	
Danışman:	Yrd. Doç. Dr. Ezgi ULU	

Anabilim/ Anasanat Dalı Başkanı Onayı

 20/06/2022
Doç. Dr. Meryem KARAAZİZ
Ünvan, Ad-Soyad
Anabilim/Anasanat Dalı Başkanı

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

20/06/ 2022
Prof. Dr. Kemal Hüsnü Can BAŞER

Etik İlkelere Uygunluk Beyanı

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kurallar gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Mücahit Cevheroğlu

20/06/2022

Teşekkür

Tez yazma sürecimin başından sonuna kadar her zaman yanımda olan, yardımını esirgemeyen, bilgisiyle ve tecrübesiyle her zaman bana yol gösteren değerli danışman hocam Yard. Doç.Dr. Ezgi ULU'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Mücahit Cevheroğlu

Özet

Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerinin Ahlaki Kayıtsızlık, Narsisizm ve Savunma Mekanizmalarına Etkisi

Cevheroğlu, Mücahit

Yüksek Lisans, Klinik Psikoloji Bilim Dalı

Haziran 2022, (93) sayfa

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinde siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin narsisizm, ahlaki kayıtsızlık ve savunma mekanizmalarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında çalışmada ilk olarak internet, internet bağımlılığı ve siber zorbalık kavramları ele alınmıştır. Devamında ise ahlaki kayıtsızlık, narsisizm ve savunma mekanizmaları kavramları incelenmiştir. Ayrıca bu konu kapsamında daha önce literatürde yapılmış olan çalışmalara göz atılmıştır.

Daha sonrasında bu araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Araştırmaya 290 kadın, 181 erkek olmak üzere toplam 471 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda öğrencilere Siber Zorbalık ve Mağduriyet, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Envanteri ile Savunma Biçimleri Testi kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda bireylerin Siber Zorbalık ve Mağduriyet düzeyleri ile Ahlaki Uzaklaşma, Savunma Biçimleri ve Narsistik Kişilik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma sonucunda elde edilen verilere göre, bireylerin incisiyetleri ile siber zorbalık ve mağduriyet, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Sonuç olarak bireylerin siber zorbalık konusunda bilgilendirilmesi, narsistik problemlerinin giderilmesi ve ahlaki kayıtsızlık durumları hakkında bilgilendirilmesiyle siber zorbalık davranışında azalma görüldüğü ortaya koyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ahlaki kayıtsızlık, internet, narsisizm, siber zorbalık.

Abstract

The Levels of Exposure of University Students to Cyber Bullying And Its Effects On Ethical Adoption, Narcicism, Defense Mechanisms

Cevheroğlu, Mücahit

Master Thesis, Department of Clinical Psychology

June 2022, (92) pages

In this study, it was aimed to examine the effects of exposure to cyberbullying in university students on narcissism, moral indifference and defense mechanisms. Within the scope of this purpose, firstly the concepts of internet, internet addiction and cyberbullying were discussed. Afterwards, the concepts of moral indifference, narcissism and defense mechanisms are examined. In addition, previous studies in the literature were reviewed within the scope of this subject.

Afterwards, the relational survey model was used in this study. A total of 471 students, 290 women and 181 men, participated in the study. In line with the purpose of the research, Cyberbullying and Victimization, Moral Distancing, Narcissistic Personality Inventory and Defense Styles Test were used. As a result of the research, it has been determined that there is a statistically significant relationship between individuals' Cyberbullying and Victimization levels and Moral Distancing, Defense Styles and Narcissistic Personality levels.

According to the data obtained as a result of the study, a significant relationship was determined between the genders of individuals and cyberbullying and victimization, moral distancing, narcissistic personality inventory and defense styles.

As a result, it is revealed that cyberbullying behavior decreases by informing individuals about cyberbullying, eliminating their narcissistic problems and informing them about moral indifference.

Keywords: cyberbullying, internet, moral indifference, narcissism.

İçindekiler

Onay	i
Etik İlkeler Uyumluk Beyanı	ii
Teşekkür	iii
Özet	iv
Abstract	v
İçindekiler	vi
Tablolar Listesi	ix
Kısaltmalar	x
BÖLÜM I	1
Giriş	1
Problem Durumu	2
Araştırmanın Amacı	3
Araştırmanın Önemi	3
Araştırmanın Sınırlılıkları	5
Tanımlar	5
BÖLÜM II	6
Kavramsal Bilgiler ve İlgili Araştırmalar	6
İnternet, İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalık	6
Siber Zorbalık Tanımı	6
Siber Zorbalığın Nedenleri ve Risk Faktörleri	8
İlişkilere Zarar Verme	9
Karşılık Verme	9
Yüz yüze İletişim Noksanlığı	9
Siber Zorbalığın Etkileri	10
Ahlaki Kayıtsızlık	11
Ahlaki Kayıtsızlık Mekanizmaları	14
Ahlaki Meşrulaştırma	16
İyimser Etiketleme	17
Avantajlı Karşılaştırma	18

Sorumluluğun Üstlenilmesi	18
Sorumluluğun Yayılması.....	19
Olumsuz Sonuçları Önemsememe	19
İnsandışılaştırma	20
Mağduru Suçlama	20
Ahlaki Kayıtsızlıkta Rol Oynayan Etmenler.....	21
Bireysel Etmenler	21
Çevresel Etmenler	25
Narsizm.....	27
Narsizm Tanımı	27
Narsisizmin Alt Boyutları ve İfadesi	29
DSM 5'e Göre Narsistik Kişilik Bozukluğu	31
Savunma Mekanizmaları	32
İmmatür Savunma Mekanizması	34
Nevrotik Savunma Mekanizmaları	35
Olgun Savunma Mekanizmaları	35
İlgili Araştırmalar.....	36
BÖLÜM III	38
Yöntem	38
Araştırmanın Modeli ve Yöntemi	38
Evren ve Örneklem.....	38
Verilerin Toplanması.....	40
Veri Toplama Aracı.....	40
Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği	41
Ahlaki Uzaklaşma.....	41
Narsistik Kişilik Envanteri.....	42
Savunma Biçimleri	42
Verilerin Analizi.....	43
BÖLÜM IV	45

Bulgular.....	45
Sosyo-Demografik Bilgilerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	45
BÖLÜM V.....	54
Tartışma	54
BÖLÜM VI	58
Sonuç ve Öneriler	58
Sonuç	58
Öneriler	60
Kaynakça.....	61
Ekler	84
Ek 1.Etik Kurulu Onay Yazısı	84
Ek 2.Ölçme Araçları.....	85
Ek 3. Ölçeklerin Kullanımına Yönelik İzinler	87
Ek4. Katılımcı Bilgilendirme Formu.....	91
Ek 5.Aydınlatılmış Onam Formu	91
Ek 6. İntihal Raporu	92
Ek 7. Özgeçmiş	93

Tablolar Listesi

	Sayfa
Tablo 1. Bireylerin Sosyo-Demografik Bilgilerinin Dağılımları.....	39
Tablo 2. Normallik Analizi.....	44
Tablo 3. Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyini, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimini ve Savunma Biçimleri ile Cinsiyetlerine İlişkin Sonuçlar	45
Tablo 4. Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyini, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimin ve Savunma Biçimleri ile Yaşlarına İlişkin Sonuçlar	46
Tablo 5. Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyini, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimini ve Savunma Biçimleri ile Sınıf Düzeylerine İlişkin Sonuçlar	47
Tablo 6. Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyini, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimini ve Savunma Biçimleri ile Kardeş Sayılarına İlişkin Sonuçlar	48
Tablo 7. Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyini, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimini ve Savunma Biçimleri ile Kaçınıcı Çocuk Olduklarına İlişkin Sonuçlar	49
Tablo 8. Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyini, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimini ve Savunma Biçimleri ile Aile Gelir Durumlarına İlişkin Sonuçlar	50
Tablo 9. Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyini, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimini ve Savunma Biçimleri ile Annelerinin Eğitim Durumlarına İlişkin Sonuçlar.....	51
Tablo 10. Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyini, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimini ve Savunma Biçimleri ile Babalarının Eğitim Durumlarına İlişkin Sonuçlar.....	52
Tablo 11. Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyini, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik, Savunma Biçimleri Arasındaki İlişki	53

Kısaltmalar

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
DSM:	The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders
ODTÜ:	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu

BÖLÜM I

Giriş

İnsanlar ilk dönemlerden itibaren bir topluluk olarak yaşamakta ve birbirleriyle iletişim halinde bulunmaktadır. Bu iletişimlerini çeşitli araçlar vasıtasıyla yapmaktadır. Bu şekilde insanlar yaşadıkları toplumlara yakın yerlerde yeni insanlarla iletişim sağlarken ilerleyen süreçte teknolojinin gelişmesiyle uzak mesafelerdeki insanlarla da rahat iletişim kurma noktasına gelmiştir. İnsanlar birbirleriyle kurdukları iletişimlerin esnasında muhataplarına bazı isteklerini kabul ettirmek için bir takım olumsuz davranışlarda da bulunmaktadır. Bu tür davranışlara zorbalık denilmektedir (Gürhan, 2017). İlerleyen süreçte insanlar internet ortamında da birbirlerine karşı zarar verme amacı taşıyan davranışlarda bulunmaktadır. Bu tür zorbalığa ise siber zorbalık adı verilmektedir (Korkmaz, 2016). Siber zorbalığa sebep olan etkenler arasında bireylerin benlik saygısı, narsisizm ve empatik öfke durumları oldukça etkili bulunmaktadır. Ayrıca siber zorbalığa sebep olan davranışlar arasında savunma mekanizmalarının da etkisi bulunmaktadır (Tanrıkulu, 2013).

Narsistik kişilik bozukluğu gösteren bireyler gerçeklikten uzaklaşmış durumda bulunmaları sebebiyle sanal ortamlar da kendilerini daha rahat bir şekilde göstermektedir. Sosyal medyanın da etkisiyle birlikte sanal ortamlarda sık bulunan bireylerde narsistik bozukluklar da artış görülmekte ve kendilerini gösterme ve diğer bireyler arasında ön plana çıkma yarışına girdikleri görülmektedir (Kardaş, 2017). Bu durumun bir sonucu olarak diğer bireylere göre ön planda olmak isteyen narsistik kişilik özelliği gösteren bireyler zorbalık faaliyetlerine başvurmaktadır. Böylelikle siber zorbalık yoluyla diğer bireylere zarar vermekte ve kendi öfkelerini bu yollarla dışa vurmaktadırlar (Ekşi, 2012). Bireyler siber zorbalık uyguladıkları kişilere karşı üstünlük duygusuna kapılarak narsistik kişilik bozukluğunu desteklemekte ve bu durumdan haz duymaktadır.

Siber zorbalık esnasında kimliğini gizleyen bireyler sorumluluk almaktan kaçınmakta ve yaşattıkları problemlerden kendileri sorumlu tutulmadığı için zorbalık faaliyetlerinde rahatlıkla hareket etmektedir. Bu bağlamda ahlaki değerlere de dikkat etmeden faaliyetler de bulunmaktadırlar. Bireylerin ahlak kurallarını bu şekilde görmezden gelerek birbirlerine karşı etik olmayan davranışlarda rahatlıkla bulunmalarına ahlaki kayıtsızlık denilmektedir. Ahlaki kayıtsızlık durumu siber

zorbalık faaliyeti gösteren bireylerde oldukça fazla görülmektedir. Bunun sebebi olarak siber zorbalık faaliyeti yapan bireylerin kimliklerini gizleyerek faaliyetlerde bulunması önemli bir etkidir (Özer, 2016).

Bireyler yaşamlarında erken dönemlerden itibaren bir takım zihinsel şemalar oluşturmaktadır. Bu şemalar bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarına etkilerde bulunmaktadır. Bireylerin oluşturdukları yanlış şemalar sebebiyle olumsuz duygu, düşünce ve davranışlar ortaya çıkmaktadır. Bireylerin oluşturmuş oldukları yanlış veya uyumsuz şemalar değişime direnç göstermektedir (Özdemir, & diğ.,2012). Bu şemalar değiştirilmediği takdirde birtakım kişilik bozuklukları ortaya çıkmaktadır. Bireylerin oluşturdukları uyumsuz şemalar sebebiyle yaşamış oldukları kişilik bozuklukları onların yaşamlarında diğer bireylerle arasındaki ilişkilerinde de olumsuz bir etkiye sahip olmaktadır. Bu bağlamda kişiler arası ilişkilerinde sorun çıkan bireyler kendilerini ön plana çıkarmak ve haklı olduklarını göstermek için savunma mekanizmalarına başvurmaktadır. Savunma mekanizmaları aynı zamanda bireylerin yaşamış oldukları içsel sıkıntılar sebebiyle de devreye girmektedir. Bireyler kullanmış oldukları savunma mekanizmalarıyla da bazen sıkıntılarını diğer bireylere yansıtmakta ve bu şekilde sıkıntılarını kurtulmaya çalışmaktadır (Aydın, 2019). Bu durumda bireylerin sıkıntılarını diğer bireylere yansıtma yöntemlerinden birisi olarak siber zorbalık durumu da ortaya çıkmaktadır. Yaşanılan sıkıntının yer yön değiştirme veya yansıtma savunma mekanizmasının devreye girmesiyle siber zorbalık vasıtasıyla başka bireylere zorbalıklarda bulunularak aşılmaya çalışılması bireylerin tercih ettikleri bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır.

Problem Durumu

Siber zorbalıklara müdahale konusunda birtakım çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalara bakıldığında (Arıcak, & diğ.,2008; Dilmaç ve Aydoğan, 2010; Horzum ve Ayas, 2012) siber zorbalık davranışlarına karşı uygulanan eğitim programları çerçevesinde zorbalık davranışlarında azalma yaşandığı görülmekte ancak bu programlar küresel çapta uygulama alanı bulamamaktadır. Dünyada çeşitli örnekleri bulunan (Mishna, & diğ.,2009; Vandebosch&Van Cleemput, 2009; Ybarra&Mitchell, 2004) siber zorbalığa müdahale programlarına Türkiye’de rastlanmamakla birlikte birtakım çalışmalarla siber zorbalığın etkilerine değinilmektedir.

Çalışmada günümüzde ciddi boyutlara ulaşan siber zorbalık davranışına sebep olan etmenler incelenmekte ve siber zorbalık konusunda yapılmış olan

çalışmalar ve müdahale programları incelenmektedir. Narsisizmin ne olduğu, narsisizme sebep olan etmenler ve narsisizmin sebep olduğu sonuçlar araştırılmaktadır. Bunun yanı sıra ahlaki kayıtsızlık kavramı incelenmekte ve ahlaki kayıtsızlığa sebep olan etmenler ortaya koyularak ahlaki kayıtsızlıkla mücadelenin önemi aktarılmaktadır. Ayrıca siber zorbalığın, narsisizmin ve ahlaki kayıtsızlığın tanımları ve türleri de açıklanarak siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin ahlaki kayıtsızlık, narsisizm ve savunma mekanizmaları üzerindeki etkisi incelenecektir.

Araştırmanın Amacı

Çalışmada siber zorbalığa maruz kalma düzeyinin narsisizm, ahlaki kayıtsızlık ve savunma mekanizmalarına etkisi incelenerek bu faktörlere göre kişilerin siber zorbalığa maruz kalmaları bağlamında ne derece değişkenlik göstereceği araştırılmaktadır. Bununla birlikte çalışmamız bireylerin internet ortamında karşılaştıkları sıkıntılarla oluşturmuş oldukları savunma mekanizmalarını ve bu sıkıntıların ve zorbalıkların savunma mekanizmalarını ne düzeyde etkilediğini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın alt amaçları şu şekildedir:

1. Siber zorbalığa maruz kalma, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri ile cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Siber zorbalığa maruz kalma, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri ile kardeş sayıları ve ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Siber zorbalığa maruz kalma, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri ile aile gelir durumları ve anne-babanın eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Siber zorbalığa maruz kalma, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ile savunma biçimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Günümüz dünyasında bireyler açısından internet ortamı vazgeçilemez bir hal almaktadır. Bireyler hayatlarındaki birçok işi internet üzerinden halletmekte ve birbirleriyle iletişimlerini önemli ölçüde internetten yapmaktadır. Bu bağlamda siber zorbalık faaliyetleri de günümüzde oldukça artış göstermektedir. Siber zorbalıkla mücadele bağlamında siber zorbalığa neden olan faktörler incelenmekte ve siber

zorbalığın sebepleri araştırmalar ortaya koyulmaktadır. Siber zorbalığın zararları zihinsel ve toplumsal boyutta olabilmektedir (Arıcak, 2009). Bu nedenle siber zorbalığın azaltılması, bireylerin bu kavramı tanması, teknolojiyi doğru kullanmaları, siber zorbalıkla başa çıkabilme becerilerini kazanmaları açısından siber zorbalıkla ilgili çalışmalar yapılması önemli hale gelmiştir (Arıcak, Kınay ve Tanrıku, 2012). Ülkemizde siber zorbalığın yaygınlığıyla ve etkileri üzerine ilişkin çalışmalar yeni olmakla birlikte sayıları hızla artmaktadır. Kanada’da, konuya ilişkin yapılan bir araştırmada (Li, 2005), 177 öğrenci ile bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada, katılımcıların %54’ünün geleneksel zorbalık mağduru olduğu ve bunların çeyreğinden fazlasının da aynı zamanda siber zorbalık yaptığı saptanmıştır. Bu alışma, neredeyse her üç öğrenciden birinin diğerlerine geleneksel formda zorbalık yaptığını ve bunların takriben %15’inin elektronik iletişim araçlarını kullanarak da zorbalık davranışını sürdürdüğünü göstermiştir. Aynı çalışmada, siber zorbalık kurbanların %60’ının kadın, siber zorbaların %52’den fazlasının ise erkek olduğu gözlenmiştir. Kanada’da 432 öğrenci üzerinde yapılan bir başka çalışmada, öğrencilerden %69’u siber taciz olayına tanık olduklarını, %21’i kendilerinin defalarca siber tacize maruz kaldığını ve %3’ü de kendilerinin siber tacizde bulduklarını bildirmişlerdir (Beran ve Li, 2005). Literatürde, zorbaların zarar veren davranışlarının temelinde depresyon, ruhsal bozukluk, kaygı, paranoya, dışmanlık, narsisizm gibi psikolojik belirtilerin bulunduğu saptanmıştır (Arıcak, 2009; Finkelhor, Mitchell ve Wolak, 2000; Gibb ve Devereux, 2014; Kokkinos, Baltzidis ve Xynogala, 2016; Schenk ve Fremouw, 2012).

Siber zorbalık ile ilgili literatürde öne çıkan zorbalık ve maruz kalma boyutlarına ek olarak, siber zorbalığa maruz kalan kişilerde narsistik duyguların, ahlaki kayıtsızlık durumlarının ve savunma mekanizmalarında meydana gelen değişimlerin etkisinin incelenmesi, bu yapılar arasındaki ilişkileri belirginleştirmesi açısından kritiktir. Madencioğlu (2021) tarafından yapılan bir çalışmada, 9-14 yaş arasındaki çocuklarda narsistik kişilik özelliğinin siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışmada ise, üniversite öğrencilerinde siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin ahlaki kayıtsızlık, narsisizm ve savunma mekanizmalarındaki etkisi incelenerek ,farklı örneklem kullanımının çalışma değişkenleri üzerindeki etkileri saptanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla bu, farklı yaş gruplarındaki yansımaları ortaya koymasından ilgili literatür boşluğuna katkı sunacaktır.

Diğer taraftan, bu çalışma, siber zorbalığa maruz kalan kişilerin baş etme becerilerinin geliştirilmesine yönelik öneriler sunması bakımından da önemlidir. Dolayısıyla bu çalışma, hem siber zorbalığa maruz kalanlara bu durumun üstesinden gelebilmesi amacıyla öneriler sunmakta hem de bu etmenlerin düzeltilmesiyle birlikte siber zorbalık davranışlarının azalacağını ortaya koymaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, Türkiye’de bulunan üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle araştırma, Türkiye’de 471 üniversite öğrencisi ile sınırlandırılmıştır.

Tanımlar

Ahlaki Kayıtsızlık: Ahlak dışı davranışlarda bulunan ve dolayısıyla da suçluluk ve utanç gibi çeşitli olumsuz duygular içerisinde olan bireylerin çeşitli mekanizmalar aracılığı ile olumsuz duygularından kurtulması için başvuru yaptıkları yöntemlerdendir (Yalçın, & diğ., 2016)

Narsizm: Bireyin kendisini bedensel ya da zihinsel benliklerine karşı duydukları hayranlık ve bağlılık diğer bir ifade ile bireyin kendisine aşık olmasıdır (Freud, 2015).

Savunma Mekanizmaları: Freudyen psikanalitik teoriye göre, bir bireyin sosyal olarak kabul edilebilir bir kendilik imajını korumak ve sürdürmek için bilinçsizce gerçekleri manipüle etmeyi, reddetmeyi veya çarpıtmayı öğrendiği psikolojik taktiklerdir (Freud, 2011).

Siber Zorbalık: sosyal medya ve sanal araçların kullanılarak bir bireye veya gruba yönelik teknik veya ilişkisel bir biçimde zarar verme eylemidir (Arıcak, 2011).

BÖLÜM II

Kavramsal Bilgiler ve İlgili Araştırmalar

İnternet, İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalık

Siber zorbalık, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişme sonucu geleneksel zorbalığın yerini almış olan bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Genellikle sosyal medya üzerinde ve çeşitli internet platformlarında siber zorbalık olaylarına çok sık rastlanmaktadır. Siber zorbalık, günlük hayatta insanların maruz kaldıkları zorbalıktan çok da farklı görünmemekle birlikte günlük hayatta karşılaşılan zorbalığın internet ortamındaki şekli olarak karşımıza çıkmaktadır (Lacey, 2007). Zorbalığın her iki türü de bir insanı hedef almakta ve insanları mağdur duruma sokma amacıyla bulunmaktadır. Bakıldığında geleneksel zorbalıkta olduğu gibi siber zorbalıkta da tekrar yaşanma durumlarına sık rastlanmaktadır. İki zorbalık türü incelendiğinde de zorbalığı uygulayan kişi ile zorbalığa maruz kalan kişi arasında bir imkân eşitsizliği bulunmaktadır (Kowaiski, 2008).

Siber zorbalık ile günlük hayatta karşılaşılan zorbalık karşılaştırıldığında benzerlikler bulunduğu gibi uygulama açısından önem arz eden farklılıklar da bulunmaktadır (Demir&Seferoğlu, 2016). Bu farklılıklara bakıldığında en önemli farklılıklardan birisi olarak siber zorbalığı uygulayan bireyin kimliğini gizleyebilmesi durumu karşımıza çıkmaktadır. Siber zorbalığı uygulayan bir kimse kimliğini gizlemek suretiyle daha rahat hareket edebilmektedir. Diğer bir deyişle siber zorbalığı uygulayan bireyler, günlük hayatta zorbalık uygulayan bireylere göre daha rahat hareket imkânı bulması sebebiyle davranışlarında rahatlıkla aşırıya kaçmaktadır. Bunun yanı sıra günlük hayatta karşılaştığımız bir zorbadan kaçmak gibi bir imkân bulunabilirken siber zorbadan uzaklaşmak mümkün görünmemektedir. Bu durumda en büyük farklardan birisi olarak siber zorbalık ile günlük hayatta maruz kalınan zorbalık arasında önemli bir fark olarak zorbayla aynı ortamda bulunmamak yer almaktadır. Ancak siber zorba ile mağdur kimse aynı ortamda bulunmasa bile mağdurun fazlasıyla zarara uğradığı da görülmektedir (Akyüz, 2019).

Siber Zorbalık Tanımı

İnternet kullanımının yaygınlaşması üzerine sanal âlemden insanların başkalarının bilgilerine erişmesi, onları tehdit ve taciz etmesi, korkutması ve bilgilerini çalarak onlar hakkında şantaj yapması gibi durumlar da ortaya çıkmaktadır

(Taiwo, 2015; Dehue, 2013). İnsanların maruz kaldıkları bu davranışlar internet kullanımının insanların büyük çoğunluğu tarafından kullanılması sonucu onların hayatlarında karşılımlarına çıkan bir olumsuzluk olarak yer almaktadır. İnsanların bu şekilde internet üzerinden başkaları üzerinde baskı kurması siber zorbalık olarak tanımlanmaktadır (Ekşi & Ümmet, 2013). Siber zorbalık kavramının çeşitli tanımları bulunmaktadır. Konuya ilişkin ilk tanımı yapan kişi olarak Kanadalı bilim insanı Bill Belsey yer almaktadır. Belsey 2003 yılında siber zorbalık kavramını bilgi ve iletişim teknolojilerinin bireyler tarafından başka bireyler üzerinde saldırgan amaçlarla kullanmak olarak tanımlamaktadır (Belsey, 2007). Siber zorbalık kavramının yerine “sanal zorbalık” veya “internet zorbalığı” terimlerinin kullanıldığı da görülmektedir (Yetim, 2015). Gelişen teknolojiyle birlikte insanların hayatlarının en önemli parçalarından biri haline gelen internet, telefon ve bilgisayar kullanımında görülen artışla birlikte internette görülen siber zorbalık olaylarında da hızlı bir artış görülmektedir. Kitle iletişim araçlarında meydana gelen yeniliklerle birlikte siber zorbalık olayları küresel anlamda oldukça fazla bir artış görülmektedir. Çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalar sonucunda dünyada siber zorbalık faaliyetlerinde her geçen gün artış yaşandığı görülmektedir (Serin, 2012).

Siber zorbalık ve siber zorbalıktan doğan mağduriyet alanları son 15 yılda artan internet kullanımı sebebiyle yeni bir çalışma alanı olarak yer almaktadır. Bunun sonucunda psikoloji, eğitim bilimler ve mühendislik alanlarında siber zorbalık ve siber zorbalıklardan doğan mağduriyetler ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Siber zorbalığın yaygınlaşmasının sebeplerinden bir tanesi olarak siber zorbalıkların internet ortamında rahatlıkla gizlenebilmesi ve adli altyapının siber açıdan yetersiz durumda bulunması yer almaktadır (Li, 2006). Siber zorbalığa maruz kalan bireylerin akademik, sosyal ve mesleki alanlarda sorunlar yaşaması üzerinde bu bireylerin sosyal hayatlarında sıkıntılara girmeleri ve içine kapanmaları gibi problemler yaşadıkları görülmektedir. Siber zorbalığa maruz kalan bireyde psikolojik sıkıntılar ortaya çıkabilmekte öfke, stres, üzüntü, korku ve mutsuzluk gibi problemler yaşayabilmektedir (Serin, 2012). Bireylerin sosyal platformlarda veya e-posta yoluyla karşı karşıya kaldıkları siber zorbalıklara bakıldığında bireyler veya kurumlar için yapılan olumsuz yorum, iftira, bilgilerin sızdırılması gibi zorbalık türlerinin çeşitli platformlardan (Facebook, Instagram, Twitter, Myspace) paylaşımlarının yapılması yoluyla da zorbalık faaliyetleri sürdürülmektedir. Tanımlarda da yer aldığı üzere siber zorbalık çeşitli yollarla bireylere sürekli olarak

ve zarar verme amacıyla gerçekleşmektedir (Tanrıkulu, 2015). İnternet ortamının özgürlüğünden faydalanarak siber zorbalık faaliyetlerinde bulunan kişiler kimliklerini de rahatlıkla gizleyebilmektedir. Kimliklerini gizledikleri için kendilerine bir suçlamada bulunulmasını güç hale getiren siber zorbalar yaptıkları faaliyetler doğrultusunda herhangi bir olumsuz sonuçla karşılaşmadıkları sürece bu davranışlarını sürekli hale getirmektedirler (Hinduja & Patchin, 2008).

Siber Zorbalığın Nedenleri ve Risk Faktörleri

Siber zorbalık faaliyetinin temelinde bir kişinin akranlarını etkilemeye yönelik ona uygulanan zarar verme amaçlı baskı uygulama girişimi yer almaktadır. Bu girişimin sebebi olarak bireyin aile ve arkadaş çevresinden almış olduğu sosyal destek eksikliği durumu bulunmaktadır. Bireylerin şiddete maruz kalması ve maruz kaldıkları şiddet durumuna karşı haksız duruma düşmeleri de proaktif saldırganlığı etkilemektedir. Ortaokul ve lise çağındaki bireylerin birbirlerine karşı siber zorbalığı uygulama sebepleri arasında kendilerinin içinde buldukları olumsuz duyguları bastırmak ve daha iyi hissedebilmek düşüncesi yer almaktadır. Aynı zamanda siber zorbalık yaparken kendilerini gizlemeleri, olumsuz duygu ve düşüncelerini yansıtırken rahat hissetmeleri ve intikam gibi düşünceler ile birlikte siber zorbalığı yapmaya daha meyilli hale gelmekteledir (Notar, & diğ., 2013).

Siber zorbalık uygulama alanında bulunan gençler birbirleriyle bir grup kurarak ilerleyebilmektedir. Lise öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışma da bireylerin iç motivasyon kaynaklarının dış motivasyon kaynaklarına göre akranlarına karşı siber zorbalık uygulama faaliyetinde bulunmasına sebebiyet verdiği görülmektedir (Varjas, & diğ., 2010). Siber zorbalık uygulayan lise dönemi gençlerde bunun sebepleri arasında akranlarına karşı üstünlük elde etme arzusu ve sosyal medya uygulamalarında ön planda olma düşüncesi yer almaktadır. Aynı zamanda siber zorbalık uygulayan bireyler bu durumu bir macera, eğlence veya dikkat çekme amacıyla uygulamaktadır (Berne, & diğ., 2014). Siber zorbalık konusunda yapılan bir başka araştırmada ise zorbalık uygulayan bireylerin cinsiyet farklılıklarına rağmen benzer sebeplerle bu faaliyeti uyguladıkları ortaya koyulmaktadır. Aynı zamanda bir takım çevrimiçi oyunlarda ve sosyal medya uygulamalarında eğlence dâhilinde şaka amaçlı olarak zorbalık faaliyetlerinde buldukları görülmektedir (Faucher, & diğ., 2014).

Siber zorbalık konusunda araştırmalarda bulunan Crosslin ve Golman (2014) zorbalığın sebeplerine dair birtakım maddeler ortaya koymaktadır. Bu çalışma

ABD’de yapılmakta ve üniversite okuyan gençler arasında yapılmaktadır. Bu çalışma da siber zorbalık faaliyetlerinin üniversite kampüsü ve çevresinde bulunan bireylerde daha fazla olduğu ortaya koyulmaktadır. Aynı zamanda çalışmanın yapılma amacı da üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık faaliyetinin daha yaygın olması düşüncesi de yer almaktadır (Crosslin & Golman, 2014). Bu araştırma çerçevesinde siber zorbalığın uygulanma sebepleri şu şekilde yer almaktadır.

İlişkilere Zarar Verme. Toplumda bulunan bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerine zarar verme amacıyla zorbalık yapılmaktadır. Siber zorbalıklar %30 oranında bireyler arası ilişkileri bozmak ve insanların birbirleriyle arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkarmak amacıyla yapılmaktadır (Yarar, 2019). Bu ilişkiler içerisinde romantik ilişkiler yer almakla birlikte arkadaşlık ilişkilerini bozmak için de uygulanmaktadır.

Karşılık Verme. Bireylerin yaşadıkları sorun veya bir durum karşısında muhataplarından cevap alamadıkları takdirde onlara olumsuz durumlar ortaya çıkarmak için siber zorbalık yapılabilmektedir. İnsanlar maruz kaldıkları kötü olaylara cevap vermek için siber zorbalık yolunu tercih edebilmektedir. Araştırma çerçevesinde karşılık vermek amacıyla yapılan siber zorbalıklar diğer sebeplerin yanında %20 oranında ortaya çıkmaktadır.

Yüz yüze İletişim Noksanlığı. İnternet teknolojisinin gelişmesiyle birlikte birbirinden uzakta olan bireyler birtakım uygulamalar ile fotoğraf, kamera, video ve görüntülü konuşma uygulamaları sayesinde iletişim sağlayabilmektedir. Bu bağlamda uzaktan bu şekilde iletişim kuran bireyler de yüz yüze iletişim de bazı problemler çıkabilmektedir. Yüz yüze iletişimde sıkıntı çeken bireyler internet vasıtasıyla iletişim kurmayı daha çok tercih etmektedir. Bu durumda internet üzerinden sağlanan iletişim de bireylerin birbirlerine karşı yapmış oldukları bazı şaka içerikli konuşmalar da yanlış anlamalara yol açmaktadır. Bu yanlış anlama sonucunda da bireyler birbirlerine karşı zarar veren davranışlarda bulunabilmektedir. Crosslin ve Golman (2014)’ın yapmış olduğu araştırmada insanların internet üzerinden kurdukları iletişimde daha rahat olmaları sebebiyle yüz yüze iletişim yerine internet üzerinden iletişimi daha fazla tercih ettikleri ortaya koyulmaktadır. Bu iletişim esnasında “siber şaka” olarak isimlendirilen bir şaka durumu bireyler arasında yanlış anlamalara yol açmakta ve bireylere istemeden olsa dâhi zarar vermektedir.

Siber Zorbalığın Etkileri

Teknolojinin gelişimiyle birlikte artan siber zorbalık faaliyetleri teknolojiyle uyum sağlayarak çeşitlenmekte ve etkilerinde artış göstermektedir. Siber zorbalık faaliyetinin sonucunda ortaya çıkan psikopatolojik sorunlar çok çeşitli alanlarda kendisini göstermektedir. Siber zorbalığa maruz kalan kişi günlük hayatta zorbalığa maruz kalan kişi ile doğru orantılı problemler yaşamaktadır. Ancak günlük hayatta maruz kalınan zorbalığın sonucu olarak bireyin yaşadığı sıkıntı ile siber zorbalık sonucu bireyin yaşadığı sıkıntılar arasında paralellik olsa da bu olumsuzluklar farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Bunun yanı sıra normal zorbalığa karşın siber zorbalığın daha kötü sonuçlar doğurdu da görülmektedir (Raskauskas&Stoltz, 2007).

Siber zorbalığa maruz kalan bireylerin sadece içsel sıkıntıların yanı sıra davranışsal, ekonomik ve akademik problemlerle de karşılaştıkları görülmektedir. Günlük hayatta zorbalığa maruz kalmış bireylerde kesici veya delici alet taşıma ve şiddet durumlarının içerisinde daha çok buldukları ortaya koyulmaktadır. Siber zorbalığa maruz kalan bireylerde bunun yanı sıra stres, nevrotik bozukluklar ve psikolojik sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Siber zorbalığa maruz kalan bireyler kadar siber zorbalıkta bulunan bireylerde bazı sıkıntılar yaşamaktadır. Özellikle lise çağındaki gençlerde depresyon, madde bağımlılığı ve internet bağımlılığı gibi olumsuz davranışlar görülmektedir (Korkmaz, 2016).

Siber zorbalığa maruz kalan bireyler günlük hayatlarında da yaşadıkları zorbalık sebebiyle birtakım problemlerle karşı karşıya gelmektedir. Zorbalığın bir sonucu olarak bireyler psikolojik sıkıntılara girdikleri takdirde rutin işlerine odaklanamamakta ve akademik hayatlarında da sıkıntılar yaşamaktadır. Aynı zamanda mesleki yaşamlarında da problemler yaşadıkları görülmektedir. Siber zorbalıkla ilgili yapılmış olan çalışmalarda mağdurların eğitim hayatlarında önemli oranda düşüş yaşadıkları görülmüştür (Beran & Li, 2007). Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler üzerine yapılan bir çalışmada öğrencilerin yaşadıkları sorundan dolayı eğitim hayatlarında ve psikolojilerinde birtakım problemler olduğu ortaya koyulmuştur. Bu öğrencilerden %40'ı kendilerini depresyona girmiş, karamsar ve zavallı hissetmekte, %30'u aşağılanmış ve dışlanmış hissetmelerinden dolayı güven duygusunu kaybettiğini belirtmekte, %20'si asabileşmiş olduğunu belirtmekte ve %10'luk kısmının ise yaşananların hayatlarında kötü bir yer etmediğini söylemektedir (McNeely, 2002).

Ahlaki Kayıtsızlık

Albert Bandura 1977 yılında sosyal öğrenme kuramında ahlaki kayıtsızlık kavramını işlemektedir. Bandura sosyal öğrenme kuramında bireyin çevresinin onun davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Sosyal öğrenme kuramı bağlamında Bandura'nın geliştirdiği sistem incelendiğinde öncelikle sosyal bilişsel kuramı geliştirmiş ve daha sonra ahlaki kayıtsızlık kuramı üzerinde durmuştur. Bandura'nın çalışmaları incelendiğinde önce bireyden başlayarak çalışmalarda bulunmuş ve daha sonra çalışma alanını genişleterek toplumsal alanda çalışmalara başlamıştır.

Ahlaki kayıtsızlık kavramının bünyesinde ahlaki eyleycilik ve öz düzenleyici mekanizmalar gibi kavramlar yer almaktadır. Bu kavramlar incelendiğinde ahlaki eyleycilik, ahlaki olan eylemleri yapabilme durumu olarak tanımlanmaktadır. Bu kavramı Piaget ve Kohlberg bilişsel olarak incelemektedir. Onlara göre ahlaki davranışların belirleyicisi olarak bilişsel yetenekler yer almaktadır. Sosyal öğrenme kuramında ise ahlaki davranışları yapabilme kapasitesi bilişsel, duygusal ve sosyal etkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kuramda ahlaki eyleyciliği harekete geçiren bir öz düzenleyici mekanizma bulunmaktadır. Bu mekanizma düşünce ve davranış arasındaki bağlantıyı ahlaki olarak incelemekte ve ahlaki eyleyciyi ortaya çıkarmaktadır (Bandura, 2000).

Sosyal öğrenme kuramına göre bireyler ahlaki davranışları ve standartlarını başka bireylerin tepkileri sonucunda öğrenmektedir. Sosyal çevresine göre ahlaki standardını belirleyen birey daha sonra davranışlarında bu standarda göre hareket etmektedir. Yani bireyler bir ahlaki standart belirledikten sonra öz değerlerini artıracak davranışlarda bulunurlar ya da kendilerini kınayacak davranışlardan kaçınırlar. Sosyal öğrenme kuramına göre ahlaki eyleyciliği belirleyen bir sistem bulunmaktadır. Bu sisteme bakıldığında da bir takım alt işlevleri yer almaktadır. Bu işlevler;

- i. Kendini Gözleme İşlevi (Self Monitoring): Kendini gözleme bireylerin yapmış oldukları davranışları kontrol etmelerinin ilk aşaması olarak yer almaktadır. Birey yapmış olduğu davranışları gözlemler ve bunun sonucunda davranışlarında dikkat etmeye başlar.
- ii. Muhakeme İşlevi (Judgemental): Birey yapmış olduğu davranışları hem kendi değerlerine göre inceler hem de dıştan bir gözlemlerle inceleyerek bir değerlendirmede bulunur.

- iii. Öz tepki İşlevi (Self-Reactive): Öncelikle kendini gözleyen birey davranışları hakkında kendi değerlerine göre bir yargıda bulunur. Daha sonra muhakeme işleviyle dıştan bir gözle kendisini kontrol ettikten sonra öz tepki işleviyle birlikte davranışlarına dair olumlu veya olumsuz bir yargıda bulunarak bu davranışını sürdürme veya bırakma konusunda bir tepkide bulunur (Bandura, 2000).

Ahlaki kayıtsızlık durumuna gelindiğinde de öz düzenleyici mekanizmaların işlevini yerine getirmemesi durumuna denmektedir. Bireyin öz düzenleyici mekanizma sayesinde yapmış olduğu ahlaki yargılar bir kenara bırakılarak yapılmış olan davranışa karşı bir tepkide bulunmaz ve bu konuda ortaya koyduğu yaptırımları bir kenara bırakarak davranışın ahlakiliğine dair bir yargıda bulunmaz. Yapılan davranışın ahlaki olup olmadığına dair bireyde bir ikilem durumu oluşmamaktadır. Bunun sebebi ise bireyin öz düzenleyici mekanizmasına göre hareket etmemesinden dolayı bir ahlaki standardın ihlal edildiğini görmemesidir. Birey ahlaki standartlarının ihlal edildiğini fark etmediği için yapılan davranış onun açısından bir sorun teşkil etmemektedir. Bireyin bir davranış karşısında tepki vermesi durumu veya kendi davranışına dair öz tepki vermesi onun içsel ve dışsal değerlendirmesiyle alakalı bir süreçtir. Ahlaki kayıtsızlık durumu bu içsel ve dışsal değerlendirmenin yapılmaması sonucu ortaya çıkar. Ahlaki kayıtsızlık oluşması durumunda da birey için çelişki ortaya çıkaracak bir durum bulunmayacaktır. Bu durumda ahlaki kayıtsızlık sonucunda bir bireyin ahlak dışı unsurlara göre hareket etmesi durumu ortaya çıkabilmekte ve acıma duygusu yok olarak insanlık dışı hareketlerde bulunmasına yol açabilmektedir (Bandura, & diğ., 1996).

Ahlaki kayıtsızlık sürecinin nasıl ilerlediğine dair çalışmalarda bulunan Bandura, bu mekanizmayla şekil teorisi arasında bir benzerlik kurmaktadır. Şekil teorisinde bireylerin duyu organlarıyla vasıtasıyla ve zihinlerinde oluşturmuş oldukları bilgileri şemalar halinde organize ederek düşünce ve davranışlara etkisinin bulunduğunu belirtmektedir. Sosyobilişsel süreçler konusunda çalışmalarda bulunup teoriler ortaya atan diğer araştırmacılara göre şema teorisi sadece Bandura'nın ortaya koyduğu bir teori olarak kalmamış diğer araştırmacılar da bu teori üzerinde çalışarak teoriye katkılarda bulunmuştur. Şema teorisine katkı sağlayan diğer kuramcılara bakıldığında bunlar arasında Barlett, Ausubel, Piaget ve Anderson gibi isimler yer almaktadır. Şema teorisi bağlamında şema terimini ilk kullanan kişi olarak Piaget yer almaktadır. Piaget şemaları, bilgilerin yapılandırılması konusunda en gerekli yapı

olarak görmektedir. Şemaları örgütlenmiş davranış ya da örgütlenmiş düşünce örüntüsü şeklinde açıklamaktadır. Aynı zamanda şemalar bireyin hayatında karşılaşmış olduğu etkileşimler vasıtasıyla geliştirmiş bulunduğu düşünce kalıbı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu düşünce kalıpları da bireyin davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Şemalar konusunda çalışmalarda bulunan Hudak (1993) ise şemayı, bilgilerin bir araya getirilerek organize edildiği ve bireylerin dışarıdan aldıkları bilgileri anlamlandırmasını sağlayan bir kavram olarak tanımlamaktadır. Şema konusunda çalışma yapan bir başka kuramcı olan McNamara'ya (2001) göre ise şema, çeşitli kavramların ve düşüncelerin kategorize edilerek gruplanmasını sağlayan, bireyin zihninde bulunan kavramlar arasındaki ilişkileri belirleyen bir araç olduğunu belirtmektedir.

Ahlaki değerler vasıtasıyla insanlar hayatlarında karşılaşmış oldukları olaylar karşısında bilişsel çelişkiler yaşamaktadır. Ahlaki kayıtsızlık durumu ise bireyin bilişsel çelişki yaşamamasına engel olmakta ve o davranışa karşı kayıtsız kalmasına neden olmaktadır. Bu durumda ahlaki kayıtsızlık durumunun yaygınlaşması bilişsel çelişki durumunun hayatımızdan çıkmasına da yol açacaktır. Bilişsel çelişki konusunda 1950'li yıllarda Festinger isimli kuramcı çalışmalarda bulunmuş ve bu kavramı ortaya atmıştır. Festinger'e (1957) göre bilişsel çelişki bireylerin hayatlarına direkt olarak etkide bulunmakta ve onların olayları algılamasına ve davranışlarını yönlendirmesine etki eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilişsel çelişki kuramına bakıldığında insan davranışlarının altında bilişsel süreçler yatmaktadır. İnsanlar hayatlarında karşılaşmış oldukları durumları zihinlerinde yer alan düşüncelerle yorumlamakta ve bilişsel süreçler vasıtasıyla kararlar vermektedir. Ancak kuram incelendiğinde insanların bilişlerinde kendilerinde var olan değerler etkili olmaktadır. İnsanlarda bu değerler oluşturulurken onların tutumları, inançları ve ihtiyaçları etkili olmaktadır. Değerlerin oluşmasında etkili olanlar faktörler üzerinde çevresel etmenler yer almaktadır. Yani insanların kişiliğinin oluşmasında ve yön verilmesinde çevrenin de etkisinin bulunduğu değerler sistemi önemli bir rol oynamaktadır. İnsanlar üzerinde etkili olan bu değerler tutum ve inançların gelişiminde de tutarlıklar göstermektedir. İnsanlar günlük hayatta çok çeşitli olaylarla karşı karşıya gelmektedir. Bazı olaylarda ise insanlar ahlaki tutumlarına ters durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durumda insanlar bir bilişsel çelişki yaşamakta ve bulunmuş oldukları durumu kendi ahlaki değerlerine göre uygun hale

getirmeye çaba göstermektedir. Bilişsel çelişki kuramında iki hipotez bulunmaktadır.

Bu hipotezler;

- i. Birey karşılaşmış olduğu durumdan dolayı bilişsel çelişki yaşar ve yaşadığı bilişsel çelişki sebebiyle rahatsızlık hisseder. Ortaya çıkan bu rahatsızlık durumu sebebiyle birey bu durumu yeniden ele almak isteyerek tutarlı bir hale getirmeye çalışır.
- ii. Birey yaşamış olduğu bilişsel çelişki durumunu en aza indirmek için çaba gösterir veya çelişkiye sebep olan etmenlerden kaçınma davranışında bulunur (Festinger, 1957).

Birey yaşamış olduğu bilişsel çelişki durumuna karşı çelişkiyi ortadan kaldırmak için birtakım faaliyetlerde bulunacaktır. Bu faaliyetleri de kendi tutum ve düşünceleri çerçevesinde tutarlı biliş ile gerçekleştirecektir. Bunun yanı sıra çelişkiyi ortaya çıkaran biliş ortadan kaldırma, çelişki ortaya çıkaran bilişin etkisini düşürme veya tutarlı bilişle hareket etme davranışları da sergileyebilmektedir (Festinger, 1957; Harmon & Jones, 2008). Örneğin sigaranın zararlı bir madde olduğu ve sağlık konusunda önemli sıkıntılara yol açtığı herkes tarafından bilinmektedir. Buna rağmen sigara içme davranışında bulunan bireyler için;

- i. Sigara içmekten duyduğu zevk,
- ii. Sigaranın sebep olacağı problemlerin önemsiz olduğunu düşünmek,
- iii. Sigara içme davranışını bıraktığı zaman yoksunluk hissine kapılacağını ve kilo alacağını düşünmek

gibi sebeplerden dolayı sigara içmeye devam ettiği düşünülebilir. Bu durumda sigara içme davranışı sağlık sorunları oluşturacağı açısından bir bilişsel çelişki oluştursa da yukarıda sayılan düşünceler aracılığıyla bilişsel tutarlılık devreye girerek bu davranışı bir çelişki olmaktan çıkaracaktır. Kuram incelendiğinde insanlar bilişsel çelişki yaşadığı durumlarda bir bilişsel tutarlılık geliştirmezse düşünce ve inançlarını koruma bağlamında çelişki yaşadıkları konuyla ilgili problemler yaşamakta ve hatta saldırganlık eğilimi dâhi göstermektedirlerdir (Festinger, 1957).

Ahlaki Kayıtsızlık Mekanizmaları

İnsan davranışları üzerinde çalışmalarda bulunan Bandura, bu davranışları bireylerin öz doyum yaşamak için ortaya koyduğunu belirtmektedir. İnsanların ahlak mekanizmaları ve düşünce sistemleri erken yaştan itibaren oluşmakta ve ahlaki standartların belirlenmesiyle birlikte olgunlaşmaktadır (Bağcı, 2021). Bu durumun sonucunda bireyler karşılaştıkları durumlarda kendilerine uygun olmayan olaylarla

karşılaştıkları zaman bir takım ahlaki yaptırımlar ile kendilerini düzenleme davranışında bulunmaktadır. Bu duruma öz düzenleme mekanizması denilmektedir. Öz düzenleme mekanizması vasıtasıyla insanlar karşılaşmış oldukları olaylarda kendi durumlarını gözlemler ve bu durum için kendi ahlaki standartlarına göre hareket ederler. Karşılaşılan olaylara karşı verilecek tepkilerin sonuçlarına göre hareket etme eyleminde bulunmaktadırlar. Yani insanlar bir durumla karşılaştıkları zaman buna verecekleri tepki ve yapacakları davranışları kendi ahlaki standartlarına göre belirleyerek utanç verici olan davranışlardan kaçınma eyleminde bulunur ve kendi değerlerine göre uygun olan davranışlara yönelirler. İnsanlar karşılaştıkları durumlarda bahsedildiği üzere ahlaki standartlarına göre hareket ederken öz düzenleme mekanizması pasif olduğu durumdayken standarda uygun hareket etme bilinci yetersiz kalmaktadır. Bunun sonucunda ise ahlaki kayıtsızlık durumu ortaya çıkacaktır. Ahlaki kayıtsızlık durumu ortaya çıktığında da karşılaşılan olaylarda kendi ahlaki değerlerine göre hareket etmek yerine kendi zararına olan davranışlardan kaçınmak yerine bunun alternatiflerine yönelme eğilimi gösterirler (Gencer, 2020). Bu durumda ahlaki kayıtsızlık sonucunda insanlar yaptıkları davranışlara ahlaki kayıtsızlık mekanizması adı verilmektedir. İnsanların uygulamış olduğu çeşitli ahlaki kayıtsızlık mekanizmaları bulunmaktadır ve karşılaşılan olayda insanın hangi ahlaki kayıtsızlık mekanizmasına göre hareket edeceği ise içinde bulunduğu durum etkili olmaktadır (Gencer, 2020). Ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarına bakıldığında şu şekilde sıralanmaktadır:

- i. Ahlaki meşrulaştırma (moral justification)
- ii. İyimser etiketleme (euphemistic labeling)
- iii. Avantajlı karşılaştırma (advantages comparing)
- iv. Sorumluluğun üstlenilmesi (displacement of responsibility)
- v. Sorumluluğun yayılması (diffusion of responsibility)
- vi. Olumsuz sonuçları özümseme veya çarpıtma (minimizing, ignoring or misconstruing the consequences)
- vii. İnsandışılaştırma (dehumanization)
- viii. Karşı tarafı suçlu bulma (attributions of blame) (Bandura, & diğ.,1996).

Ahlaki kuralların dışına çıkıldığı zaman üç çeşit unsur ile karşılaşılmaktadır. Bandura bu unsurları mağdur olan kişi açısından farklılaşmış mekanizmalar ile açıklamaktadır (Birben, 2018). İnsanların hayatta karşılaşmış oldukları ahlaki kayıtsızlık durumlarına verilen cevap bilişsel mekanizmalar aracılığıyla sağlanırken

bu davranışın nasıl ortaya çıkarıldığı da bilişsel mekanizmaların işleyiş şekli ve bireyde var olan şemalar ile açıklanmaktadır. Bazı ahlaki kayıtsızlık davranışları ise ortaya çıkışları bakımından birbirinden bağımsız amaçlarla var olmaktadır (Hacıkeleşoğlu, 2021).

Bu mekanizmalar incelendiğinde ahlaki kayıtsızlık durumunda bulunan bir bireyin yapmış olduğu davranış, davranışın zararları ve kurban açısından üç farklı etki alanı bulunmaktadır. Sorumluluğun üstlenilmesi ve sorumluluğun yayılması durumuna bakıldığında ise hem kuraldışı davranışın hem de zararlı etkilerin altında yer alarak iki mekanizmada da aktif olması durumu ortaya çıkmaktadır.

Ahlaki Meşrulaştırma. Bireyin yaşamış olduğu bir olay karşısında ahlaki kayıtsızlık mekanizmasının devreye girmesiyle toplum tarafından ahlak dışı olarak nitelendirilebilecek bir davranışta bulunan birey yapmış olduğu davranışı kabul ettirmek amacıyla yapmış olduğu davranışa ahlaki bir amaç atfetmesine ahlaki meşrulaştırma denilmektedir. Bandura (1990) ahlaki meşrulaştırma için bireylerin ahlaki kayıtsızlık yaşadıkları durumda ahlaki standartlarını ihlal etmesi sonucu bu ihlali meşrulaştırmak için başvurmuş oldukları mekanizmaların ilki olduğunu belirtmektedir (Bandura, 1990). Bu mekanizmaya için bir kimsenin hapsedilmesi, işkenceye maruz kalması gibi durumlar ahlak dışı olmasına rağmen devletin bunu toplumun güvenliğini sağlamak için bir ceza türü olarak uygulaması örnek olarak verilebilir. Bu konuda bir başka örnek olarak bir kişinin öldürülmesi verilebilir. Bir kişiyi öldürmek oldukça ahlak dışı bir hareket olarak karşılanmaktadır. Ancak bir ülkenin askerleri aldıkları eğitimlerle daha fazla insan öldürmek için geliştirilmektedir. Bu durumda askerlerin öldürme eylemi için eğitim alması onların ahlaki standartlarını değiştirerek bu olayı kabullendirmek bağlamında oldukça zor bir durum olacaktır (Azak, 2019). Bu sebeple bu eylemin kabul ettirilmesi bireylerin bilişsel süreçlerinde yapılacak değişikliklerle sağlanacaktır. Yani öldürme eyleminin bir başka şekilde tanımlanmasıyla bu eylem ahlaki mekanizmaları harekete geçirerek engel oluşturmak yerine rahatlıkla yapılabilecek bir eylem olabilmektedir. Bu ise öldürme eylemi yaşanmakta olan ülkenin korunması amacıyla düşmanların engellenmesi şeklinde tanımlanarak bir ahlaki meşrulaştırma yolu çizilmiştir. Yaşanılan ülkenin korunması için düşman askerlerinin öldürülmesi ahlak açısından bir sorun teşkil etmeyecektir (Azak, 2019). Ahlaki meşrulaştırma mekanizması olay gerçekleştirilmeden önce ortaya çıkmaktadır. Yani bir olay

yaşanmadan önce ahlaki meşrulaştırma yoluyla o davranışın ahlaka aykırı olmadığı belirlendikten sonra davranış gerçekleştirilir (Bandura, 1990).

Diğer savunma mekanizmalarında görüldüğü üzere ahlaki meşrulaştırma mekanizması da olayı gerçekleştiren kişiler açısından bir yanlılık arz etmektedir. Yani sosyal statü açısından güçlü olan insanlar birtakım kuralları uygulayarak toplumu kontrol altında tutmak için ahlaki meşrulaştırma yolunu uygulamakta ve bu mekanizma gücü elinde bulunduran taraftan yana olmaktadır. Örneğin devletin toplumda güvenliği sağlamak amacıyla uygulayacağı şiddet toplum tarafından ahlak dışı olarak yorumlanmazken kendi amaçları için bir başkasına şiddet uygulayan bir birey toplumun tarafından olumsuz bir şekilde yargılanmaktadır (Bandura, 1990; Bandura, 2002).

İyimser Etiketleme. Toplumsal yaşamda fazlasıyla ahlak dışı eylemlerde bulunan bireylerle karşılaşmaktadır. Bu bireylerin yaptıkları eylemler sebebiyle tepkilere maruz kalmamak için başvurduğu yöntemlerden birisi de iyimser etiketleme mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır. İyimser etiketleme mekanizmasında bireyler yapmış oldukları davranışları üstü kapalı bir şekilde tarif ederek bu davranışlarını ahlak dışılıktan çıkararak meşrulaştırma yoluna gitmektedir. İnsanlar konuşma vasıtasıyla birbirlerini oldukça fazla etkilemektedir. Bu bağlamda dil insanların oluşturdukları düşünceleri şekillendirmektedir. Dil kullanılarak yapılan tanımlamalar da ahlaki kayıtsızlık sürecinde iyimser etiketleme bağlamında oldukça önem arz etmektedir. İnsanlar yapmış oldukları davranışları farklı şekillerde isimlendirerek o davranışa olan bakış açılarını da olandan çok daha farklı bir yöne çekmektedir. Davranışlara verilen isimlerin değiştirilmesiyle eylemin amacı hatta eylemin kendisi dahi değişiklik göstermektedir. Yapılmış olan bir eyleme farklı bir isimlendirme yapılarak o eylemin görünüşü de değişmektedir. Eylemin niteliğinde görülen değişimle birlikte ahlaki açıdan toplumda farklı bir yer edinmektedir. Örneğin; bir kişinin öldürülmesi kelimelerinin kullanılması yerine kişi etkisiz hale getirildi şeklinde yapılan bir isimlendirme olayın boyutunu tamamıyla değiştirmektedir. Savaşlarda sıkça görülen sivil halkın öldürüldüğü durumlarda devletlerin bunu ikincil zayıf olarak tanımlaması da buna benzer bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle ahlak dışı olan eylemler farklı şekillerde isimlendirilerek istenmeyen durumlarda toplumdan gelecek tepkilerin de önüne geçilmiş olmaktadır (Bandura, 2002).

Bandura iyimser dil için insanların hayatta yapmış oldukları başkalarına zarar verici nitelikte olan ahlak dışı uygulamaların ismini değiştirerek saygı duyulan bir uygulamaya çevirme işi olarak tanımlama yapmaktadır. İnsanların yapmış oldukları olumsuz davranışların sadece ismini değiştirmekle değil ifade şeklini karmaşık hale getirerek de iyimser dil mekanizmasını kullandıkları görülmektedir. İyimser dil mekanizması sayesinde insanlar yapmış oldukları ahlak dışı eylemlerden duyulacak olan suçluluk duygusundan da kurtulmaktadır. İyimser dilin başka bir yöntemi olarak da işi esprili şekilde anlatma eylemi yer almaktadır. Yapılan olumsuz davranış esprili bir şekilde anlatılarak ciddiyeti kırılır ve toplumsal yargıdan kurtularak suçluluk durumuna düşülmemektedir (Bandura, 1990).

Avantajlı Karşılaştırma. Bireylerin yapmış oldukları ahlak dışı davranışları meşrulaştırma yolunda kullanmış oldukları mekanizmalardan bir diğeri ise avantajlı karşılaştırma mekanizmasıdır. Ahlaki karşılaştırma mekanizması yapılan davranışları başka davranışlarla kıyaslama yoluyla bireyin kendi yapmış olduğu davranışa ahlaki bir boyut kazandırma çabasına girmesi olarak tanımlanmaktadır. Bireyler yaptıkları ahlak dışı olan davranışları ahlaki niteliği daha düşük olan bir davranışla karşılaştırarak kendi yaptığı davranıştan dolayı yargılanmaktan kaçınmaya çalışmaktadır(Paciello, & diğ., 2008) Avantajlı karşılaştırma mekanizmasıyla bireyler kendi olumsuz davranışlarının önemini kırmaktadır. İnsanlar yapmış oldukları davranışlarda ne kadar fazla ahlak dışı davranmış olursa olsun bu davranışın yerine daha büyük nitelikte ahlak dışı bir davranışla kıyaslanarak ya da yapılan davranışa sebep olarak gösterilmesiyle kendi yaptığı davranıştan dolayı yargılanmaktan kurtulma düşüncesi bulunmaktadır. Avantajlı karşılaştırma örneklerine bakıldığında Amerika Birleşik Devletleri'nin Vietnam'a yapmış olduğu saldırıya sebep olarak komünizmin oradaki insanları köleleştirmesini sunmuş ve bu durumun saldırıdan daha kötü olduğunu savunmuştur. Böylelikle avantajlı karşılaştırma yaparak kendisini haklı çıkarma yoluna gitmiştir (Bandura, 1990; Bandura, 2002).

Sorumluluğun Üstlenilmesi. Toplumlarda yapılmış olan ahlak dışı olaylara karşı oluşturulan ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarından birisi olarak sorumluluğun üstlenilmesi mekanizması yapılan bir işten dolayı işi yapanın üstündeki yükü almak amacıyla işin sorumluluğunu başka bir kimsenin alması olarak karşımıza çıkmaktadır (Kağan ve Yazıcıoğlu, 2021). Yani yapılmış olan ahlak dışı bir olaydan dolayı işi yapan kişinin yerine bir başkası onun sorumluluğunu üstlenerek sonuçlarına

kendisinin katlanacağını kabullenmesi durumudur. Sorumluluğun üstlenilmesi durumu daha çok hiyerarşik yapılarda ortaya çıkmaktadır. Örneğin askerler yaptıkları işlerden dolayı sorumluluğu emri veren komutana yükledikleri için bu işin sorumluluğunu üstlenmemektedir (Bandura, 1990; Bandura, 2002).

Sorumluluğun Yayılması. Bireyler yapmış oldukları davranışlarda kendilerine ek olarak birçok kişiyi bu işten sorumlu tutarak işin yükünü hafifletmektedir. Yani bir işin sorumluluğunu tek bir kişinin üstlenmesi yerine daha fazla kişiye sorumluluk yükleyerek bu işten yargılanmadan veya yargılansa dahi daha az bir cezayla kurtulması amacıyla yapılan sorumluluk paylaşımı durumuna sorumluluğun yayılması adı verilmektedir (Kağan&Yazıcıoğlu, 2021). Bunun yanı sıra grupta bir iş yapılırken ahlak dışı bir durumla karşılaşıldığında gruba görev dağılımı yapılarak bu işe herkesi dâhil etmek vasıtasıyla işin meşrulaşmasını sağlama amacı da bulunmaktadır. Bu şekilde yapılan bir sorumluluk yayılması durumunda grupta ahlak dışı olaya dâhil olmak istemeyen bir bireyin de dâhil olmaya mecbur edilmesi ve karşı çıkmaması sağlanmış olmaktadır. Ahlak dışı bir olayda toplu şekilde bir karar alınarak o olayın gerçekleştirilmesi yapılan işe anonim bir hava katması bakımından işin yapılmasında ahlaki kayıtsızlık mekanizmasını devreye sokacaktır. Toplu şekilde yapılan ahlak dışı bir uygulama da bireyler tek başlarına bir sorumluluk almayacakları için bireysel bazda bilişsel çelişki yaşamaları da görülmeyecektir (Bandura, 1990; Bandura, 2002).

Olumsuz Sonuçları Önemsememe. Ahlak dışı bir eylem yapıldığı takdirde bireylerin ahlaki kayıtsızlık mekanizmaları devreye girerek bu işin ahlaki boyutundan uzaklaşmaktadır. Bu mekanizmalardan biri olan olumsuz sonuçları önemsememe mekanizması yapılan davranışların sonuçlarını önemsememek veya farklı bir şekilde yansıtmak şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bir kişi yapmak zorunda olduğu veya bir tercih olarak yapmayı seçtiği ahlak dışı bir davranışın sonuçlarına bakarken uğratmış olduğu zararın görülmemesi amacıyla bu durumu bastırmaya çalışmaktadır. Yani birey yapmış olduğu olumsuz davranışların sonuçlarıyla yüzleşmekten kaçınmaktadır. İnsanlar yapacak oldukları davranışların sonuçları bakımından avantaj olarak görecekları sonuçları öğrenmeye odaklı olup, bundan doğacak olan zararları ise göz ardı etme düşüncesine girmektedir (Milgram&Stanley, 1974). Toplumda ahlak dışı davranışlarda bulunan bireyler yapmış oldukları davranışların sonuçlarından kaçınmak amacıyla bu eylemlerin sonuçlarını yalan beyan ederek sorumluluk üstlenmekten kurtulmaktadır (Kağan & Yazıcıoğlu, 2021).

Ahlak dışı davranışlarda bulunan bir birey bir başkasına zarar verdiği takdirde mağdur olan kişinin sesinin duyulmaması halinde veya sonuçlarını farklı şekilde yansıtma imkânı bulduğu takdirde ona daha rahat şekilde zararlı davranışlarda bulunmaktadır. Bu sebeple yapılan zararlı davranışların sonucu olarak ortaya çıkan hasarın göz ardı edilmesi durumunda fail açısından ahlaki bir sıkıntı oluşmayacaktır (Bandura, 1990; Bandura, 2002).

İnsandışılaştırma. Bireylerin toplumda yapmış oldukları ahlak dışı hareketlerini örtbas etmek için insani özelliklerin görmezden getirilmeye çalışma eylemine insandışılaştırma denilmektedir. İnsandışılaştırmamekanizmasında bireyler ahlak dışı eylemler uyguladıklarında karşıdaki bireyin insani özellikleri olan duygular, umutlar, endişe ve korkular yok sayılmakta ve o birey insandan daha aşağıda bir varlık olarak gösterilmektedir (Ağcan, 2013). Bu sayede uygulanan ahlak dışı eylem toplumdaki diğer bireyler açısından göze batmaz duruma getirilerek olayın faili olan bireyin toplumdaki hissedecek olduğu ahlaki sorumluluk hissiyatı azalmaktadır. İnsandışılaştırma faaliyetiyle birlikte insanlar empati kurma davranışında bulunmaz ve yapılan ahlak dışı uygulamayı meşru olarak görmektedir. İnsandışılaştırma faaliyeti sırasında olayın mağduru olan insana da toplum tarafından bir dışlama uygulaması görülmekle birlikte ona uygulanan bu davranış bir ahlaki dışlama davranışı olarak yer almaktadır. Ahlaki dışlama kavramına bakıldığında dışlama uygulanan bireye karşı toplumda var olan ahlaki değerlerden bir dışlama yapılması söz konusu olmaktadır (Ünal & Doğan, 2020). İnsandışılaştırma ahlaki dışlamadan farklı olarak gayri meşrulaştırma yoluyla da uygulanmaktadır. Gayri meşrulaştırma yoluna bakıldığında insandışılaştırma davranışına maruz kalan bireylerin toplum tarafından ayrı bir grup olarak görülmesiyle birlikte onlara yapılan ahlak dışı faaliyetlerin kötü bir tutum olarak algılanmamasıyla sonuçlanmaktadır. İnsandışılaştırma mekanizmasında kullanılan ahlaki dışlama ve gayri meşrulaştırma yöntemlerinin sebeplere bağlanması da bu mekanizmanın uygulanmasını kolaylaştırmaktadır (Bandura, 1990; Bandura, 2002).

İnsandışılaştırma faaliyetine bir örnek olarak cezaevlerinde bulunan mahkûmlar yer almaktadır. Gardiyanlar bir mahkûma sesleneceği sırada ona ismiyle değil de mahkûm şeklinde seslenerek onları gruplama yoluyla insandışılaştırma mekanizmasını kullanmaktadır (Bandura, 1990; Bandura, 2002).

Mağduru Suçlama. Ahlaki kayıtsızlık mekanizmasında ahlak dışı bir uygulama sonucunda mağdura yönlendirilen suçlama sebebiyle olayı işleyen failin

yapmış olduğu davranışın ahlak dışı olmasından ziyade mağdura karşı olayın sebebi olması sebebiyle bir suçlama ortaya çıkmaktadır (Nur, 2019). Böyle bir suçlama aracılığıyla ahlak dışı faaliyette bulunan birey değil de mağdur yargılanmakta ve bu duruma da mağduru suçlama denilmektedir. Mağdurun ait olduğu gruplar ve mağdurun sosyal statüsü mağdura karşı toplumda bir önyargı oluşturmakta ve bu durum mağduru suçlama mekanizmasının kullanılmasını kolaylaştırmaktadır. Mağduru suçlama mekanizmasında en çok kullanılan tabir tahrik edilme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir kimse başka bir bireye karşı şiddet, tehdit vb. rahatsız edici davranış ve söylemlerde bulunduğu zaman suçu mağdura yüklemekte ve onun kendisini tahrik ettiğini, kendisini buna mecbur bıraktığını ve kendisine başka bir çare bırakmadığını belirtmektedir (Birben, 2018). Böyle olaylarda ahlak dışı davranışlarda bulunan birey söylediği sözlerle toplumu kendi tarafına çekmekte ve yaptığı davranışa karşı bir ahlaki kayıtsızlık mekanizması oluşturmaktadır. Öyle ki bazı olaylarda fail suçu karşı tarafa yüklediğinde mağdur kişi bile kendisinin suçlu olduğunu düşünerek failin haklı olduğu sonucuna ulaşmaktadır (Bandura, 1990; Bandura, 2002).

Mağduru suçlama mekanizması bireyler arasında sıkça uygulandığı gibi şirketler ve toplumlar bazında da sıkça kullanılmaktadır. Bu bağlamda mağduru suçlama mekanizması toplumsal işlevi açısından kolektif bağlamdaki bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir (White, & diğ., 2009).

Ahlaki Kayıtsızlıkta Rol Oynayan Etmenler

Ahlaki kayıtsızlık üzerine çalışmalarda bulunan Bandura, ahlaki kayıtsızlığın kalıtım ve çevrenin bir ürünü olduğunu belirtmektedir. Ayrıca birtakım kişisel ve çevresel unsurların bir ürünü olan zarar verici davranışlar ahlaki kayıtsızlık mekanizmasını kolaylaştırmaktadır. Yani bireylerin yapmış oldukları davranışların değerlendirmesi sırasında bireyin bulunduğu kişisel ve sosyal etmenlerin de ahlaki kayıtsızlığa yol açtığı görülmektedir. Ahlaki kayıtsızlığı kişilik özelliklerinde kalıcı bir etki olarak görmeyen Moore (2008), bu durumun sosyal bağlamdan etkilendiğini ve zaman içerisinde değişiklikler gösteren bir durum olduğunu belirtmektedir. Ahlaki kayıtsızlığa etki eden unsurlara bakıldığında bireysel etmenler ve çevresel etmenler yer almaktadır.

Bireysel Etmenler. Ahlaki kayıtsızlık konusunda incelemelerde bulunan Chugh, Kern, Zhu ve Lee güvenli bağlanma yaşayan bireylerde ahlaki kayıtsızlığa ilişkin uygulamaların daha az durumda olduğunu belirtmektedir. Güvenli bağlanma

yaşayamayan bireylerde kaygılı bağlanma durumu ortaya çıkmaktadır (Çeçen, 2017). Kaygılı bağlanma yaşayan bireylerde güvenli bağlanma yaşayan bireylere göre daha fazla ahlaki kayıtsızlık durumları görülmektedir. Güvenli bağlanma durumu ahlaki kayıtsızlık mekanizmasını en aza indirmektedir. Yapılan çalışma da tehdit algısının başarıya etkisi incelenmektedir. Güvenli bağlanma durumu olanlar başarıya gerektiren durumları olumlu bir şekilde karşılamaktadır (Kaya, 2021). Ancak kaygılı bağlanma yaşayan bireyler başarıya gerektiren uygulamaları bir tehdit olarak algılamaktadır. Kaygılı bağlanma yaşayan bireyler buna sebep olarak da yetkinliklerinin değerlendirileceğini düşünmekte ve bundan dolayı bu durumu bir tehdit olarak algılamaktadırlar. Bu sebeplerden dolayı kaygılı bağlanma yaşayan bireyler kendilerine karşı daha çok tehditkâr yaklaşıldığı hissine kapılmaktadır. Kendilerini tehdit altında gördükleri için davranışların ahlaki bağlamına pek dikkat etmemekte ve ahlaki kayıtsızlığa yönelmektedir (Uyar, 2019).

Ahlaki kayıtsızlık konusunda yapılan bir başka çalışmada bireylerin yaşamlarında (ergenlik dönemi ve gençlik dönemi arası) ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarındaki değişimler ele alınmaktadır. Çalışmaya göre ergenliğe yeni giren bireylerin yetişkin bireylere göre ahlaki davranışlara daha az dikkat ettiği görülmektedir. Yani ahlaki kayıtsızlık mekanizması ergen bireyler arasında daha yaygın bir kullanım olarak ortaya çıkmaktadır. Lise döneminde bulunan ergenler ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarından daha çok sorumluluğu yama mekanizmasını kullanmakta, mağduru suçlama mekanizmasını ve bunun yanında da ahlaki meşrulaştırma mekanizmasını da daha az kullandığı görülmektedir. Üniversite çağındaki gençlerde ise daha çok insandılaştırma ve olumsuz sonuçları önemsememe mekanizmaları kullanıldığı görülmektedir (De Caroli & Sagone, 2014). Ahlaki kayıtsızlığın insan hayatında sürekli olarak kalıcı bir mekanizma olup olmadığı, ergenlik döneminde ahlaki kayıtsızlığın şiddet üzerinde etkisini araştıran çalışmalarda bulunan Tramontano, Lupinetti ve Caprara (2008) boyamsal bir araştırmada bulunmuşlardır. Yapılan çalışmanın sonuçları incelendiğinde lise ve ortaokul çağındaki bulunan ergen bireylerde ahlaki kayıtsızlığın şiddet ve saldırganlık davranışları üzerinde oldukça fazla bir etkisinin olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmada boyamsal bulgular incelendiğinde ortaokula göre lise çağındaki bulunan ergen bireyler de saldırganlık tutumları azalmakta ve ergenlik dönemi sonrasında büyük bir düşüş sergilediği görülmektedir. İnsan yaşamında ahlaki kayıtsızlığın saldırganlığa sebebiyet vermesi durumunun ilerleyen yaşlarda giderek azalmasında

bilişsel ve sosyal yapıların artması, sonuçlara göre hareket etme eğiliminin artması ve deneyimlerden ders çıkarılması durumlarının önemli bir etken olduğu görülmektedir.

Cinsiyet bağlamında bakıldığında ahlaki kayıtsızlık durumu kız ve erkekler arasında farklılıklar göstermektedir. Yapılan çalışmalarda erkek bireylerin ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarını daha çok kullandıkları tespit edilmektedir (Bandura, 1996; Sagone & De Caroli, 2014; Paciello & diğ., 2008; Thorngberg & Jungert, 2013). Yapılan çalışmalara bakıldığında lise çağındaki gençlerde erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre çok daha fazla ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarına başvurdukları görülmektedir.

Ahlaki kayıtsızlıkla çelişen bir kavram olarak empati yapılan davranışlara, olaylara, uygulamalara vb. durumlara diğer bireylerin gözünden bakabilme yeteneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Empati ile ahlaki kayıtsızlık arasında bir negatif korelasyon bulunmaktadır. Çünkü ahlaki kayıtsızlık bir başkasına karşı yapılan ahlak dışı davranışın görmezden gelinmesi anlamına gelirken empati mağdur kişinin duygularını anlama ve olaylara onun gözünden bakmak anlamına gelmektedir. Empati ve ahlaki kayıtsızlık arasındaki ilişki bağlamında yapılan çalışmalar incelendiğinde ahlak dışı bir uygulamaya maruz kalan birisinin yerine kendisini koyan bireyler kendilerini sorumlu hissetmekte ve ahlaki kayıtsızlık mekanizmasını devre dışı bırakarak öz düzenleme mekanizmasını aktif hale getirdiği görülmektedir (Paciello & diğ., 2012).

Ergenler üzerinde yapılan adil dünya inancına yönelik bir araştırmada ergen bireylerde eğer adil dünya inancı varsa onların daha olumlu davranışlar sergilediklerini ortaya koyan De Caroli ve Sagone (2014a) adil dünya inancının ahlaki kayıtsızlık mekanizmasıyla negatif korelasyonda olduğunu belirtmektedir. Dünya da insanların yaptıklarının yanına kalmayacağı inancı hak edenin hak ettiğini aldığı düşüncesi insanların birbirlerine olan güvenini artırmakta ve birbirine yardım etme düşüncesini aktif hale getirmektedir. Aynı zamanda bu inanç sayesinde insanlar sorumluluklarının bilincinde olmakta ve ahlaki muhakeme yeteneklerinde artış olduğu görülmektedir.

Toplumda bulunan gruplar arasında üstün olan grupların alt gruplar üzerinde baskın olması ve bundan kaynaklı üst grupların ve alt grupların baskınlık karşısındaki duygu durumlarındaki desteğe sosyal baskınlık yönelimi denilmektedir (Pratto&Shih, 2000). Sosyal baskınlığın görüldüğü gruplar çoğunlukla milliyetçilik,

ırkçılık, cinsiyetçilik gibi yönleriyle bir hiyerarşi oluşturmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda almış oldukları toplumsal grup gücünü yaptıkları eylemleri meşrulaştırmak amacıyla kullanmaktadır (Sidanius & Liu, 1992). Ahlaki kayıtsızlık ile sosyal baskınlık yönelimi arasında pozitif korelasyonlu bir ilişki bulunmaktadır. Bu iki kavram arasındaki ilişkiye dair çalışmalarda bulunan Costello ve Hodson (2009), toplumdaki üst grupların ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarını sıklıkla kullandıklarını ortaya koymaktadır.

Bireyde var olan ahlaki değerler ile bireyin davranışları arasındaki ilişkiye bakıldığında tutarlı bir ilişki olması için bireyin ahlaki değerlerini önemli göyerek bunu kendisine bir sorumluluk olarak atfetmelidir. Bu konuda çalışma yapan Blasi (1995) ahlaki değerler ile davranışların ilişkisiyle oluşan ahlaki anlayışa “ahlaki kimlik” adını vermektedir. Bireyin davranışları ile ahlaki değerleri örtüşüyor ise o bireyin ahlaki kimliği oluşmuş demektir. Ahlaki kimliği oluşan bireyler tutarlı davranışlarda bulunur ve ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarından uzak durma eğilimde bulunmaktadır. Ahlaki kimlik oluşturma ile ahlaki kayıtsızlık mekanizması arasındaki ilişki konusunda çalışmalarda bulunan Aquino, Reed, Thau ve Freeman (2007) ahlaki kimlikleri oluşmuş ve tutarlı davranışlar sergileyen bireylerin ahlaki kayıtsızlık mekanizmasına daha az başvurduklarını ortaya koymuşlardır.

Aşırı derecede baskıcı, tutucu ve disiplinli bir ailede yetişen çocuklarla ilgili araştırmalarda bulunan Adorno, Frenkel-Brusnik, Levinson ve Sanford (1950) baskılanan çocukların duygusal çift değerlilik belirsizliğinden kaçındıklarını ortaya koymuşlardır. Bu kaçınma davranışları korku ve suçluluk duygularını tetiklemekte ve kişilik gelişiminde yetkecilik durumu görülmektedir. Yetkecilik davranışı ahlaki kayıtsızlık mekanizmasının ortaya çıkmasında bireysel etmenler arasında önemli bir role sahip bulunmaktadır. Yetkeciliğin bulunduğu bireylerde otoriteye değer verme, otoriter kişileri ideal olarak görme ve belirsizlik durumları karşısında tahammül etmeme gibi davranışlar görülmektedir. Ayrıca grup dışında bulunan bireylere karşı da zararlı düşüncelerde bulunma ve onlara karşı nefret duygusuna sahip oldukları da görülmektedir. Yetkecilik özelliği gösteren bireylerin ahlaki kayıtsızlık mekanizmasını kullanmalarına yol açan en önemli nedenlerden birisi önyargı olarak karşımıza çıkmaktadır (Heaven & Quintin, 2003; Verkuyten & Hagendoorn, 1998). Bir bireyde yetkecilik özelliği ne kadar fazla artarsa o bireyde ortaya çıkan ahlaki kayıtsızlık mekanizması da o kadar fazla işlevsel olmaktadır.

Ahlaki kayıtsızlık mekanizmasının fazla kullanılma sebeplerinden birisi olarak dindarlık durumları da yer almaktadır. Bazı dini söylemlerin ve din adına yapılan uygulamaların ahlaki kayıtsızlık mekanizmasını aktif hale getirdiği görülmektedir (Bandura, 1990a). Buna karşın dindarlığın sosyal kişilik özelliklerinin olumlu yönde geliştirilmesi bakımından güçlü bir etkisi bulunmaktadır. Ancak yetkeci özelliklere sahip bireylerin dindarlık konusunda fazla hassas olmasıyla birlikte bir takım olumsuz davranışlarda bulunma durumları da artış göstermekte ve buldukları grup dışındaki bireylere karşı gösterilen zararlı faaliyetlere karşı ahlaki kayıtsızlık mekanizmasını harekete geçirmektedir.

Çevresel Etmeler. İnsanlar toplumlar halinde yaşamaktadır. Bu bağlamda insanların birlikte yaşadıkları diğer bireyler üzerinde etkileri de oldukça fazla olmaktadır. Özellikle akran grupları sosyal ortamlarda birbirlerinden güç alarak hareket etmektedir. Sosyal öğrenme kuramı insanların birbirlerine bakarak sosyalleşme yoluyla öğrenme gerçekleştirdiklerini savunmaktadır. İnsanların birbirlerinden etkilenmesi göz önüne alındığında özellikle ergenlik döneminde akranların bireyler üzerinde daha çok etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu konuda Caravita, Sijsema, Rambaran ve Gini (2014) birtakım çalışmalarda bulunmuştur. Bu çalışma incelendiğinde ergen bireylerde akranların ahlaki kayıtsızlık mekanizmasını oluşturmasında olan etkisine değinilmektedir. Akran etkisi ahlaki kayıtsızlık bağlamında çocukluk döneminde pek bir etkiye sahip değilken ergenlik döneminde büyük bir etki artışı olduğu görülmektedir. Yani çocukluk döneminde ve ergenlik döneminde bireylerin akranları üzerindeki etkileri oldukça farklı bir boyutta yer almaktadır. Akranların ahlaki kayıtsızlık üzerindeki etkileri bağlamında Farnese, Tramontano, Fida ve Paciello (2011) çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmada öğrencilerin kopya davranışları ve ahlaki kayıtsızlık arasındaki ilişki incelenmektedir. Çalışmanın sonucu olarak sınıfında kopya çekildiğini gören bir öğrencide kopya çekme davranışının sınıfında kopya çekilmeyen bir öğrencinin kopya çekme davranışına göre daha fazla olduğu ortaya koyulmaktadır. Yani kopya çekme davranışı ahlaki açıdan kusurlu bir davranış olmasına rağmen akranlarının kopya çektiğini gören bir bireyin ahlaki kayıtsızlık göstererek kendisinin de kopya çekme davranışında bulunma olasılığı artmaktadır. Bu şekilde ahlak dışı davranışlarda artış yaşanması durumu ahlaki kayıtsızlık kültürünü ortaya çıkarmaktadır. Ahlaki kayıtsızlık kültürünün oluşmasıyla olumsuz davranışların meşrulaştırılmasında da artış görülmektedir.

Ahlaki kayıtsızlık davranışlarının artmasında etkili olan bir diğer çevresel etmen de grup normları olarak yer almaktadır. Grubun normları arasında birbirine destek verme düşüncesinin hâkim olmasıyla birlikte grupta ahlak dışı bir davranışta bulunan bireye karşı grup içinde ahlaki kayıtsızlık mekanizması kullanılmaktadır. Aynı zamanda gruptan birisine karşı dışarıdan ahlak dışı bir davranış sergilendiğinde ise grup ahlaki kayıtsızlık göstermek yerine bu konuda tepkili bir yaklaşım sergilemektedir (Frey & diğ., 2009; Doll & diğ., 2004). Zorbalığın gruptaki ahlaki kayıtsızlığa etkisi konusunda araştırma yapan Menesini, Palladino ve Nocentini (2015) zorbalık davranışını sık gösteren veya zorbalık davranışına destek verilen gruplarda ahlaki kayıtsızlık mekanizmasının daha sık kullanıldığı görülmektedir. Bu tarz gruplarda yer alan bireylerde ise bireysel zorbalık konusunda da artış yaşandığı görülmektedir.

Akranlar tarafından oluşturulan gruplar diğer gruplarla kendilerini kategorize etmektedir. Bu bağlamda iç grup ve dış grup olarak iki kavram ortaya çıkmaktadır. Bireylerin içinde buldukları gruplara iç grup, diğer gruplara ise dış grup denilmektedir. İç grupta yer alan bireyler birbirlerine karşı olumlu duygular beslemekte, kendini grubun diğer üyeleriyle özdeşim kurmakta ve grup içerisinde pozitif bir ortam oluşturmaktadır. Ancak dış grup üyelerine karşı bireyler daha olumsuz duygular beslemekte ve onlara karşı kendi gruplarında bulunan bireyler için bir ayrımcılık yapma davranışında bulunmaktadır (Desteno & diğ., 2004; Smith & diğ., 2007). İç gruplarına karşı bireylerde daha tutucu bir davranış yer almakta ve grubun diğer üyelerinin yapmış oldukları davranışlara karşı ahlaki kayıtsızlık mekanizması oluşturdukları görülmektedir (Struch & Schwartz, 1989; Tajfel & diğ., 1971). Gruplar içinde yer alan yanlı davranışlar ahlaki kayıtsızlığı desteklemektedir. Grup içinde bulunan bireylerin gerçekleştirmiş oldukları ahlak dışı davranışlara ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarıyla grup dışında bir sebep bulma ve grup üyesinin haklı olduğunu gösterme çabası da oluşmaktadır (Leach & diğ., 2007).

Ahlaki kayıtsızlığın çevresel etmenleri arasında en önemli faktörlerden birisi medya olarak karşımıza çıkmaktadır. Medya üzerinden sunulan dizi, film, oyun, reklam gibi unsurlarda yer alan kişilerin ahlak dışı davranışlar sergilediklerinde bunu olumlu bir davranışmış gibi göstermeleri ve ekranda yer alan kişilerin idolleştirilmesiyle birlikte toplumda da bu davranışların görülmesinde artış yaşanmıştır. Ekranlarda yer alan bu kişilerin yaptıkları ahlak dışı davranışların toplumda da görülmeye başlanmasının sonucunda idol alınan birey sebebiyle yapılan

davranışlara karşı bir ahlaki kayıtsızlık mekanizması oluşturulmaktadır. Dizi ve filmlerde yer alan karakterlerin yapmış oldukları kötü davranışların iyi sonuçlar alması şeklinde gösterilmesiyle karakter ve yapmış olduğu davranış daha çok örnek alınmaktadır (Krakowiak & Tsay-Vogel, 2013). Günümüzde televizyonlarda yayımlanan çok sayıda mafya dizileri toplumdaki bireyler üzerinde büyük bir etki bırakmakta ve televizyonda yer alan şiddet sahneleri sebebiyle toplumda bir şiddet eğilimi ortaya çıkmaktadır. Özellikle dizinin kahramanının gerçekleştirmiş olduğu şiddet unsuru olan sahneler topluma bir ayna olarak yansımakta ve toplumdaki diğer bireyle tarafından da ahlaki kayıtsızlık mekanizmasıyla görmezden gelinmektedir (Pişkin, 2011). Dizi ve film sektörünün yanı sıra bilgisayar oyunlarında da şiddet içerikli öğeler bulunmaktadır. Özellikle tercih edilen oyunlar olarak çevrimiçi olan savaş oyunları yer almaktadır. Bu durum gençler arasındaki şiddet olaylarını da tetiklemekte ve ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarını harekete geçirmektedir. Hartmann ve Vorderer (2009) bilgisayar oyunlarında yer alan şiddet olaylarının gençler arasında yayılmasına dair bir çalışma yapmış ve bu çalışmayla sanal ortamda yer alan şiddetin meşrulaştırıldığını ortaya koymuştur. Sanal dünyada şiddet içerikli söylem ve eylemlerde bulunan bireyler daha az suçluluk duygusu hissetmektedir. Böylelikle şiddete karşı bir ahlaki kayıtsızlık mekanizması oluşumu da ortaya çıkmaktadır.

Ahlaki kayıtsızlık bağlamında çevresel etmenler incelendiğinde toplumda yer alan kültür önemli bir konumda bulunmaktadır. Toplumsal kültür ahlak kurallarını belirleme konusunda oldukça fazla bir öneme sahip bulunmaktadır. Bu durumda ahlak kavramının toplumlar arasında farklılık gösteren bir kavram olduğu görülmektedir. Ahlak ile ilgili kuramlar konusunda Turiel ve Haidth'in kuramları oldukça etkili kuramlar arasında yer almaktadır. Turiel (1983) toplumsal alanlar kuramı ile ön plana çıkarken Haidth (2001) ahlaki temeller kuramı ile ön planda yer almaktadır. Toplumlarda yer alan ahlaki kuralların farklı olması sebebiyle her toplumun kendi ahlak anlayışına göre ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarında birtakım farklılıklar olacağı görülmektedir (Yalçın, 2014).

Narsizm

Bu başlık altında narsizme yönelik bilgiler aktarılmıştır.

Narsizm Tanımı

Narsizm teriminin tarihçesi eski Yunan mitolojisine dayanmaktadır. Mitte yer alan Narkissos peri kızlarını kendine âşık etmektedir. Ayrıca kendine âşık ettiği peri

kızlara duygusal bir karşılık da vermemektedir. Peri kızlarından biri Narkissosun duygularına karşılık vermemesi sebebiyle bir gün ona sevgiyi tattırmak için dualarda bulunur. Narkissos bu dua çerçevesinde bir göl kenarında göle bakarken kendi yansımasını görür. Görmüş olduğu yansıma aşık olur ve daha sonraki hayatında ölene kadar bu yansıma bakar (Levy & diğ., 2011; Javanbakht, 2006). Yer alan mitolojik hikâyenin bir takım farklı anlatımları da bulunmaktadır. Bununla beraber hikâyede yer alan etimolojik ve sembolik etmenler psikoloji için bir araştırma konusu haline gelmiştir. Narkissos hikayesi ilk olarak HavelockEllis tarafından narsizm ile bağlantılanmıştır (Jackson & diğ., 1992). HavelockEllis daha çok cinsellik alanında yapmış olduğu çalışmalarla ön plana çıkmaktadır. Ellisnarsizm ile ilgili bir kişinin cinsel duyguların kendini bir hayranlığa sürüklemesi olarak tanımlamada bulunmaktadır. Bu bağlamda Ellis'in yapmış olduğu tanım Narkissos hikayesindeki durumla benzerlik içermektedir (Jackson & diğ., 1992).

Narsizm terimi Yunancada küntlük ve duyarsızlık anlamına gelmekte olan narke kelimesinden türetilmiştir (Geçtan, 1997). Narsisizm kelimesinin terim anlamı incelendiğinde bir çeşit benlik, duygulanım ve alan düzenleyici süreçler ile birlikte aşırılık göstermediği sürece olumlu bir imaj oluşturma kapasitesinde bulunmaktadır. Bu duygunun olumlu bir olay olması kişinin bireysel gelişiminin sosyal bağlamında diğer bireyler tarafından onaylanmasına duyduğu ihtiyaç çerçevesinde değerlendirilmektedir (Pincus & diğ., 2009).Birey çevresindeki diğer kişiler tarafından onaylanmak için içsel ve dışsal uyaranları sebebiyle duyarlı bir duruma bürünmektedir. Bunun yanı sıra bireyin başkalarını onaylaması ve doğrulaması bağlamında da bu durumdayken içsel ve dışsal uyaranlara duyarsız kalma durumu görülmektedir.

Gelişim psikolojisinde narsisizm tanımına bakıldığında bireyin anne ve babasının empati duygusunda eksiklik olması sebebiyle bireye karşı ihmalde bulunmasının sonucunda bireyin kişisel ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmamasından dolayı narsisizm duygusunun meydana geldiği görülmektedir. Bireyler anne ve babalarından göremedikleri bu ihtiyaçlarını yetişkinlik çağında gidermeye çalışmaktadır. Ancak bu ihtiyacın karşılanamaması durumunda sosyal bağlamda kişiler arası ilişkilerde bozukluklar ortaya çıkmakta, diğer bireylere karşı güvensizlik duygusu ortaya çıkmaktadır (Morf & Rhodewalt, 2001).

Psikanalitik kuram bağlamında bakıldığında narsisizm libidinal yatırım şeklinde yer almaktadır. Önceki dönemlerde narsisizm kavramı cinsel bozukluklar

sonucu ortaya çıkan sapkınlık olarak açıklanmaktadır. Bu sebeple erken çocukluk dönemini de içine alarak çocuğun psikolojik olarak ihtiyaçlarının karşılanması ve psişik enerjinin benliğe yöneltilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır (Reich, 1960). Bireylerin kendisinin yanı sıra etkileşimde bulunduğu diğer kişilerin de iyi veya kötü benlik imgelerinde iç içe geçmiş durumda olan benlik durumu narsisizm oluşmasına etki etmektedir. Benlik bütünleşmesinin sağlanamaması sebebiyle bireyler çevresinde bulunan diğer kişileri anlama yönünde sıkıntılar çekmekte ve empati duygusu oluşturmakta zorluk yaşamaktadır. Bununla birlikte benlik bütünlüğünün oluşmaması sebebiyle süper ego yapısı id karşısında geri planda kalmakta ve id duygusunun baskın çıkmasıyla birlikte birey, diğer bireylerin kendisine hayran kalması için birtakım faaliyetlerde bulunmaktadır. İdin çok baskın olduğu durumlarda ise birey başkalarının kendisini takdir etmesine bağımlı hale gelerek narsistik hareketler ortaya koymaktadır. Narsisizm, benlik duygusunu ve nesne ilişkilerini de bünyesinde tutmakta olan bir kişilik örgütlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Güngör & diğ., 2012).

Narsisizmin Alt Boyutları ve İfadesi

Narsistik bağlamda kişilik bozukluğu oluşturmuş olan bireylerde en fazla görülen kişilik bozukluğu türü kendisini büyük görme ve diğer herkesin kendisine ihtiyacı olduğunu hissetme durumu bulunmaktadır. Bireyler narsistik duygulara kapıldığında diğer kişileri kendisinden daha aşağı bir seviyede görmekte ve kendilerini sürekli övgüyle tanıtarak çevresindeki insanlardan daha üstün olduğu imajını vermeye çalışmaktadırlar. Ancak narsisizm bu kötü boyutlarının bulunmasının yanı sıra her zaman kötü etkilerde bulunmamaktadır. Bazı durumlarda uyumsuzluk ve yıkıcı işlevlerinin yanı sıra sağlıklı ilişkiler kurulmasında da yardımcı olduğu yerler bulunmaktadır. Sağlıklı ve normal boyutlarda yer alan narsisizm Hills ve Lapskey'in açıklamalarıyla girişken kimliğe sahip olmaya yardımcı olmaktadır. Narsisizm özelliği gösteren bireylerde girişken kimliğe sahip olma avantajının bulunması ise Winnicott'un nesne ilişkileri hipotezi ve Kohut'un benlik psikoloji kuramından elde edilen bilgilerle ortaya koyulmaktadır. Bu kuramlar ışığında narsisizm özelliği bulduran bireyler girişken, hırslı ve daima daha iyi olma ideolojisinde bulunmaktadır. Bu bağlamda narsisizm kişilik gelişiminde de önemli bir yer tutmaktadır. Bu yönüyle narsisizm kişiliği geliştiren bir boyuta sahip bulunmaktadır. Ancak kişilik bozukluğu oluşturan boyutu incelendiğinde narsisizm benmerkezci duyguları ön plana çıkarmakta bireyin kendisinin en iyisi olduğunu

düşünmesine sebep olmakta ve diğer bireylere karşı baskıcı ve manipülatif davranışlarda bulunmaya sebep olmaktadır (Sedikides, & diğ.,2004). Narsisizmin olumsuz boyutu incelendiğinde literatürde iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar;

- i. Büyüklenmeci ve kırılğan narsisizm
- ii. İlgisiz ve aşırı ilgili narsisizm

olarak sıralanmaktadır (Dickinson & Pincus, 2003; Gabbard, 1989).

Psikobiyojik modeli geliştiren C. R. Cloninger mizaç ve karakter özellikleri konusunda önemli bir adım atmış bulunmaktadır. Bu modelde yedi faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden dördü mizaç boyutunda, üçü ise karakter boyutunda yer almaktadır. Mizaç boyutunda yer alan faktörler;

- i. Yenilik anlayışı
- ii. Zarardan kaçınma
- iii. Ödül bağımlılığı
- iv. Sebat etme

olarak karşımıza çıkmaktadır. Karakter boyutunda yer alan faktörler ise;

- i. Kendini yönetme
- ii. İş birliği yapma
- iii. Kendini aşma

olarak sıralanmaktadır (Arkar, 2008). Bu faktörler kişilik bozukluklarıyla birlikte ele alındığında yenilik arayışı dürtüsellğe karşı geliştirilmekte, zarardan kaçınma da cezaya karşı geliştirilmektedir. Ödül bağımlılığı faktörü bireyin çevresi tarafından onaylanma ihtiyacına karşılık gelmektedir (Cloninger, 2000). Mizaç özellikleri ebeveynlerden kalıtımsal bir yolla çocuğa aktarılmaktadır. Bu bağlamda anne ve babaların narsistik özellikleri çocuk üzerinde oldukça etkili bir boyutta yer almaktadır. Kalıtımda mizacın özellikle anneden alınması sebebiyle annenin narsistik durumu çocuk üzerinde babanın durumuna göre daha fazla etkili bulunmaktadır. İhmalkar annelerin çocuğa bebeklik döneminden itibaren uyguladıkları ihmalkar tavırlar sebebiyle çocuk “hem değersiz gerçek kendiliği hem de büyüklenen sahte kendiliği aslında aynı bedende yaşar” durumunda bulunmaktadır (Ozan & diğ., 2008). Bu sebeple çocuk annesinin kendisine göstermesi gereken değere ihtiyaç duymaktayken annesinden görmüş olduğu ihmalkâr tavırlar sebebiyle kendisini cezalandırılması gereken bir varlık olarak görmektedir. Daha sonraki dönemlerde ise çocuğun büyümesiyle annesinin yanı sıra diğer bireylerle de yoğun ilişkiler kurmakta

ve görmüş olduğu tavırdan dolayı duyduğu cezalandırılma duygusunu çevresine de yansıtmaktadır.

Kalıtımsal olarak gelen mizaç ile kişilik özellikleri karşılaştırıldığında; kişilik özellikleri çevreyle kurulan iletişim ile birlikte değişebilmekte ve dışsal faktörlerin etkisi altına girmektedir. Kişilik özelliklerinin kötü yönde etkilenmesiyle birlikte bireyle bir takım kişilik bozuklukları ortaya çıkmaktadır. Bunlar;

- i. Kendini yönetmenin düşük olması durumu: Kendini yönetmenin düşük olduğu durumlarda düşük dürtü kontrolü ortaya çıkmakta ve bireyde sorumsuzluk ve kendini kabul etmede zorluk durumları ortaya çıkmaktadır.
- ii. Düşük iş birliği durumu: Bu durumda birey başkalarıyla iletişimde sıkıntılar yaşayarak diğer bireylerle arasında bir geçimsizlik problemi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu durumun ortaya çıkmasıyla birlikte bireyde çıkarıcılık ve narsisizm duygularının da ortaya çıkmakta olduğu görülmektedir.
- iii. Düşük kendini aşma düzeyi durumu: Bu durumda bireyde büyüsel düşünme davranışları ortaya çıkararak değişken bir benlik göstermekte ve sıklıkla boşluk hissine kapılarak değişik dünya görüşlerinde bulunmaktadır (Cloninger, 2000).

Bireyin kişilik bozuklukları sergilemesiyle birlikte kurmuş olduğu ilişkilerde kendisini diğer bireylere karşı yetersiz hissetmektedir. Ayrıca kendisinin değersiz olduğunu düşünerek kendisini farklı gösterme çabalarına girmektedir. Bu çabalar neticesinde birey büyüklenmeci bir tavır takınarak narsistik özellikler göstermektedir. Bireyde ortaya çıkan kişilik bozuklukları bireyin gerçek dışı düşüncelere kapılmasına ve dürtüsel davranışlar sergilemesine sebep olmaktadır. Bireyde ortaya çıkan kişilik bozuklukları sebebiyle göstermiş olduğu bu olumsuz davranışlar bireyde ideal benlik oluşturmak yerine diğer bireylerle arasında problemler ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda narsistik özellikler gösteren birey sosyal ortamlarda diğer bireylerle geçim sıkıntısı çekmektedir. Narsisizm durumu normallikten çıkararak aşırı bir hal alması sonucunda patolojik bir durum olarak değerlendirilmektedir.

DSM 5'e Göre Narsistik Kişilik Bozukluğu

Narsistik kişilik bozukluğu konusunda bir sınıflandırma DSM V'de daha ayrıntılı olarak yer almaktadır. DSM III kitabında yer alan sınıflandırmaya ek olarak DSM V kitabında kibirli davranışlar, başkalarını kıskanma ve kendisinin kıskanıldığını düşünme de narsisizm alanına dâhil edilmiştir. Narsistik özelliklerin

bireyde oluşması sonucunda ortaya çıkan utanç durumları ve aşağılanma duygusu da kitapta “*İlişkili Özellikler ve Bozukluklar*” başlığında yer bulmaktadır (Pincus, 2011). DSM kitabının 2014 yılında güncellenen yeni baskısında kişilik bozuklukları içinde bulunan Narsistik kişilik bozukluklarının tanı kriterlerinde de güncellenme yer almaktadır. Bu durumda narsistik kişilik bozukluğu tanısı konulması için yer alması gereken kriterler şu şekilde sıralanmaktadır:

- i. Büyükleme
 - ii. Sınırsız güç
 - iii. Başarı
 - iv. Güzellik düşünceleri
 - v. Özel ve eşi benzeri bulunmaz biri olduğuna dair inanç
 - vi. Beğenilme isteği
 - vii. Hak etme duygusu
 - viii. Başkalarını kullanma
 - ix. Empati yoksunluğu
 - x. Başkalarını kıskanma
 - xi. Kendisinin kıskanıldığına inanma
 - xii. Kendini beğenme
- olarak sıralanmaktadır.

Yukarıda yer alan kriterlerden en az beş tanesinin bir bireyde bulunması durumunda o kişide narsistik kişilik bozukluğu olduğu kaydedilmektedir. Narsistik kişilik bozukluğuna sahip olan bireylerde ortak kriter olarak büyükleme yer almaktadır. Bunun yanı sıra benlik saygısındaki dalgalanmalar ve kişiler arası ilişkilerde sınırlamalar narsistik kişilik bozukluğu gösteren bireylerin büyük bir çoğunluğunda bulunmaktadır (Ronningstam, 2009).

Savunma Mekanizmaları

İnsanlar bir takım sıkıntılı ve stresli durumlarda bulunduğu bu durumları aşmak amacıyla bazı mekanizmalar kullanmaktadır. Bu mekanizmalar;

- i. Bilinçli şekilde sosyal destek arama
- ii. Bilinçli bilişsel stratejiler
- iii. Adaptif istemsiz başa çıkabilme mekanizmaları

olarak yer almaktadır. Bu mekanizmalar bireylerin farkında olmadan, karşılaştıkları durum sebebiyle yaşadıkları anksiyete ve stres durumunda ortaya çıkan savunma mekanizmaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Savunma mekanizmaları bireylerin karşılaştıkları sıkıntılı durumlarda onların bu durumlardan kurtulmasını sağlamak amacıyla bireylerin isteği dâhilinde olmadan ortaya çıkmaktadır. Bireyler dış dünyada yaşamış oldukları stresli olayları tehlikeli olarak algıladıkları zaman bir takım savunma mekanizmaları kullanmaktadır. Kullanılan savunma mekanizmalarının amacı genellikle kaçma, kaçınma veya tehlikeyi ortadan kaldırmak olarak yer almaktadır (Öztürk, 2008).

Savunma mekanizmaları konusunda çalışmalar yapan en önemli isim olarak Freud karşımıza çıkmaktadır. Savunma mekanizmaları Freud'un zihin teorisi bağlamında yer almaktadır (Yaşar, 2014). Freud'un zihin teorisine bakıldığında zihin yapısı üç türden oluşmaktadır. Bunlar;

- i. İd (alt benlik)
- ii. Ego (benlik)
- iii. Süperego (üst benlik)

olarak sıralanmaktadır.

Freud'un ortaya koymuş olduğu zihin yapısında alt benlik olan id bireyin dürtü, istek ve arzularını temsil etmektedir. Bireyin bu dürtü, istek ve arzuları; açlık, cinsellik, statü gibi ihtiyaçlar olarak yer almaktadır. Ego ise bireyin dış dünyada karşılaşmış olduğu duruma göre hareket etmesine yarayan bir işlev görmektedir. Bireyin dış dünyadan aldığı reaksiyonlar için idin istekleri ego vasıtasıyla kontrol edilerek davranışlara yansımaktadır. Süperego ise bireyin ahlak kurallarını yansıtan bir üst benlik kavramı olarak yer almaktadır (Freud, 2018). Freud, dış dünyadan gelen utanç duyulacak, duygusal olan durumlara verilen tepkileri savunma olarak tanımlamaktadır. Savunma mekanizmaları ise bireyin yaşamış olduğu sıkıntılı süreçlerde bireyin çevreye olan uyumunu sağlamak suretiyle bireyin hayatında önemli bir rol oynamaktadır. Savunma mekanizmalarının kullanılması kişilik gelişimine olumlu yönde etki etmektedir. Bu sebeple savunma mekanizmalarının kullanılması bireyin egosunun gelişmesine de kaynaklık etmektedir (Lapsley, 2011).

Savunma mekanizmaları konusunda ilk çalışmayı yapan Freud 1894 senesinde savunma mekanizmalarını literatüre sokmuş ve psikolojik sıkıntılar ile savunma mekanizmalarının önemli ölçüde ilişkili olduğunu göstermiştir (Freud, 2014). Yapılan çalışmalarla birlikte savunma mekanizmaları konusunda ortaya koyulan özellikler daha sonraki dönemlerde de Anna Freud (1966), Kernberg (1967), Klein (1973) tarafından da geliştirilmiştir. Savunma mekanizmalarını Anna Freud

hiyerarşik bir sistemde düzenlemiştir. Anna Freud'un ortaya koyduğu savunma mekanizma hiyerarşisi ise;

- i. İmmatür savunma mekanizması
- ii. Nevrotik savunma mekanizması
- iii. Olgun savunma mekanizmaları olarak sıralanmaktadır.

İmmatür Savunma Mekanizması. İmmatür savunma mekanizmaları erken çocukluk döneminde ortaya çıkmaktadır. Çocuklar nesne ilişkileri ve benlik algıları bağlamında içsel ve dışsal sıkıntılardan uzaklaşmak için immatür savunma mekanizmalarını kullanmaktadır. İmmatür savunma mekanizmasıyla ortaya çıkan birtakım davranışlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- i. Yansıtma: İnsanların yaşamış oldukları problemler dolayısıyla istenmeyen yöndeki özelliklerini karşı tarafa atfetmesi durumudur.
- ii. Pasif Saldırganlık (agresiflik): Bireyin yaşamış olduğu içsel çatışmalar sebebiyle karşısında bulunan bireye karşı dolaylı olarak saldırganlıkta bulunması durumudur.
- iii. Dışa Vurma (eyleme dökme): Bireyin iç dünyasında kabul görmeyen duygu, arzu ve korkuları sebebiyle yaşamış oldukları sıkıntılarının bilinçsiz bir şekilde ortaya çıkmasıdır.
- iv. Yalıtma: Bireyin içsel veya dışsal olarak yaşamış olduğu problem sebebiyle dış dünyadaki bireylerden kendisini soyutlaması yoluyla hissettiği kaygının azaltılmasıdır.
- v. Değersizleştirme: İdealleştirme savunma mekanizmasının kullanılmasının ardından ortaya çıkan ve yaşanan düş kırıklığı sebebiyle idealize edilmiş olan birey veya nesnenin bireyin nezdinde değerinin düşmesidir (McWilliams, 2017).
- vi. Otistik Fantezi: Bireyin diğer bireylerle yaşamış olduğu problemler sebebiyle içinde bulunduğu kaygı durumundan kaçmak için kendisini onlardan yalıtmasıdır. Bunun sonucunda birey iç dünyasına çekilerek yaşadığı problemlerden düşlem yoluyla uzaklaşmaktadır (Gabbard, 2011).
- vii. İnkâr: Bireyin yaşamış olduğu acı, üzüntü ve sıkıntılarını görmezden gelme yoluyla reddetmesi ve bu şekilde o acı, üzüntü ve sıkıntılardan uzaklaşmasıdır (Cramer, 2012).

- viii. Yer Değiştirme: Yaşanmış olan sıkıntılı problemle yüzleşmek yerine bu problem sebebiyle ortaya çıkan duygu ve düşünceleri başka bir nesne veya kişiye aktarmak vasıtasıyla o sıkıntıdan kurtulma çabasıdır (Geçtan, 2002).
- ix. Disosiyasyon: Bireyin iç dünyasında bulunan duygusal sıkıntılarını yok sayması vasıtasıyla bu sıkıntılardan kopması ve bu şekilde yaşamış olduğu kaygı durumundan kurtulmasıdır (Öztürk & Uluşahin, 2016).
- x. Bölünme: Bireyin benliğine ve diğer nesnelere tamamıyla iyi veya kötü özellikler atfederek yaşamış olduğu problemin ayrıntısını fark edememe durumudur (Akhtar, 2016).
- xi. Mantıksallaştırma: Yaşanılan sıkıntıların boyutu çok yüksek seviyeye ulaştığı zaman bireyin düşünce, davranış ve tutumlarını basit bir seviyeye indirgenmesiyle probleme mantıklı bakış açısıyla yaklaşmak.
- xii. Bedenselleştirme: Bireyin yaşamış olduğu bir takım psikolojik sıkıntıları fiziksel boyuta indirgemesi sonucunda bu durumu dışsallaştırması durumudur (Gabbard, 2011).

Nevrotik Savunma Mekanizmaları. Literatürde yer alan dört adet nevrotik savunma mekanizması bulunmaktadır. Bu mekanizmalar yapma-bozma, yapay özgecilik, idealleştirme ve karşıt tepki geliştirme olarak karşımıza çıkmaktadır.

- i. Yapma-Bozma: Bireyin yaşamış olduğu psikolojik sıkıntılar sebebiyle kendisinde oluşan aşırı düşünce ve davranışların terk edilmesi durumudur (Geçtan, 2002).
- ii. Yapay Özgecilik: Bireylerin toplumda ön planda olmak için itibar, maddi kazanç ve toplumun kendisini onaylaması gibi toplum tarafından sevilecek davranışlarda bireyin kendi çıkarları sebebiyle fedakârlıkta bulunmasıdır (Yeşilkaya, 2018).
- iii. Karşıt Tepki Geliştirme: Bireyin maruz kaldığı aşırı düzeydeki itki veya dürtü uygulamalarını tersine çevirerek bu durumdan kurtulmaya denilmektedir.

Olgun Savunma Mekanizmaları. Olgun savunma mekanizmalarına bakıldığında dört çeşidi bulunmaktadır. Bunlar yüceltme, mizah, beklenti ve baskılama olarak karşımıza çıkmaktadır.

- i. Yüceltme: Toplum tarafından normalde kabul edilmeyecek olan bir davranışın toplumun kabul edeceği şekilde yeniden düzenlenmesi durumuna denilmektedir. Örneğin toplumda saldırganlık olumsuz bir davranış olarak yer almaktayken saldırgan tutumlar sergileyen bir bireyin dövüş sporlarında

çalışarak saldırganlık davranışını bu spor aracılığıyla gerçekleştirmesi bu davranışı toplum tarafından onaylanacak bir pozisyona getirecektir.

- ii. Mizah: Bireyin karşılaşmış olduğu sıkıntılı durumda ironik bir ayrıntı görerek bu durum ile kendisi arasına bir mesafe koymak suretiyle sıkıntıdan kurtulması.
- iii. Beklenti: Bireyin ileriki zamanda alabileceği olduğu bir haz sebebiyle şu anda çekmiş olduğu sıkıntıyı görmezden gelmesidir.

Baskılama: Bireyin yaşamış olduğu sıkıntılı durumu düşünce alanından çıkarması vasıtasıyla bu durumu görmezden gelerek sıkıntıdan kurtulmasıdır (Gabbard, 2011).

İlgili Araştırmalar

Günümüz dünyasında internet insanların hayatlarının çoğu yerinde bulunmaktadır. İnternet kullanımının bireylerin hayatlarına etkileri arasında bir takım psikolojik ve davranışsal sorunlar ortaya çıkardığı görülmektedir. Bireylerde ortaya çıkan davranışsal sorunlar arasında siber zorbalık davranışı yer almaktadır. Narsistik kişilik bozuklukları bulunan bireyler kendi kötü duygularını karşı tarafa yüklemek için siber zorbalık davranışlarında bulunmaktadır. Siber zorbalık davranışı arttırılmış narsisizm duygusu neticesinde daha da yaygınlaşmaktadır (Danacı, & diğ.,2018). Narsistik kişilik bozukluğuna sahip bireylerin siber zorbalık davranışında bulunması konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde narsistik kişilik bozukluğu dolaylı olarak siber zorbalık davranışını tetiklemektedir (Ekşi, 2012). Narsistik kişilik bozukluğu ile siber zorbalık arasında pozitif korelasyon olduğu görülmektedir. Yani bireylerin narsistik kişilik bozukluğu durumunda artış yaşandıkça siber zorbalık davranışlarında da artış görülmektedir (Goodboy & Martin, 2015). Narsistik kişilik bozukluğunun siber zorbalık davranışına etkisini cinsiyet bağlamında araştıran çalışmalar incelendiğinde Kırcaburun, Jonason ve Griffiths'in (2018) bu konuda bir çalışması yer almaktadır. Bu çalışmaya göre narsistik kişilik bozukluğu yüksek olan kadınlarda siber zorbalık davranışının da yüksek oranda olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra ergen bireyler üzerinde yapılan bir araştırma olarak Fanti ve diğerlerinin (2012) çalışması incelendiğinde narsistik kişilik bozukluğu sebebiyle oluşan siber zorbalık davranışı hem zorbalık yapan birey açısından hem de mağdur açısından büyük riskler oluşturmaktadır.

Fan vd. (2019) Çin'de ortaokul ve lise öğrencilerinden oluşan ergen bireyler üzerinde yaptıkları bir çalışmada narsisizmin siber zorbalıkla ilişkisini ortaya

koymuşlardır. Örtük narsisizmde siber zorbalık yapma konusunda ve zorbalığa maruz kalma konusunda bir yordama bulunmaktadır. Ancak açık narsisizmde ne zorbalık yapma konusunda ne de zorbalığa maruz kalma konusunda bir yordama bulunmamaktadır. Narsistik kişilik bozukluğu yaşayan bireyler yaşadıkları bir mağduriyet durumunu çevrelerine çok fazla yansıtmakta ve gerçekleşen olayları olduğundan çok daha büyükmiş gibi aktarmaktadır. Ayrıca kendilerini mağdur eden bireylere de gerekenden çok daha fazla öfke duygusuna kapılarak çevredeki bireylere kendisinin mağdur eden birey hakkında çarpıtmalarda bulunmaktadır. Bu bağlamda narsistik kişilik bozukluğu yaşayan bireylerle aynı ortamda bulunan diğer kişilerin de yaşanan olaylardan mağdur olma durumları da bulunmaktadır (McCullough, & diğ., 2003).

Bu çalışmaların yanı sıra ErdurBaer ve Kavşut (2007) tarafından yapılan bir çalışmada lide öğrencilerinin siber zorbalık deneyimlerini, internet ve cep telefonu kullanma sıklıklarını incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç kapsamında ele alınan çalışmada erkeklerin kızlara göre daha çok siber zorbalık yaptığını ve siber mağduriyet yaşadığını bulmuşlardır.

Arıcak vd. (2008) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada Türk ergenler arasında siber zorbalığın incelenmesini amaçlamışlardır. Bu amaç kapsamında çalışma sonucunda erkeklerin kızlara oranla daha çok siber zorba, siber mağdur ve siber zorba-mağdur rollerine sahip olduklarını belirlemişlerdir.

Bayram ve Saylı (2013) tarafından ele alınan bir çalışmada üniversite gençliği arasında siber zorbalık davranışlarının ne ölçüde var olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Bu bağlamda çalışma sonucunda erkeklerin kızlara göre daha çok siber zorba davranışlar yaptığı belirlenmiştir.

Fırat ve Ayran (2016) tarafından ele alınan bir çalışmada üniversite öğrencilerinin sanal zorbalığa maruz kalma düzeyleri, sanal zorbalığı uygulama düzeyleri ve demografik değişkenlerle ilişkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında çalışmanın sonucunda erkeklerin kızlardan daha çok siber zorbalık yaptığı ve siber mağduriyet yaşadığı tespit edilmiştir.

BÖLÜM III

Yöntem

Araştırmanın bu kısmında, çalışmanın modeli ve yöntemi, evren ve örneklem, veri toplama araçları, geçerlik ve güvenilirlik ile normallik analizini içeren başlıklar yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli ve Yöntemi

Üniversite öğrencilerinde siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin ahlaki kayıtsızlık, narsisizm ve savunma mekanizmaları üzerindeki etkisinin belirlenmesi amacıyla yürütülen bu çalışmada, genel tarama modellerinden biri olan betimsel nitelikte ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için veri toplamayı amaçlayan çalışmalara tarama araştırması denir.

Genel tarama modeli türlerinden ilişkisel tarama modeli; iki veya daha fazla değişken arasındaki ortak varyansın varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan bir araştırma modelidir (Fraenkel & Wallen 2009; Karasar 2005). Bilindiği gibi tarama modelleri, geçmişte ya da günümüzde hala var olan bir durumu var olduğu gibi tanımlamayı amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır ve araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesnenin kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışıldığı araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar 2009).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini Türkiye’de bulunan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Evreni temsil etmek için örneklem sayısının seçkisiz olan bir örnekleme belirlenmesi uygun görülmüştür. Seçkisiz örnekleme, belirli bir evrendeki tüm öğelere örneklem için seçilmek üzere eşit ve bağımsız şansların verildiği bir örnekleme seçiminde kullanılan bir tekniktir (Gurbetoğlu, 2018). Başka bir deyişle, tüm elemanı seçme olasılığı aynıdır ve bir elemanın seçimi diğer elemanın seçimini etkilememektedir. Araştırmanın örneklemini 290 kadın, 181 erkek olmak üzere 471 farklı üniversite öğrencileri oluşturmaktadır.

Tablo 1.
Bireylerin Sosyo-Demografik Bilgilerinin Dağılımları

	N	Min.-Max.	Ort.±SS
Yaş	471	18-28	20,62±2,330
Geçerli N	471		
		Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	290	61,6
	Erkek	181	38,4
	Toplam	471	100,0
Sınıf Düzeyi	1	170	36,1
	2	155	32,9
	3	109	23,1
	4	37	7,9
	Toplam	471	100,0
Kardeş Sayıları	1	90	19,1
	2	205	43,5
	3	111	23,6
	4	35	7,4
	5	30	6,4
	Toplam	471	100,0
Kaçınıcı Çocuk Oldukları	1	209	44,4
	2	166	35,2
	3	54	11,5
	4	36	7,6
	5	6	1,3
	Toplam	471	100,0
Aile Gelir Durumları	2.000 TL ve altı	46	9,8
	2.001 TL - 4.000 TL arası	150	31,8
	4.001 TL - 6.000 TL arası	68	14,4
	6.001 TL - 10.000 TL arası	132	28,0
	10.001 TL ve üstü	75	15,9
	Toplam	471	100,0
Annelerinin Eğitim Durumları	İlköğretim	59	12,5
	Lise	201	42,7
	Ön lisans	48	10,2
	Lisans	113	24,0
	Lisansüstü	50	10,6
	Toplam	471	100,0
Babalarının Eğitim Durumu	İlköğretim	73	15,5
	Lise	115	24,4
	Ön lisans	45	9,6
	Lisans	188	39,9
	Lisansüstü	50	10,6
	Toplam	471	100,0

Tablo 1’de belirtildiği üzere, araştırmaya katılan bireylerin yaşları 18-28 arasında olmakta ve ortalama 20,62±2,330’dur. Bireylerin 290’si (%61,6) kadın, 181’i (%38,4) erkektir. Öğrencilerin 170’i (%36,1) 1. Sınıf, 155’i (%32,9) 2. Sınıf, 109’u (%23,1) 3. Sınıf ve 37’si (%7,9) 4. Sınıftır. Araştırma katılımcılarının büyük

çoğunluğunu 1. Sınıf öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerin 90'ı (%19,1)'i 1 kardeş, 205'i (%43,5) 2 kardeş, 111'i (%23,6) 3 kardeş, 35'i (%7,4) 4 kardeş ve 30'u (%6,4) 5 kardeştir. Araştırma katılımcılarının büyük çoğunluğu 2 kardeşlerdir. Öğrencilerin 209'u (%44,4)'i 1. çocuk, 166'sı (%35,2) 2. çocuk, 54'ü (%11,5) 3. çocuk, 36'sı (%7,6) 4. çocuk ve 6'sı (%1,3) 5. çocuktur. Araştırma katılımcılarının büyük çoğunluğu ilk çocuktur. Bireylerin gelir durumları 46'sı (%9,8) 2.000 TL ve altı, 150'si (%31,8) 2001 TL-4.000TL arası, 68'i (%14,4) 4001-6000 TL arası, 132'si (28,0) 6001 TL-10.000 TL arası ve 75'i (%15,9) 10.001 TL üstüdür. Araştırmanın çoğunluğunda 2001-4000 TL arası gelir durumuna sahip bireyler bulunmaktadır. Öğrencilerin annelerinin eğitimlerinin dağılımlarının 59'u (%12,5) ilköğretim, 201'i (%42,7) lise, 48'i (%10,2) ön lisans, 113 (%24,0) lisans, 50'si (10,6) lisansüstüdür. Araştırmanın çoğunluğunda öğrencilerin anne eğitim durumları arasında en yüksek düzey lise olduğu görülmektedir. Babalarının eğitimlerinin dağılımlarının 73'ü (%15,5) ilköğretim, 115'i (%24,4) lise, 45'i (%9,6) ön lisans, 188 (%39,9) lisans, 50'si (10,6) lisansüstüdür. Araştırmanın çoğunluğunda öğrencilerin baba eğitim durumları arasında en yüksek düzey lisans olduğu görülmektedir.

Verilerin Toplanması

Veriler, çalışmanın değişkenlerine ilişkin ölçek maddeleri ve çalışmaya katılan katılımcılarla ilgili soruları içeren anketler Google Forms yoluyla toplanmıştır. Örneklem giren katılımcıların 471'i örneklem grubunu karşılamaktadır. Ankette yer alan bazı maddeleri boş bırakan ve ölçekteki maddelere birden fazla yanıt veren veriler geçersiz kabul edilmiş ve araştırmanın örneklemini 471 olarak belirlenmiştir. Geçersiz sayılan veriler yanlış ve eksik doldurulmuş verilerdir. Bu veriler araştırmanın güvenilirliğini ve normalliğini bozduğu için geçersiz sayılmıştır. Anketler, 01.11.2021-01.01.2022 tarihleri arasında dağıtılmış ve toplanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada kullanılan anket formu 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmaya katılan katılımcıların sosyo-demografik özellikleri sorulmuştur. İkinci bölümde Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği, üçüncü bölümde Ahlaki Uzaklaşma yer verilmiştir. Dördüncü bölümde Narsistik Kişilik Envanteri, beşinci bölümde Savunma Biçimleri sorulmuştur.

Çalışmada kullanılan sosyo-demografik özellikler ile katılımcıların cinsiyeti, yaşı, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk oldukları, aile gelir durumu ve anne-

baba eğitim düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu parametreler göz önünde bulundurularak geçerliği ve güvenilirliği kanıtlanmış olan “Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği”, “Ahlaki Uzaklaşma”, “Narsistik Kişilik Envanteri” ve “Savunma Biçimleri” uygulanmıştır.

Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği

Çalışmada, Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri'nin (Topçu&Erdur-Baker, 2010) üniversite öğrencilerine yönelik olarak uyarlandığı Üniversite Öğrencileri için Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri (Tanrıkulu, 2015) kullanılacaktır. Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yapma ve siber zorbalığa maruz kalma deneyimleri iki aşamada değerlendirilmekle birlikte toplam 12 maddeden meydana gelen envanterler kullanılmıştır. Siber zorbalık yapma deneyimleri ilk aşamada, siber zorbalığa maruz kalma deneyimleri ise ikinci aşamada ölçülecektir. Envanterin her iki aşamasında aynı maddeler kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerine siber zorbalık ile ilgili davranışlarını içeren maddeler sunulmuş, buna göre siber zorbalık yapan öğrencilerin “ben yaptım” şeklinde cevap vermeleri beklenmiştir. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerden ise “bana yapıldı” şeklinde cevap vermeleri istenmiştir. Siber zorbalık davranışı gösteren öğrencilerin ya da siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin bu durumu ne sıklıkla yaptıkları veya ne sıklıkla maruz kaldıklarını saptayabilmek adına (1 = hiç, 2 = bir kez, 3 = iki veya üç kez, 4 = üçten çok kez) şeklinde dörtlü derecelendirme sistemi uygulanmıştır. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı, 0,962 olarak tespit edilmiştir.

Ahlaki Uzaklaşma

Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği, Bandura ve arkadaşlarının 1996'da geliştirmiş oldukları bir ölçek olmaktadır. Bu ölçek meşrulaştırma, olumsuz davranışı olumlu etiketleme, sorumluluğu yayma ve olumsuz davranışı kıyaslama gibi boyutları içermektedir. Bunlar yanında, sorumluluğu üstlenme, sonuçları çarpıtma, insandılaştırma ve suçu mağdura yükleme gibi boyutları da içererek toplam olarak sekiz alt boyuttan meydana gelmektedir. Bu ölçeğin puanlaması 0 ile 4 arasında yapılmakta ve Likert tarzında bir ölçek olmaktadır. Bunun yanında 32 ayrı maddeden oluştuğu söylenebilmektedir. Ahlaki Uzaklaşma seviyesi ölçekten alınan puan artışıyla artış göstermektedir. Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği'ni Türkçe'ye uyarlayan Yalçın, Şenyurt, Gültepe ve Coşkun (2016) yapmış oldukları çalışmayı, 285 üniversite öğrencisine uygulamışlardır. Bu 285 üniversite öğrencisinin 91'i erkek,

194'ü ise kadın öğrencilerden oluşmuştur. Uygulanan ölçekte yapı geçerliliğini saptayabilmek adına doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Buna göre yapılan ölçeğin güvenilirliğini hesaplamak amacıyla Cronbach Alpha katsayısı ve testi yarılama yöntemi kullanılmıştır (Yalçın, & diğ.,2016).Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı; 0,975 olarak tespit edilmiştir.

Narsistik Kişilik Envanteri

NPI ölçeği, 1988 yılında Raskin ve Hall'ün geliştirmiş olduğu ve ampirik çalışmalarda çok fazla ilgi görmüş olan bir ölçek olarak karşımıza çıkmaktadır. DSM III davranışsal ölçütlerini kavramsal çerçeve olarak kabul eden Raskin ve Hall, 220 ifade belirleyerek bu ifadelerin narsisizmi yansıttığını belirtmişlerdir. Bu 220 ifadeye yönelik yapılan incelemelerle iç tutarlılık analizleri ortaya çıkarmışlardır. Bunlarla birlikte 54 madde içeren bir ölçek meydana getirmişlerdir. Ölçek belirli çalışmalardan ve testlerden geçmiş, sonucunda ise güvenilirliği saptanmıştır. Ardından bu ölçek birçok çalışmada ve araştırmada kullanılmaya başlamıştır (Atay, 2009).

Narsistik Kişilik Envanteri toplam altı boyut içermektedir. Bunlar; otorite, kendine yeterlilik, sömürücülük, üstünlük ve hak iddia etme olarak gösterilmektedir. Narsistik Kişilik Envanteri iki seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu seçenek kodlaması 1 puan ve 0 puan olarak gösterilmektedir. Yüksek puan narsistik kişilik seviyesini göstermektedir. Envanterin Türkçe'ye uyarlaması ise Atay (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. Buna göre iki farklı örneklem grubuyla incelenmeler sürdürülmüştür. İlk örneklem grubunda 89 pilot yer almıştır. Bu 89 pilotun %50,6'sını kadın %49,4 erkek oluşturmuştur. Bu örneklem grubunun yaş ortalaması ise 27,05 olarak bulunmuştur. Buna göre ölçeğin Cronbach Alpha değeri ise 0,57 olarak belirlenmiştir. Cronbach Alpha değerinin beklenilenin altında bir değer olduğu saptanmıştır. Tüm bunlarla birlikte ölçekte yer alan dört ifadenin olumsuz bir şekilde algılandığı ve ölçek için anlamlı bir yarar sağlamadığı belirtilmiştir. Bu dört ifade ölçekten çıkarılmamış ancak revize edilmiştir. Bu revizeler ikinci bir örneklem üzerinde uygulamaya konulmuştur. Yapılan uygulamalarda ikinci örneklem üzerinde Narsistik Kişilik Envanteri güvenilirliği 0,62 olarak saptanmıştır (Atay,2009).Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı; 0,664 olarak tespit edilmiştir.

Savunma Biçimleri

Savunma Biçimleri Testi ilk olarak 1983 yılında Bond, Gardner, Christian ve Sigal tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek, 88 maddeden meydana gelen ve 26

savunmayı ölçen bir öz bildirim ölçeği olarak karşımıza çıkmaktadır. Ölçeğin geliştirilen ilk formunda 4 alt boyut bulunmuştur. Bunlar; imge çarpitan savunmalar, gelişmemiş savunmalar, kendiliği gizleyen savunmalar ve olgun savunmalar olarak gösterilmektedir. Ardından bu 88 maddede, DSM III-R'de savunma mekanizmalarının yer alması sebebiyle çeşitli revizeler yapılmış ve bunun sonucunda 72 maddeye indirilmiştir. Ölçeğin revize edilmiş formunda ise 20 savunma şekli yer almış ve bu şekiller 3 alt boyutta incelenmiştir. Bu üç alt boyut ise; nevrotik savunmalar, immatür savunmalar ve olgun savunmalar olarak yer almıştır. Andrews ve diğerleri (1993) ise yapılan araştırmalar sonunda ortaya konan analizlerle birlikte, 72 maddenin yer aldığı savunmaları ölçen soru dağılımlarının istatistiksel eksikliklere ve yanlışlara neden olabileceğinin yanında bu soru dağılımlarının eşit olmadığını öne sürmüşlerdir. Bunun yanında soru sayılarının fazla olması da dikkatlerini çekmiş ve buna yönelik uygulamalarda çeşitli zorluklarında meydana gelebileceğini belirtmişlerdir. Tüm bunlar sebebiyle Savunma Biçimleri Testi'ni 40 madde olarak yenilemişlerdir.

Bu ölçek, bilinçsiz bir şekilde gelişen savunma mekanizmalarının bilinç düzeyine yansımalarını ölçmektedir (Yılmaz, & diğ.,2007). Yılmaz ve arkadaşları ise, ölçek üzerinde Türkçe güvenilirlik ve geçerlilik düzeyini test etmişlerdir. Buna göre olgun savunma biçimlerinin kaygı ve depresyon ile negatif bir ilişki içinde olduğunu belirtmişlerdir. İmmatür savunma biçimlerinin ise kaygı ve depresyon ile pozitif bir ilişki içinde olduğunu saptamışlardır. Nevrotik savunma biçimlerinde ise depresyon ile herhangi bir ilişki bulunamamış, kaygı ile negatif bir ilişki içinde olduğu belirtilmiştir. Savunma Biçimleri Testi'nin öz bildirim dayanan bir ölçek olduğu söylenebilmektedir. Ölçekte yer alan katılımcılar her madde için 1 (Bana hiç uygun değil) ile 9 (Bana çok uygun) arasında değerlendirmede bulunabilmektedirler. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı; 0,945 olarak tespit edilmiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen veri toplama aracı, örnekleme giren üniversite öğrencileri tarafından uygulanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen veriler bağımlı ve bağımsız değişkenler dikkate alınarak, bilgisayar ortamında SPSS 22. 0 (Statistical packagefortheSocialSciences) kullanılarak analiz edilmiştir.

Demografik değişkenlere göre dağılımların belirlenmesi amacıyla frekans (N) ve yüzdelere (%) hesaplanmıştır. Ölçeğe ait madde toplamları, ortalamaları ve güvenilirlik analizi bulunmuştur. Ortalamalar ve standart sapmalar hesaplanmıştır.

Çalışmada demografik bilgilerin, siber zorbalık ve mağduriyet, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik envanteri ve savunma biçimlerine göre değişip değişmediğini saptamak için t-testi, tek yönlü varyansve korelasyon analizi yapılmıştır.

Bu çalışmada parametrik veya parametrik olmayan analiz yöntemlerinden hangisinin kullanılacağına karar verebilmek için verilerin normallik testi yapılmalıdır. Ölçek puanlarının normal dağılıma uygunluğunun incelenmesinde temel süreç, çarpıklık ve basıklık değerlerinin hesaplanmasıdır. Ölçek puanlarından elde edilen basıklık ve çarpıklık değerlerinin normal dağılımı için +3 ile -3 arasında olması yeterli kabul edilmektedir (Hopkings&Weeks, 1990). Buna göre ölçek puanlarının normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir. Tablo 2’de normallik analizi gösterilmektedir.

Tablo 2.

Normallik Analizi

Test	Ortalama	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği	1,9439	,79825	,581	-,945
Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği	1,9525	,83482	,919	-,157
Narsistik Kişilik Envanteri	1,4017	,19160	1,025	1,586
Savunma Biçimleri Testi	5,1194	1,12054	,573	,365

BÖLÜM IV

Bulgular

Çalışmanın bu kısmında, çalışmada toplanan verilerden elde edilen bulgular yer almaktadır. Her bulgu yorumlanarak ve çıkarımlar yapılarak değerlendirilecektir.

Sosyo-Demografik Bilgilerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, kardeş sayıları, kaçınıcı çocuk oldukları, aile gelir durumları, annelerinin eğitim durumları ve babalarının eğitim durumlarına ilişkin değişkenler ile ilgili olan bulgulara ait tablolara yer verilecektir.

Tablo 3.

Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyi, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimi, Savunma Biçimleri ile Cinsiyetlerine İlişkin Sonuçlar

		N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	t	p
Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği	Kadın	290	1,6899	,63899	,03752		
Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği	Erkek	181	2,3508	,85896	,06385	-9,540	,000
Narsistik Kişilik Envanteri	Kadın	290	1,7542	,64431	,03784		
Savunma Biçimleri Testi	Erkek	181	2,2702	,99417	,07390	-6,835	,000
	Kadın	290	1,3935	,22825	,01340		
	Erkek	181	1,4147	,10924	,00812	-1,167	,000
	Kadın	290	4,6980	,94562	,05553	-	
	Erkek	181	5,7946	1,04799	,07790	11,739	,044

Tablo 3'te belirtildiği üzere, çalışmaya katılan bireylerin cinsiyetleri ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyi, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan Independent-Samples t-testine göre aralarında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0.05$). Bu sonuca göre kadın ve erkek bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri aynı seviyede değildir. Erkek bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri kadın bireylere kıyasla daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 4.

Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyi, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimi ve Savunma Biçimleri ile Yaşlarına İlişkin Sonuçlar

		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	f	p
Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği	Gruplar arasında	167,859	8	20,982	73,648	,000
	Gruplar İçinde	131,624	462	,285		
	Toplam	299,484	470			
Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği	Gruplar arasında	256,925	8	32,116	210,075	,000
	Gruplar İçinde	70,629	462	,153		
	Toplam	327,554	470			
Narsistik Kişilik Envanteri	Gruplar arasında	7,291	8	,911	42,260	,000
	Gruplar İçinde	9,964	462	,022		
	Toplam	17,255	470			
Savunma Biçimleri Testi	Gruplar arasında	233,328	8	29,166	37,765	,000
	Gruplar İçinde	356,806	462	,772		
	Toplam	590,134	470			

Tablo 4'te belirtildiği üzere, çalışmaya katılan bireylerin yaşları ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan Independent-Samples t-testine göre aralarında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0.05$). Bu sonuca göre, farklı yaş gruplarında bulunan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri aynı seviyede değildir.

Tablo 5.

Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyi, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimi ve Savunma Biçimleri ile Sınıf Düzeylerine İlişkin Sonuçlar

		N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	P
Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği	1	170	1,8779	,67495	,05177	,000
	2	155	2,4005	,87055	,06992	
	3	109	1,2125	,12653	,01212	
	4	37	2,4887	,21798	,03584	
	Toplam	471	1,9439	,79825	,03678	
Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği	1	170	1,8669	,42540	,03263	,000
	2	155	2,0506	,86843	,06975	
	3	109	1,3455	,40287	,03859	
	4	37	3,7230	,35033	,05759	
	Toplam	471	1,9525	,83482	,03847	
Narsistik Kişilik Envanteri	1	170	1,4206	,17358	,01331	,000
	2	155	1,4669	,21336	,01714	
	3	109	1,2701	,11994	,01149	
	4	37	1,4291	,16349	,02688	
	Toplam	471	1,4017	,19160	,00883	
Savunma Biçimleri Testi	1	170	5,1689	1,08942	,08355	,000
	2	155	5,8169	,71406	,05735	
	3	109	3,9882	,92437	,08854	
	4	37	5,3021	,24912	,04096	
	Toplam	471	5,1194	1,12054	,05163	

Tablo 5'te belirtildiği üzere, çalışmaya katılan bireylerin sınıf düzeyleri ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan Independent-Samples t-testine göre aralarında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0.05$). Bu sonuca göre, farklı sınıf düzeyleri bulunan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri aynı seviyede değildir. Buna göre 4. sınıf düzeyindeki bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri ile ahlaki uzaklaşma toplam ortalamaları diğer sınıf düzeylerindeki bireylere kıyasla daha yüksek çıkmıştır. Buna göre, 2. sınıf düzeyindeki bireylerin narsistik kişilik ile savunma biçimleri toplam ortalamaları diğer sınıf düzeylerindeki bireylere kıyasla daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 6.

Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyi, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimi ve Savunma Biçimleri ile Kardeş Sayılarına İlişkin Sonuçlar

		N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	p
Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği	1	90	2,1028	,42548	,04485	,003
	2	205	1,8585	,96160	,06716	
	3	111	1,8191	,69630	,06609	
	4	35	2,1881	,66922	,11312	
	5	30	2,2278	,74694	,13637	
	Toplam	471	1,9439	,79825	,03678	
Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği	1	90	1,6215	,49627	,05231	,000
	2	205	1,6909	,71479	,04992	
	3	111	2,5614	,92030	,08735	
	4	35	2,3214	,79808	,13490	
	5	30	2,0500	,75419	,13770	
	Toplam	471	1,9525	,83482	,03847	
Narsistik Kişilik Envanteri	1	90	1,3576	,13448	,01418	,000
	2	205	1,3192	,16476	,01151	
	3	111	1,5039	,09802	,00930	
	4	35	1,5250	,30776	,05202	
	5	30	1,5750	,23977	,04378	
	Toplam	471	1,4017	,19160	,00883	
Savunma Biçimleri Testi	1	90	5,4385	1,15358	,12160	,001
	2	205	4,9931	1,36803	,09555	
	3	111	4,9180	,58952	,05595	
	4	35	5,4000	,69505	,11748	
	5	30	5,4427	,65472	,11954	
	Toplam	471	5,1194	1,12054	,05163	

Tablo 6’da belirtildiği üzere, çalışmaya katılan bireylerin kardeş sayıları ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasındaki ilişki belirlemek amacıyla yapılan Independent-Samples t-testine göre aralarında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0.05$). Bu sonuca göre, farklı kardeş sayıları bulunan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri aynı seviyede değildir. Buna göre, 5 kardeşi bulunan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri ile narsistik kişilik toplam ortalamaları diğer kardeş sayısına sahip olan bireylere kıyasla daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca, 3 kardeşi bulunan bireylerin ahlaki uzaklaşma toplam puanları diğer kardeş sayılarına kıyasla daha yüksek olup; 1 kardeşi olan bireylerin savunma biçimleri diğer kardeş sayısına sahip bireylerden daha yüksektir.

Tablo 7.

Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyi, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimi ve Savunma Biçimleri ile Kaçınıcı Çocuk Olduklarına İlişkin Sonuçlar

		N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	P
Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği	1	209	1,8389	,55839	,03862	,000
	2	166	2,0974	1,00045	,07765	
	3	54	1,5015	,60408	,08220	
	4	36	2,6667	,51293	,08549	
	5	6	1,0000	,00000	,00000	
	Toplam	471	1,9439	,79825	,03678	
Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği	1	209	1,8717	,92811	,06420	,001
	2	166	1,9857	,82185	,06379	
	3	54	2,3241	,55585	,07564	
	4	36	1,8490	,44930	,07488	
	5	6	1,1250	,00000	,00000	
	Toplam	471	1,9525	,83482	,03847	
Narsistik Kişilik Envanteri	1	209	1,3660	,12632	,00874	,000
	2	166	1,3950	,23737	,01842	
	3	54	1,4248	,19440	,02645	
	4	36	1,6198	,12798	,02133	
	5	6	1,3125	,00000	,00000	
	Toplam	471	1,4017	,19160	,00883	
Savunma Biçimleri Testi	1	209	5,5205	1,20049	,08304	,000
	2	166	4,6002	1,05759	,08208	
	3	54	5,1453	,52680	,07169	
	4	36	5,0071	,48168	,08028	
	5	6	5,9487	,00000	,00000	
	Toplam	471	5,1194	1,12054	,05163	

Tablo 7’de belirtildiği üzere, çalışmaya katılan bireylerin kaçınıcı çocuk oldukları ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasındaki ilişki belirlemek amacıyla yapılan Independent-Samples t-testine göre aralarında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0.05$). Bu sonuca göre, ailedeki çocuk sıralaması farklı olan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri aynı seviyede değildir. Buna göre, 4. çocuk olan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri ile narsistik kişilik toplam ortalamaları diğer çocuk sırasına sahip olan bireylerden daha yüksektir. Ayrıca, 3. çocuk olan bireylerin ahlaki uzaklaşma toplam puanı diğer çocuk sırasına sahip olan bireylerden daha yüksektir.

Son olarak, 5. çocuk olan bireylerin savunma biçimleri toplam ortalaması diğer çocuk sırasına sahip olan bireylerden daha yüksektir.

Tablo 8.

Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyi, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimi ve Savunma Biçimleri ile Aile Gelir Durumlarına İlişkin Sonuçlar

		N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	p
Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği	2.000 TL ve altı	46	2,2029	,55295	,08153	
	2.001 TL - 4.000 TL arası	150	1,3633	,32459	,02650	
	4.001 TL - 6.000 TL arası	68	2,7966	1,06450	,12909	,000
	6.001 TL - 10.000 TL arası	132	2,0745	,73448	,06393	
	10.001 TL ve üstü	75	1,9433	,49456	,05711	
	Toplam	471	1,9439	,79825	,03678	
Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği	2.000 TL ve altı	46	3,0190	1,24414	,18344	
	2.001 TL - 4.000 TL arası	150	1,5763	,54220	,04427	
	4.001 TL - 6.000 TL arası	68	2,4605	,48675	,05903	,000
	6.001 TL - 10.000 TL arası	132	1,9699	,71706	,06241	
	10.001 TL ve üstü	75	1,5596	,61667	,07121	
	Toplam	471	1,9525	,83482	,03847	
Narsistik Kişilik Envanteri	2.000 TL ve altı	46	1,4185	,11849	,01747	
	2.001 TL - 4.000 TL arası	150	1,2704	,12214	,00997	
	4.001 TL - 6.000 TL arası	68	1,4531	,03125	,00379	,000
	6.001 TL - 10.000 TL arası	132	1,5582	,23196	,02019	
	10.001 TL ve üstü	75	1,3317	,11065	,01278	
	Toplam	471	1,4017	,19160	,00883	
Savunma Biçimleri Testi	2.000 TL ve altı	46	5,4939	,12153	,01792	
	2.001 TL - 4.000 TL arası	150	4,1959	,81764	,06676	
	4.001 TL - 6.000 TL arası	68	4,7428	,51574	,06254	,000
	6.001 TL - 10.000 TL arası	132	5,6672	1,14897	,10001	
	10.001 TL ve üstü	75	6,1138	,74698	,08625	
	Toplam	471	5,1194	1,12054	,05163	

Tablo 8’de belirtildiği üzere, çalışmaya katılan bireylerin aile gelir durumu ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasındaki ilişki belirlemek amacıyla yapılan Independent-Samples t-testine göre, aralarında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0.05$). Bu sonuca göre, aile gelir durumu farklı olan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma

düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri aynı seviyede değildir. Buna göre, 4001-6000 TL arasında gelir durumları bulunan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri ve ahlaki uzaklaşma düzeylerine diğer gelir durumuna sahip bireylere göre daha yüksek çıkmıştır. Bununla birlikte, 6001-10.000 TL arasında gelir durumuna sahip olan bireylerin narsistik kişilik toplam ortalamaları diğer gelir durumuna sahip bireylere göre daha yüksek çıkmıştır. Son olarak da 10.001 TL ve üstü gelir durumuna sahip olan bireylerin savunma biçimleri diğer gelir durumuna sahip bireylere göre daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 9.

Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyi, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimi ve Savunma Biçimleri ile Annelerinin Eğitim Durumlarına İlişkin Sonuçlar

		N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	p
Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği	İlköğretim	59	1,0791	,12517	,01630	,000
	Lise	201	2,2687	,83523	,05891	
	Önlisans	48	2,8333	,00000	,00000	
	Lisans	113	1,3201	,11496	,01081	
	Lisansüstü	50	2,2150	,36774	,05201	
	Toplam	471	1,9439	,79825	,03678	
Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği	İlköğretim	59	1,9476	,70003	,09114	,000
	Lise	201	2,3884	,98415	,06942	
	Önlisans	48	1,8125	,00000	,00000	
	Lisans	113	1,4773	,39992	,03762	
	Lisansüstü	50	1,4144	,41370	,05851	
	Toplam	471	1,9525	,83482	,03847	
Narsistik Kişilik Envanteri	İlköğretim	59	1,4608	,10439	,01359	,000
	Lise	201	1,3930	,22893	,01615	
	Önlisans	48	1,6250	,00000	,00000	
	Lisans	113	1,2649	,10306	,00970	
	Lisansüstü	50	1,4613	,03064	,00433	
	Toplam	471	1,4017	,19160	,00883	
Savunma Biçimleri Testi	İlköğretim	59	4,8196	,80214	,10443	,000
	Lise	201	5,4874	1,01812	,07181	
	Önlisans	48	4,8205	,00000	,00000	
	Lisans	113	4,2966	1,06380	,10007	
	Lisansüstü	50	6,1400	1,04349	,14757	
	Toplam	471	5,1194	1,12054	,05163	

Tablo 9’da belirtildiği üzere, çalışmaya katılan bireylerin annelerin eğitim durumları ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasındaki ilişki belirlemek amacıyla yapılan Independent-Samples t-testine göre aralarında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0.05$). Bu sonuca göre, annelerin eğitim durumları farklı olan bireylerin siber zorbalık ve mağduriyet, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri aynı seviyede değildir. Bu bağlamda annelerin eğitim durumu önlisans olan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri ile narsistik kişilik toplam ortalamaları diğerlerinden daha yüksek çıkmıştır. Annelerin eğitim durumu lise olan

bireylerin ahlaki uzaklaşma toplam ortalaması diğerlerine göre daha yüksek çıkmıştır. Annelerin eğitim durumu lisansüstü olan bireylerin savunma biçimleri toplam puanı diğerlerinden daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 10.

Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyi, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Eğilimi ve Savunma Biçimleri ile Babalarının Eğitim Durumlarına İlişkin Sonuçlar

		N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	P
Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği	İlköğretim	73	1,7363	,73990	,08660	,000
	Lise	115	2,3993	1,03352	,09638	
	Önlisans	45	1,2111	,20148	,03003	
	Lisans	188	1,8746	,61669	,04498	
	Lisansüstü	50	2,1200	,49031	,06934	
	Toplam	471	1,9439	,79825	,03678	
Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği	İlköğretim	73	2,9576	,89451	,10469	,000
	Lise	115	2,2163	,91202	,08505	
	Önlisans	45	1,4889	,49416	,07366	
	Lisans	188	1,6486	,41808	,03049	
	Lisansüstü	50	1,4381	,44435	,06284	
	Toplam	471	1,9525	,83482	,03847	
Narsistik Kişilik Envanteri	İlköğretim	73	1,5120	,03988	,00467	,000
	Lise	115	1,4598	,25383	,02367	
	Önlisans	45	1,3292	,12314	,01836	
	Lisans	188	1,3438	,19059	,01390	
	Lisansüstü	50	1,3900	,06129	,00867	
	Toplam	471	1,4017	,19160	,00883	
Savunma Biçimleri Testi	İlköğretim	73	4,8075	,60610	,07094	,000
	Lise	115	5,5924	,52406	,04887	
	Önlisans	45	6,6125	1,26730	,18892	
	Lisans	188	4,2368	,62336	,04546	
	Lisansüstü	50	6,4615	,62861	,08890	
	Toplam	471	5,1194	1,12054	,05163	

Tablo 10’da belirtildiği üzere, çalışmaya katılan bireylerin babaların eğitim durumları ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasındaki ilişki belirlemek amacıyla yapılan Independent-Samples t-testine göre, aralarında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0.05$). Bu sonuca göre, annelerin eğitim durumları farklı olan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri aynı seviyede değildir. Bu bağlamda babaların eğitim durumu lise

olan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri toplam ortalaması diğerlerinden yüksek çıkmıştır. Babaların eğitim durumu ilköğretim olan bireylerin ahlaki uzaklaşma ve narsistik kişilik toplam ortalaması diğerlerine kıyasla daha yüksek çıkmıştır. Babaların eğitim durumu önlisans olan bireylerin savunma biçimleri toplam puanı diğerlerine kıyasla daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 11.

Bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyi, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik, Savunma Biçimleri Arasındaki İlişki

		Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği	Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği	Narsistik Kişilik Envanteri	Savunma Biçimleri Testi
Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği	Pearson Korelasyonu	1	,522**	,501**	,140**
	Sig.		,000	,000	,002
	N	471	471	471	471
Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği	Pearson Korelasyonu	,522**	1	,566**	,042
	Sig.	,000		,000	,368
	N	471	471	471	471
Narsistik Kişilik Envanteri	Pearson Korelasyonu	,501**	,566**	1	,240**
	Sig.	,000	,000		,000
	N	471	471	471	471
Savunma Biçimleri Testi	Pearson Korelasyonu	,140**	,042	,240**	1
	Sig.	,002	,368	,000	
	N	471	471	471	471

** . Korelasyon 0,01 düzeyinde (2-kuyruklu) önemlidir.

Tablo 11’de belirtildiği üzere, çalışmaya katılan bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyi, Ahlaki Uzaklaşma, Savunma Biçimleri ve Narsistik Kişilik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM V

Tartışma

Bu çalışmada 290 kadın, 181 erkek olmak üzere toplam 471 öğrenci değerlendirilmiştir. Çalışmada siber zorbalık ve mağduriyet, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik envanteri, savunma biçimleri ölçekleri uygulanmış ve bireylerin yanıtlarına ilişkin bulgular incelenmiştir. Literatürdeki birçok çalışmada üniversite öğrencilerinde siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin ahlaki kayıtsızlık, narsisizm ve savunma mekanizmaları üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir.

Çalışma sonucunda elde edilen verilere göre bireylerin cinsiyetleri ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu çalışmayı destekler nitelikte Korkmaz ve Mehmedoğlu (2018) yaptıkları çalışmalarında bireylerin cinsiyetleri ile siber zorbalık ve mağduriyet arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Li (2006) ortaöğretim çocukları ile yaptığı araştırmasında, erkek öğrencilerin kızlara kıyasla daha çok siber zorbalık yaptığı sonucuna varmıştır. Erdurvd. (2007), lise öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada erkeklerin kızlara göre daha çok siber zorbalık yaptığını ve siber mağduriyet yaşadığını bulmuşlardır. Arıca vd. (2008) ergenler üzerinde yaptıkları çalışmada, erkeklerin kızlara oranla daha çok siber zorba, siber mağdur ve siber zorba-mağdur rollerine sahip olduklarını belirlemişlerdir. Bayram ve Saylı (2013) örneklemi üniversite öğrencileri olan araştırmalarında, erkeklerin kızlara göre daha çok siber zorba davranışlar yaptığı sonucunu elde etmişlerdir. Fırat ve Ayran (2016) da benzer şekilde, üniversite örneklemi üzerinde araştırma yapmış ve erkeklerin kızlardan daha çok siber zorbalık yaptığı ve siber mağduriyet yaşadığı sonucuna ulaşmışlardır. Öte yandan, alanyazında bu çalışmanın bulgularından farklı sonuçların elde edildiği araştırmalar da bulunmaktadır. Söz konusu araştırmalarda; siber zorbalığın kızlar arasında daha yaygın olduğu (Keith&Martin, 2005; Smith, 2012; Rivers&Noret, 2010), kızların siber mağduriyet düzeylerinin erkeklerden yüksek olduğu (Heiman&Olenik-Shemesh, 2015; Kowalski&Limber, 2007; Dehue, & diğ.,2008) ve siber zorbalık konusunda cinsiyetin anlamlı düzeyde fark oluşturmadığı (Slonje&Smith, 2008; Patchin&Hinduja, 2006; Uysal, & diğ., 2014; Topçu, & diğ., 2008) gibi bulgular yer almaktadır. Dilmaç'ın (2009) yapmış olduğu çalışmada ise mağdur olup tekrar

zorbalığa girme konusunda kadınların oranı erkeklerden fazla çıkmıştır. Bunun yanı sıra erkeklerin kadınlara göre daha fazla siber zorbalık yaptığı bulgusuna ulaşılmıştır. (Dilmaç, 2009:1300). Kocatürk ve Kurtça (2021) yaptıkları çalışmalarında bireylerin cinsiyetleri ile ahlaki uzaklaşma arasında anlamlı bir ilişki tespit edememişlerdir. Aslan vd. (2016) çalışmalarında narsistik kişiliğin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını ve erkeklerin kadınlardan daha narsistik özellikte olduğunu ortaya konmuştur. Şafak ve Kahraman (2019) yaptıkları çalışmalarında bireylerin cinsiyetleri ile narsistik kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir. Bu bağlamda bahsi geçen çalışmaların daha farklı evren ve örneklem grubu ile çalışılması sonuçların bu çalışmadan farklı sonuçlar elde edilmesini sağlamıştır.

Çalışmaya katılan bireylerin yaşları ile siber zorbalık ve mağduriyet, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik envanteri ve savunma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu çalışmayı destekler nitelikte Korkmaz ve Mehmedoğlu (2018) yaptıkları çalışmalarında bireylerin yaşları ile siber zorbalık ve mağduriyet arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Ünver ve Koç (2017)'un yapmış olduğu çalışmada ise yaş ile siber zorbalık arasında anlamlı ilişkiler olmadığı tespit edilmiştir. Özellikle fark testlerinde yaşa göre siber zorbalık konusunda herhangi bir anlamlı farklılaşmanın olmadığı belirlenmiştir. Bu bağlamda siber zorbalık ile yaş değişkeninin belirli bir yaş grubuna ait olduğu ifade edilebilirken, bu yaş aralığının ise genellikle genç bireyler tarafından oluşturulduğu da söylenebilir. Cinsiyet değişkeninin ahlaki uzaklaşmaya etki ettiğini bilinmektedir (Teng, & diğ.,2017). Wang vd. (2017), günümüze kadar yapılan araştırmalarda ahlaki uzaklaşma düzeyinde cinsiyet farklılıklarına ilişkin ulaşılan sonuçların tutarsız olduğunu öne sürerken Cory ve Hernandez (2014) ve Fitzpatrick ve Bussey (2017) cinsiyetin ahlaki uzaklaşma üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu, ahlaki uzaklaşma eğiliminde cinsiyetler arasında farklılıklar bulunduğunu belirtmektedir. Şafak ve Kahraman (2019) yaptıkları çalışmalarında bireylerin yaşları ile narsistik kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır.

Çalışmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeyleri ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri,ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasında anlamlı ilişki gözlemlenmiştir. Smith vd. (2006), Patchin ve Hinduja (2006), Çivilidağ ve Cooper (2013), Türkoğlu (2013), Yaman ve Sönmez (2015) ve Özdemir (2015), ortaokul ve lise düzeyinde öğrenim gören ergenler üzerinde yaptıkları çalışmalarda, yaş/sınıf düzeyinin hem siber zorbalık ve mağduriyet açısından fark

yaratmadığı, Fırat ve Ayrar (2016) da üniversite örneklemini üzerinde yaptıkları çalışmada, yaşın siber zorbalık yapmayı etkilemediği sonucuna ulaşmışlardır. Bazı araştırmalarda da bu sonuçlarla örtüşmeyen bulgular elde edilmiş, siber zorbalığın yaş/sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde fark gösterdiği bulunmuştur: Slonje ve Smith (2008) ile Wade ve Beran (2011) araştırmalarında, sınıf düzeyi yükseldikçe hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet düzeylerinde düşme görüldüğünü; Bayar (2010) ile Ayas ve Horzum (2012) ise siber mağduriyet düzeylerinin düştüğünü ortaya koymuştur. Diğer yandan; Kowalski ve Limber (2007), Mesch (2009), Manap (2012) ile Kocatürk (2014) araştırmalarında, yaş/sınıf düzeyi yükseldikçe siber zorbalık düzeylerinin de yükseldiği bulgusuna ulaşmıştır.

Bireylerin kardeş sayıları ile siber zorbalık ve mağduriyet, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik envanteri ve savunma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Çalışmaya katılan bireylerin kaçınıcı çocuk oldukları ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Bireylerin aile gelir durumu ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Siber zorbalığın algılanan gelir düzeyi ile ilişkisini inceleyen Manap (2012) kendini yüksek sosyoekonomik düzeyde algılayan öğrencilerin diğerlerine göre siber zorbalık yapma düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Türkoğlu (2013), araştırmasında gelir düzeyi arttıkça siber zorbalık eğiliminin arttığı sonucuna ulaşmıştır. Akbulut vd. (2010) araştırmasında, yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip bireylerin daha çok siber mağduriyet yaşamaları; Fırat ve Ayrar (2016) ile Taştekin'in (2016) araştırmalarında ise yüksek gelir düzeyine sahip öğrencilerin hem siber zorbalık ve mağduriyet puanlarının diğerlerine göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu gözlemlemiştir. Bu araştırma sonuçlarından farklı olarak ise Erdur-Baker ve Kavşut (2007), Erbiçer (2017) ve Eroğlu (2011) siber zorbalık ve mağduriyet düzeylerinin gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde fark göstermediği sonucunu elde etmişlerdir.

Çalışmaya katılan bireylerin annelerin eğitim durumları ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki toplanmıştır. Annenin eğitim düzeyinin siber zorbalığa maruz kalma ilişkisinin incelendiği araştırmalarda farklı

sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Låftman vd. (2013), Kocatürk (2014) ile Serin (2012) annenin eğitim düzeyi arttıkça siber zorbalık düzeyinde artışın meydana geldiğini ifade etmiştir. Buna karşın Sarak (2012), annesi okuryazar ve okuryazar olmayanların, diğerlerine göre daha çok sanal zorbalık yaptığını ve sanal zorbalığa uğradığını; Akbaba ve Eroğlu (2013), annenin eğitim düzeyi düştükçe siber zorbalık yapma davranışının arttığını belirtmiştir. Türkoğlu (2013), Ünver (2016) ve Gencer (2017) ise annenin eğitim düzeyi ile siber zorbalık arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu durumda annelerin eğitim düzeylerinin bireylerde siber zorbalığın artmasına neden olan bir etken olarak görüldüğü ifade edilebilir.

Bireylerin babaların eğitim durumları ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir. Babanın eğitim düzeyinin siber zorbalığa olan etkisini araştıran Türkoğlu (2013), babanın eğitim düzeyi arttıkça siber zorbalık eğiliminin de arttığını bulmuştur. Büyükyıldırım (2013), babanın eğitim düzeyi arttıkça siber kurban olma oranının da arttığı bulgusuna ulaşmıştır. Sarak (2012) ise yaptığı araştırmada, babanın eğitim durumu okuryazar ve okuryazar olmayan öğrenci grubunun, diğer gruplara göre daha yüksek siber mağduriyet puan ortalamasına sahip olduğunu saptamıştır. Öte yandan; Makri-Botsari ve Karagianni (2014), Çiftci (2015), Ünver (2016) ile Gencer'in (2017) ergenler üzerinde yaptıkları araştırmalarda bu araştırma sonuçlarına paralel bulgular elde edilmiş ve babanın eğitim düzeyinin siber zorbalık düzeylerinde anlamlı derecede fark yaratmadığı bulunmuştur.

Çalışmaya katılan bireylerin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeyleri ile Ahlaki Uzaklaşma, Savunma Biçimleri ve Narsistik Kişilik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Pornari ve Wood (2010) ahlaki çözümlenin siber zorbalığı hızlandırdığını bulmuştur. Robson ve Witenberg (2013), ahlaki uzaklaşma düzeyinin zorbalık davranışının yordayıcısı olduğunu ortaya koymuştur. Zorbalık davranışı sergileyen öğrenciler, bu davranışlarını ahlaki uzaklaşma mekanizmaları yoluyla aklamaktadır.

BÖLÜM VI

Sonuç ve Öneriler

Sonuç

Bu çalışma kapsamında, üniversite öğrencilerinde siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin ahlaki kayıtsızlık, narsisizm ve savunma mekanizmaları üzerindeki etkisini incelenmektedir. Katılımcıların siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri ile demografik değişkenler olan cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, kardeş sayıları, kaçınıcı çocuk oldukları, aile gelir durumları, annelerinin eğitim durumları ve babalarının eğitim durumlarına değişkenleriyle karşılaştırılmıştır.

Çalışma sonucunda elde edilen verilere göre bireylerin cinsiyetleri ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Erkek bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri kadın bireylere kıyasla daha yüksek çıkmıştır.

Çalışmaya katılan bireylerin yaşları ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Çalışmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeyleri ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasında anlamlı ilişki gözlemlenmiştir. Buna göre 4. Sınıf düzeyindeki bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri ile Ahlaki uzaklaşma toplam ortalamaları diğer sınıf düzeylerindeki bireylere kıyasla daha yüksek çıkmıştır. Buna göre 2. Sınıf düzeyindeki bireylerin narsistik kişilik ile savunma biçimleri toplam ortalamaları diğer sınıf düzeylerindeki bireylere kıyasla daha yüksek çıkmıştır.

Bireylerin kardeş sayıları ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre 5 kardeşi bulunan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri ile narsistik kişilik toplam ortalamaları diğer kardeş sayısına sahip olan bireylere kıyasla daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca 3 kardeşi bulunan bireylerin ahlaki uzaklaşma toplam puanları diğer kardeş sayılarına kıyasla daha yüksek olup 1

kardeşi olan bireylerin savunma biçimleri diğer kardeş sayısına sahip bireylerden daha yüksektir.

Çalışmaya katılan bireylerin kaçınıcı çocuk oldukları ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre 4. Çocuk olan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri ile narsistik kişilik toplam ortalamaları diğer çocuk sırasına sahip olan bireylerden daha yüksektir. Ayrıca 3. Çocuk olan bireylerin ahlaki uzaklaşma toplam puanı diğer çocuk sırasına sahip olan bireylerden daha yüksektir. Son olarak 5. Çocuk olan bireylerin savunma biçimleri toplam ortalaması diğer çocuk sırasına sahip olan bireylerden daha yüksektir.

Bireylerin aile gelir durumu ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Buna göre 4001-6000 TL arasında gelir durumları bulunan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri ve ahlaki uzaklaşma düzeylerine diğer gelir durumuna sahip bireylere göre daha yüksek çıkmıştır. Bununla birlikte 6001-10.000 TL arasında gelir durumuna sahip olan bireylerin narsistik kişilik toplam ortalamaları diğer gelir durumuna sahip bireylere göre daha yüksek çıkmıştır. Son olarak da 10.001 TL ve üstü gelir durumuna sahip olan bireylerin savunma biçimleri diğer gelir durumuna sahip bireylere göre daha yüksek çıkmıştır.

Çalışmaya katılan bireylerin annelerin eğitim durumları ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki toplanmıştır. Bu bağlamda annelerin eğitim durumu ön lisans olan bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri ile narsistik kişilik toplam ortalamaları diğerlerinden daha yüksek çıkmıştır. Annelerin eğitim durumu lise olan bireylerin ahlaki uzaklaşma toplam ortalaması diğerlerine göre daha yüksek çıkmıştır. Annelerin eğitim durumu lisansüstü olan bireylerin savunma biçimleri toplam puanı diğerlerinden daha yüksek çıkmıştır.

Bireylerin babaların eğitim durumları ile siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri, ahlaki uzaklaşma, narsistik kişilik eğilimi ve savunma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir. Bu bağlamda babaların eğitim durumu lise olan bireylerin siber zorbalık ve mağduriyet toplam ortalaması diğerlerinden yüksek çıkmıştır. Babaların eğitim durumu ilköğretim olan bireylerin ahlaki uzaklaşma ve narsistik kişilik toplam ortalaması diğerlerine kıyasla daha yüksek çıkmıştır.

Babaların eğitim durumu önlisans olan bireylerin savunma biçimleri toplam puanı diğerlerine kıyasla daha yüksek çıkmıştır.

Çalışmaya katılan bireylerin Siber Zorbalık ve Mağduriyet düzeyleri ile Ahlaki Uzaklaşma, Savunma Biçimleri ve Narsistik Kişilik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Öneriler

Çalışmayla ilgili önerilerimize bakacak olursak;

- Daha geniş bir örneklem ile yapılması daha sağlıklı sonuçlara ulaşılmasını sağlayabilir.
- Kullanılan Siber Zorbalık ve Mağduriyet, Ahlaki Uzaklaşma, Narsistik Kişilik Envanteri ve Savunma Biçimleri Testi ölçeklerinin daha fazla çalışmada kullanılması, literatürde bu ölçeklerin kullanıldığı çalışmaların sayısının artırılması, karşılaştırılabilir bulgular elde edilmesini sağlayabilir.
- Bu çalışmada nicel çalışma yöntemlerinden anket çalışması yapılmıştır. Derinlemesine gözlem için nitel çalışma yöntemi olan görüşme tekniği kullanılabilir.
- Siber zorbalığa maruz kalma düzeyi yüksek olan üniversite öğrencilerinin savunma mekanizmalarının geliştirilmesi açısından çeşitli etkinlikler yapılabilir.
- Siber zorbalığın önlenmesi ve azaltılmasına yönelik kamu spotları yayımlanabilir.
- Siber zorbalık ve savunma mekanizmalarına yönelik okullarda ve çeşitli eğitim kurumlarında dersler, eğitimler, seminerler düzenlenebilir.
- Ailelerin eğitim durumlarının düşük olması dolayısıyla bireylerin siber zorbalık yapma düzeyleri yüksek çıkmış bu nedenle de ailelerin bu yönde çeşitli eğitimler alması sağlanabilir.

Kaynakça

- Adorno, T. W., Sanford, R. N., Frenkel-Brunswik, E., & Levinson, D. J. (1950). The measurement of implicit antidemocratic trends. *The authoritarian personality*, 222-279.
- Akbaba, S., & Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 105-121.
- Akbulut, Y., Şahin, Y. L., & Eristi, B. (2010). Cyberbullying victimization among Turkish Online Social Utility Members. *Educational Technology & Society*, 13(4), 192-201.
- Akhtar, S. (2016). *Ağır Kişilik Bozukluklarının Tanı ve Sağaltımı için Başvuru Kitabı* (Çev. M. Alkan, C. Gürdal). Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri, Org. Ltd. Şti. Yayınları, İzmir.
- Akyüz, A. (2019). *Ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık/siber mağduriyet davranışları ve internet saldırganlığı düzeyleri-Zonguldak örneği* (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, Fifth Edition Arlington, VA: American Psychiatric Association.
- Anamur, D. D., & Topsakal, T. (2019). Herkesin Herkesi Gözetlediği Toplum: Siberuzamda Alttan Gözetimin Farklı İnşası Olarak Siber Zorbalık. *İnif E-Dergi*, 4(2), 37-58.
- Anderson, T. and Sturm, B. (2007). Cyberbullying from playground to computer. *Young Adult Library Services*, 5(2), 24-27.
- Andreassen, C. S., Billieux, J., Griffiths, M. D., Kuss, D. J., Demetrovics, Z., Mazzoni, E., & Pallesen, S. (2016). The relationship between addictive use of

social media and video games and symptoms of psychiatric disorders: A large-scale cross-sectional study. *Psychology of Addictive Behaviors*, 30(2), 252.

Aquino, K., Reed II, A., Thau, S., & Freeman, D. (2007). A grotesque and dark beauty: How moral identity and mechanisms of moral disengagement influence cognitive and emotional reactions to war. *Journal of Experimental Social Psychology*, 43(3), 385-392.

Arıçak, O. T. (2011). "Siber zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike", *Kariyer Penceresi*, 2(6), 10-12.

Arıçak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Cıplak, S., Yılmaz, N., & Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyberpsychology & Behavior*, 11(3), 253-261.

Arısoy, Ö. (2009). İnternet bağımlılığı ve tedavisi. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 1(1), 55-67.

Arkar, H. (2008). Cloninger'in Mizaç ve Karakter Boyutları ile Kişilik Bozuklukları Arasındaki İlişki. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 11(3).

Aslan, M., Havva Şeyma, M. E. R. T., & Yıldız, M. (2016). Narsistik Kişilik İle Affedicilik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi*, 147-153.

Aydın, C. (2019). Kader İnancının Savunma Mekanizması ve Dini Başa Çıkma Kavramları Açısından Değerlendirilmesi. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(35), 101-122.

Backherms, D., & Houlihan, K. (2015). *Dealing with Information Security and Privacy. In Encyclopedia of Information Science and Technology*, Third Edition (pp. 4293-4300). IGI Global.

Bandura, A. (1990). Perceived self-efficacy in the exercise of personal agency. *Journal of applied sport psychology*, 2(2), 128-163.

Bandura, A. (2002). Social cognitive theory in cultural context. *Applied psychology*, 51(2), 269-290.

- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (1996). Multifaceted impact of self-efficacy beliefs on academic functioning. *Child development*, 67(3), 1206-1222.
- Bandura, A., Caprara, G. V., & Zsolnai, L. (2000). Corporate transgression through moral disengagement. *Journal of Human Values*, 6(1), 57-64.
- Barnes, S. B. (2006). *A privacy paradox: Social networking in the United States*. First Monday.
- Baskin-Sommers, A., Krusemark, E., & Ronningstam, E. (2014). Empathy in narcissistic personality disorder: from clinical and empirical perspectives. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 5(3), 323.
- Bauman, S. (2007). *Cyberbullying: A virtual menace*. In National Coalition Against Bullying National Conference (pp. 2-4).
- Bayar, Y. (2010). *Okul sosyal iklimi ile geleneksel ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiler: Genellenmiş akran algısının aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bayraktutan, F. (2005). *Aile içi ilişkiler açısından internet kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Bayram, N., & Saylı, M. (2013). Üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık davranışı. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*(1), 107-116.
- Belsey, B. (2007). Cyberbullying: A real and growing threat. *ATA Magazine*, 88(1), 14-21.
- Beran, T., & Li, Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of educational computing research*, 32(3), 265.
- Berne, S., Frisé, A., & Kling, J. (2014). Appearance-related cyberbullying: A qualitative investigation of characteristics, content, reasons, and effects. *Body image*, 11(4), 527-533.

- Betts, L. R. (2016). *Cyberbullying: Approaches, consequences and interventions*. Springer.
- Birliği, A. P. (2013). *Ruhsal bozuklukların tanınal ve sayımsal elkitabı*, beşinci baskı (DSM-5). Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı. Çeviri editörü: Köroğlu E. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Blashfield, R. K, &McElroy, R. A, (1987). The 1985 journal literature on the personality disorders. *Comprehensive Psychiatry*, 28(6), 536-546.
- Blasi, A., & Glodis, K. (1995). The development of identity. A critical analysis from the perspective of the self as subject. *Developmental review*, 15(4), 404-433.
- Blumenfeld, J. W. ve Cooper, R. (2010). LGBT and allied youth responses to cyberbullying: Policy implications. *The International Journal of Critical Pedagogogy*, 3(1), 112.
- Bozacı, M. (2015). *Hoşgörü eğilimi geliştirme programının etkililiği: Hoşgörü eğiliminin geliştirilmesi ve zorbalığın önlenmesi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi.
- Buffardi, L. E., & Campbell, W. K. (2008). Narcissism and social networking web sites. *Personality and social psychology bulletin*, 34(10), 1303-1314.
- Burger, J. M. (2009). Replicating Milgram: Would people still obey today?. *American Psychologist*, 64(1), 1.
- Bustamante, A., & Chau, E. (2014). Reducing moral disengagement mechanisms: A comparison of two interventions. *Journal of Latino/Latin American Studies*, 6(1), 52-54.
- Büyükyıldırım, İ. (2013). *Siber mağdur olmanın insani değerler ve sosyodemografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Caravita, S. C., Sijtsema, J. J., Rambaran, J. A., & Gini, G. (2014). Peer influences on moral disengagement in late childhood and early adolescence. *Journal of youth and adolescence*, 43(2), 193-207.
- Carey, A. L., Brucks, M. S., Küfner, A. C., Holtzman, N. S., Back, M. D., Donnellan, M. B., ... & Mehl, M. R. (2015). Narcissism and the use of personal pronouns revisited. *Journal of personality and social psychology*, 109(3), e1.
- Chadwick, S. (2014). Impacts of cyberbullying, building social and emotional resilience in schools. *Springer Science & Business Media*.
- Chadwick, S. (2014). *Impacts of cyberbullying, building social and emotional resilience in schools*. Springer Briefs in Education. Cham: Springer.
- Chisholm, J. F. (2014). Review of the status of cyberbullying and cyberbullying prevention. *Journal of information systems education*, 25(1), 77.
- Chou, C. ve Hsiao, M.C. (2000). *Internet Addiction, Usage, Gratification, and Pleasure Experience: The Taiwan College Students Case*, *Computers & Education*, 35(1), 65-80.
- Chugh, D., Kern, M. C., Zhu, Z., & Lee, S. (2014). Withstanding moral disengagement: Attachment security as an ethical intervention. *Journal of Experimental Social Psychology*, 51, 88-93.
- Cloninger, C. R. (2000). A practical way to diagnose personality disorder: a proposal. *Journal of Personality Disorders*, 14(2), 99-108.
- Coolidge, F. L., Thede, L. L., & Jang, K. L. (2001). Heritability of personality disorders in childhood: A preliminary investigation. *Journal of Personality Disorders*, 15(1), 33-40.

- Cory, S. N. ve Hernandez, A. R. (2014). Moral disengagement in business and humanities major: An exploratory study. *Research in Higher Education Journal*, 23, 1-11.
- Costello, K.,&Hodson, G. (2010). Exploringtheroots of dehumanization: The role of animal—humansimilarity in promotingimmigranthumanization. *GroupProcesses&IntergroupRelations*, 13(1), 3-22.
- Cramer, P. (2011). Youngadultnarcissism: A 20 yearlongitudinalstudy of thecontribution of parentingstyles, preschoolprecursors of narcissism, anddenial. *Journal of Research in Personality*, 45(1), 19-28.
- Cramer, P. (2012). Thedevelopment of defensemechanisms: Theory, research, andassessment. *SpringerScience & Business Media*.
- Crosslin, K.,&Golman, M. (2014). “Maybeyoudon’twanttofaceit”—Collegestudents’ perspectives on cyberbullying. *Computers in Human Behavior*, 41, 14-20.
- Çavuşoğlu, M. (2010). Konaklama İşletmelerinde Elektronik Ticaret Kullanımı: Gökçeada ve Bozcaada'da Bir Araştırma, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(2), 111-141.
- Çiftci, H. (2015). *Lise öğrencilerinin siber zorbalık eğilimlerinin Facebook tutumu ile ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çivilidağ, A.,& Cooper, H. T. (2013). Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: Niğde ili örneği. *International Journal of Social Science*, 6(1), 497-511.
- De Caroli, M. E.,&Sagone, E. (2014a). Resilient profile andcreativepersonality in middleandlateadolescents: A validationstudy of theItalian-RASP. *AmericanJournal of AppliedPsychology*, 2(2), 53-58.
- Dehue, F. (2013). Cyberbullyingresearch: New perspectivesandalternativemethodologies. Introductiontothespecialissue. *Journal of Community&AppliedSocialPsychology*, 23(1), 1-6.

- Dehue, F., Bolman, C., & Völlink, T. (2008). Cyberbullying: youngsters' experiences and parental perception. *CyberPsychology and Behavior*, 11(2), 217-223.
- Demir, Ö., & Seferoğlu, S. S. (2016). Bilgi okuryazarlığı, internet bağımlılığı, sanal aylıklık ve çeşitli diğer değişkenlerin sanal zorbalık ile ilişkisinin incelenmesi. *Online Journal of TechnologyAddictionandCyberbullying*, 3(1), 1-26.
- DeSteno, D., Dasgupta, N., Bartlett, M. Y., & Cajdric, A. (2004). Prejudicefromthinair: Theeffect of emotion on automaticintergroupattitudes. *PsychologicalScience*, 15(5), 319-324.
- Dickinson, K. A, A. L., & Ruiz, M. A., Pincus (2003). NEO PI-R predictors of alcoholuseandalcohol-relatedproblems. *Journal of personalityassessment*, 81(3), 226-236.
- Dilmaç, B. (2009). Sanal Zorbalığı Yordayan Psikolojik İhtiyaçlar: Lisans Öğrencileri İçin Bir Ön Çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9 (3), 1291-1325.
- Dinç, M. (2010). *İnternet Bağımlılığı*, Ferfir Yayınları, İstanbul.
- Doll, B., Song, S., & Siemers, E. (2004). *Classroomecologiesthatsupportordiscouragebullying*. In *Bullying in Americanschools* (pp. 183-206). Routledge.
- Donegan, R. (2012). BullyingandCyberbullying: History, Statistics, Law, Preventionand Analysis, *The Elan Journal of UndergraduateResearch in Communications*, 3(1), 33-42.
- Eksi, F. (2012). Examination of NarcissisticPersonalityTraits' Predicting Level of Internet AddictionandCyberBullyingthroughPath Analysis. *EducationalSciences: TheoryandPractice*, 12(3), 1694-1706.

- Ekşi, F.,& Ümmet, D. (2013). Bir kişilerarası iletişim problemi olarak internet bağımlılığı ve siber zorbalık: Psikolojik danışma açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 91-115.
- Englander, E. K. (2008). *Cyberbullying and information exposure: User-generated content in post-secondary education*.
- Erbaş, M. M.,& Kağnıcı, Y. D. (2017). Seçim Kuramına Dayalı Psikoeğitim Programının Ergenlerin Riskli Davranışları Ve İyilik Hali Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(64-Ek Sayı), 1594-1615.
- Erbıçer, E. S. (2017). *Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin sosyal uyuma ve bazı kişisel değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erdur-Baker, Ö.,& Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*(27), 31-42.
- Eroğlu, Y. (2011). *Koşullu öz-değer, riskli internet davranışları ve siber zorbalık/mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Eroğlu, Y., Aktepe, E., Akbaba, S., Işık, A., &Özkorumak, E. (2015). Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40(177).
- Fan, C. Y., Chu, X. W., Zhang, M., &Zhou, Z. K. (2019). Are narcissists more likely to be involved in cyberbullying? Examining the mediating role of self-esteem. *Journal of interpersonal violence*, 34(15), 3127-3150.
- Fanti, K. A., Demetriou, A. G., &Hawa, V. V. (2012). A longitudinal study of cyberbullying: Examining risk and protective factors. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2), 168-181.

- Farnese, M. L., Tramontano, C., Fida, R., &Paciello, M. (2011). Cheatingbehaviors in academiccontext: Doesacademic moral disengagementmatter?.*Procedia-SocialandBehavioralSciences*, 29, 356-365.
- Faucher, C., Jackson, M., &Cassidy, W. (2014). Cyberbullyingamonguniversitystudents: Genderedexperiences, impacts, andperspectives. *EducationResearch International*.
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitivedissonance* (Vol. 2). Stanford universitypress.
- Fırat, M.,& Ayran, G. (2016). Üniversite öğrencileri arasında sanal zorbalık. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(4), 322-329.
- Fitzpatrick, S. ve Bussey, K. (2017). The role of moral disengagement on social bullying in dyadic very best friendships. *Journal of School Violence*, 17(4), 417-429.
- Freud, A. (2011). *Ego ve Savunma Mekanizmaları*. İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1937).
- Freud, A. (2018). *The ego andthemechanisms of defence*. Routledge.
- Freud, S. (2014). *Theneuro-psychoses of defence*. Read Books Ltd.
- Freud, S. (2015). *Narsisizm üzerine ve Scherber vakası* (B. Banu & S. M. Tura, Çev.). İstanbul: Metis.
- Frey, K. S., Hirschstein, M. K., Edstrom, L. V., &Snell, J. L. (2009). Observedreductions in schoolbullying, nonbullyingaggression, anddestructivebystanderbehavior: A longitudinalevaluation. *Journal of EducationalPsychology*, 101(2), 466.
- Gabbard, G. O. (2011). *Uzun-Süreli Psikodinamik Psikoterapi: Temel bir metin*. (Çev. H. Atalay). Ankara
- Geçtan, E. (2002). *Psikanaliz ve sonrası*. Metis Yayınları.

- Gencer, H. (2017). *Ortaokul öğrencilerinde internet bağımlılığı ve siber zorbalık davranışları ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Gençtan, E. (1997). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normal dışı Davranışlar*,(13. basım). Remzi Kitabevi AŞ, İstanbul.
- Gezgin, D. M. ve Çuhadar, C. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 93–104
- Gezgin, D. M., Cakir, O., &Yildirim, S. (2018). Therelationshipbetweenlevels of nomophobiaprevalenceand internet addictionamonghighschoolstudents: ThefactorsinfluencingNomophobia. *International Journal of Research in EducationandScience*, 4(1), 215-225.
- Gibbs, J. C., Potter, G. B., DiBiase, A. M., &Devlin, R. (2008). The EQUIP program. *ReclaimingChildrenandYouth*, 17(2), 35.
- Goldstein, W. N. (1985). DSM III andthenarcissisticpersonality. *Americanjournal of psychotherapy*, 39(1), 4-16.
- Goodboy, A. K.,&Martin, M. M. (2015). Thepersonality profile of a cyberbully: Examiningthe Dark Triad. *Computers in humanbehavior*, 49, 1-4.
- Griffiths, M. (1999). İnternet Bağımlılığı: Gerçek mi? Kurgu mu?, (Çev. K. Alat), *Türk Psikoloji Bülteni*. 12(5), 246-250.
- Gungor, I. H., Eksi, H., &Arıcak, O. T. (2012). Value PreferencesPredictingNarcissisticPersonalityTraits in YoungAdults. *EducationalSciences: TheoryandPractice*, 12(2), 1281-1290.
- Gurbetoğlu, A. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*.
- Gürhan, N. (2017). Her Yönü İle Akran Zorbalığı. *Turkiye Klinikleri J Psichiatri NursSpecial Topics*, 3(2), 175-81.

- Ha, J.H., Yoo, H.J., Cho, I.H., Chin, B, Shin, D. ve J.K. (2006).
Psychiatric Comorbidity Assessed in
Korean Children and Adolescents Who Screen Positive for Internet Addiction,
Journal of Clinical Psychiatry. 67(5), 821-826.
- Harmon-Jones, E., & Harmon-Jones, C. (2008). *Cognitive dissonance theory*.
Handbook of motivation science, 71-83.
- Hart, C. M., Bush-Evans, R. D., Hepper, E. G., & Hickman, H. M. (2017).
The children of narcissus: Insights into narcissists' parenting styles.
Personality and Individual Differences, 117, 249-254.
- Hartmann, T., Vorderer, P., & Klimmt, C. (2009).
Medienpsychologische Erforschung von Computerspielen.
Ein Überblick und eine Vertiefung am Beispiel von Ego-Shootern.
- Heaven, P. C., & Quintin, D. S. (2003). Personality factors predict racial prejudice.
Personality and Individual Differences, 34(4), 625-634.
- Heiman, T., & Olenik-Shemesh, D. (2015). Cyberbullying experience and gender
differences among adolescents in different educational settings. *Journal of
Learning Disabilities*, 48(2), 146-155.
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2009). *Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing
and Responding to Cyberbullying*. California: Corwin Press.
- Hinduja, S., & Patchin, J. H. (2008). Cyberbullying: An Exploratory Analysis Of
Factors Related To Offending And Victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129-
156.
- Horzum, M. B., & Ayas, T. (2013). Rehber öğretmenlerin sanal zorbalık farkındalık
düzeyinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(3), 195-205.
- Howard, B. H., Shegog, R., Grussendorf, J., Benjamins, L. J., Stelzig, D.,
& McAlister, A. L. (2007). [www. PeaceTest. org](http://www.PeaceTest.org): development,

implementation, and evaluation of a web-based war-prevention program in a time of war. *Journal of peace research*, 44(5), 559-571.

Hudak, M. A. (1993). Gender schema theory revisited: Men's stereotypes of American women. *Sex Roles*, 28(5-6), 279-293.

Jackson, L. A., Ervin, K. S., & Hodge, C. N. (1992). Narcissism and body image. *Journal of Research in Personality*, 26(4), 357-370.

Javanbakht, A. (2006). Was the myth of narcissus misinterpreted by Freud? Narcissus, a model for schizoid-histrionic, not narcissistic, personality disorder. *The American Journal of Psychoanalysis*, 66(1), 63-71.

Kardaş, S. (2017). *Sanal kimlik ve spiritüel iyi oluşun üniversite öğrencilerinin narsistik eğilimlerini yordayıcılığı*.

Kayri, M., Günüş, S. (2010). Türkiye'deki Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Düzeyini Etkileyen Bazı Faktörlerin Karar Ağaçları Yöntemleri İle İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(4), 2465-2500.

Keith, S., & Martin, M. E. (2005). Cyber-bullying: Creating a culture of respect in a cyber world. *Reclaiming Children and Youth*, 13(4), 224-228.

Kılıçarslan, S., & Atıcı, M. Ergenlerde Görülen Saldırgan Davranışlarda Ebeveyn ve Ergenlere Uygulanan Psikoeğitim Programının Etkisinin İncelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 20-41.

Kircaburun, K., Jonason, P. K., & Griffiths, M. D. (2018). *The Dark Tetrad traits and problematic social media use: The mediating role of cyberbullying and cyberstalking*. *Personality and Individual Differences*, 135, 264-269.

Kocatürk, M. (2014). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile siber zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Kocatürk, M.,& Kurtça, T. T. (2021). Akran Zorbalığı Ve Mağduriyeti, Siber Zorbalık, Ahlaki Uzaklaşma Ve Empatik İlgi Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(79), 1123-1136.
- Korkmaz, A. (2016). Siber zorbalık davranışları sergileme ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarının karşılaştırılması. *TRT akademi*, 1(2), 620-639.
- Korkmaz, S.,& Mehmedoğlu, A. U. (2018). Dindarlık, siber zorbalık ve problemlili internet kullanımı ilişkisine dair nicel bir araştırma. *Dini Araştırmalar*, 21(53 (15-06-2018)), 35-54.
- Kowalski, M. R., Limber, S., ve Agatston, P. (2008). *Cyberbullying: bullying in the digital age*. Malden (Mass.): Blackwell Publishing.
- Kowalski, R. M.,& Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 22-30.
- Kowalski, R. M.,&Limber, S. P. (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of adolescent health*, 53(1), S13-S20.
- Köroğlu, E (2010). *Birinci Basamakta Psikiyatri El Kitabı*. Hekimler Yayın Birliği, Ankara.
- Krakowiak, K. M.,&Tsay-Vogel, M. (2013). What makes characters' bad behaviors acceptable? The effects of character motivation and outcome on perceptions, character liking, and moral disengagement. *Mass Communication and Society*, 16(2), 179-199.
- Lacey, B. (2007). *Social aggression: a study of internet harassment*. Unpublished Doctoral Dissertation, Long Island University.
- Låftman, S. B., Modin, B., & Östberg, V. (2013). Cyberbullying and subjective health: A large scale study of students in Stockholm, Sweden. *Children and Youth Services Review*, 35(1), 112-119.
- Lapsley DK, Stey PC. Id, *Ego and Superego*. Encyclopedia of Human Behavior. Ed: Ramachandran VS, 2nd Edition, pp.1-9, Elsevier, 2011.

- Leach, C. W., Ellemers, N., & Barreto, M. (2007). Group virtue: the importance of morality (vs. competence and sociability) in the positive evaluation of in-groups. *Journal of personality and social psychology*, 93(2), 234.
- Levy, K. N., Ellison, W. D., & Reynoso, J. S. (2011). A historical review of narcissism and narcissistic personality. *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments*, 3-13.
- Livesley, W. J., & Jang, K. L. (2008). *The behavioral genetics of personality disorder*. *Annu. Rev. Clin. Psychol.*, 4, 247-274.
- López-Larrañaga, M., & Orue, I. (2019). Interaction of psychopathic traits in the prediction of cyberbullying behavior. *Revista de Psicopatología y Psicología Clínica*, 24(1).
- Luo, Y. L., Cai, H., Sedikides, C., & Song, H. (2014). Distinguishing communal narcissism from agentic narcissism: A behavior genetics analysis on the agency–communion model of narcissism. *Journal of Research in Personality*, 49, 52-58.
- Madden, M., & Smith, A. (2010). *Reputation Management and Social Media: How people monitor their identity and search for others online: Pew Internet & American Life Project*.
- Madencioğlu, Y. S. (2021), *9-14 Yaş Grubu Çocuklarda Narsistik Kişilik Özelliğinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet İle İlişkisi*, Düzce Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Makri-Botsari, E., & Karagianni, G. (2014). Cyberbullying in Greek adolescents: The role of parents. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*(116), 3241 – 3253.
- Manap, A. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencileri ve siber zorbalık: Samsun ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

- McAlister, A. L. (2001). Moral disengagement: Measurement and modification. *Journal of Peace Research*, 38(1), 87-99.
- McAlister, A. L., Ama, E., Barroso, C., Peters, R. J., & Kelder, S. (2000). Promoting tolerance and moral engagement through peer modeling. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 6(4), 363.
- McCullough, M. E., Emmons, R. A., Kilpatrick, S. D., & Mooney, C. N. (2003). Narcissists as "victims": The role of narcissism in the perception of transgressions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(7), 885-893.
- McNamara, D. S. (2001). Reading both high-coherence and low-coherence texts: Effects of text sequence and prior knowledge. *Canadian Journal of Experimental Psychology/Revue canadienne de psychologie expérimentale*, 55(1), 51.
- McWilliams, N. (2017). *Psikanalitik Tanı* (Çev. E. Kalem). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Mehdizadeh, S. (2010). Self-presentation 2.0: Narcissism and self-esteem on Facebook. *Cyberpsychology, behavior, and social networking*, 13(4), 357-364.
- Mesch, G. S. (2009). Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *Cyberpsychology and Behavior*, 12(4), 387-393.
- Moore, C. (2008). Moral disengagement in processes of organizational corruption. *Journal of Business Ethics*, 80(1), 129-139.
- Morey, L. C., & Stagner, B. H. (2012). Narcissistic pathology as core personality dysfunction: Comparing the DSM-IV and the DSM-5 proposal for narcissistic personality disorder. *Journal of Clinical Psychology*, 68(8), 908-921.
- Morf, C. C., & Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12(4), 177-196.

- Nas, C. N., Brugman, D., & Koops, W. (2005). Effects of the EQUIP programme on the moral judgement, cognitive distortions, and social skills of juvenile delinquents. *Psychology, Crime & Law*, 11(4), 421-434.
- Nazlı, S. T. D., & Yetkin, Ş. Y., (2012). *Grupla psikolojik danışma programının tutuklu ve hükümlü gençlerin sosyal becerilerine ve özsaygı düzeylerine ilişkin algularına etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Notar, C. E., Padgett, S., & Roden, J. (2013). Cyberbullying: A review of the literature. *Universal journal of educational research*, 1(1), 1-9.
- O'Keeffe, G. S., & Clarke-Pearson, K. (2011). *The impact of social media on children, adolescents, and families*. *Pediatrics*, 127, 800-804.
- Ozan, E., Karapınar, İ., Aydın, N., Fidan, T., & Oral, M. (2008). Narsisistik kişilik bozukluğu: Gelişim süreçleri ve yaşamı. *RCHP-Review Cases Hypotheses Psychiatry*, 2, 25-37.
- Özcan, N.K., Buzlu S, (2005). Problemlili İnternet Kullanımını Belirlemede Yardımcı Bir Araç İnternette Bilişsel Durum Ölçeğinin Üniversite Öğrencilerinde Geçerlik ve Güvenirliği. *Bağımlılık Dergisi*. 6(1) , 19-26.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., & Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.
- Özdemir, S. (2015). *Ergenlerde siber zorballık ve siber mağduriyetin, anne-baba ve akran ilişkilerine göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özer, H. (2016). *Ortaokul ve lise öğrencilerinin siber zorballık tutum ve duyarlılıklarının drama metoduyla incelenmesi*.
- Öztürk, M. O. (2012). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. 11. Basım, Tuna Matbaacılık. Ankara. s 72-73.
- Öztürk, M. O., & Uluşahin, A. (2016). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Nobel Tıp Kitabevleri. Bursa.

- Paciello, M., Fida, R., Tramontano, C., Lupinetti, C., & Caprara, G. V. (2008). Stability and change of moral disengagement and its impact on aggression and violence in late adolescence. *Child development, 79*(5), 1288-1309.
- Palladino, B. E., Nocentini, A., & Menesini, E. (2015). Psychometric properties of the Florence cyberbullying-cybervictimization scales. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 18*(2), 112-119.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: a preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice, 4*(2), 148-169.
- Peker, A. (2013). *İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının problemleri internet kullanımı ve siber zorbalık üzerindeki etkisi*, Doktora Tezi Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Perron, B. E., Taylor, Harry, O., Glass, Joseph, E., Margerum-Leys, Jon, (2010). Information and Communication Technologies in Social Work, *Advances in Socialwork, 11*(1), 67-81.
- Pincus, A. L., & Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual review of clinical psychology, 6*, 421-446.
- Pincus, A. L., & Roche, M. J. (2011). *Narcissistic grandiosity and narcissistic vulnerability*. The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments, 31-40.
- Pincus, A. L., Ansell, E. B., Pimentel, C. A., Cain, N. M., Wright, A. G., & Levy, K. N. (2009). Initial construction and validation of the Pathological Narcissism Inventory. *Psychological assessment, 21*(3), 365.
- Pişkin, G. (2007). Hızlı Ve Dengesiz Değişime Tepki Olarak Sinemada Şiddet: Türkiye Örneği: 1980-2006. 38. *Icanas, 10*, 573.

- Pornari, D. C. ve Wood, J. (2010). Peer and cyber aggression in secondary school students: the role of moral disengagement, hostile attribution bias, and outcome expectancies. *Aggressive Behavior*, 36, 81-94.
- Pratto, F, & Shih, M, (2000). Social dominance orientation and group context in implicit group prejudice. *Psychological Science*, 11(6), 515-518.
- Rader, E, & Wash, R, (2015). Identifying patterns in informal sources of security information. *Journal of Cybersecurity*, 1(1), 121-144.
- Raskauskas, J, & Stoltz, A. D, (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43(3), 564.
- Reed, P, Bircek, N. I, Osborne, L. A, Viganò, C, & Truzoli, R, (2018). Visual social media use moderates the relationship between initial problematic internet use and later narcissism. *The Open Psychology Journal*, 11(1).
- Reich, A, (1960). Pathologic forms of self-esteem regulation. *The psychoanalytic study of the child*, 15(1), 215-232.
- Rivers, I, & Noret, N. (2010). 'I h8 u': Findings from a five- year study of text and email bullying. *British Educational Research Journal*, 36(4), 643-671.
- Sagone, E, & De Caroli, M. E, (2014). Relationships between psychological well-being and resilience in middle and late adolescents. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 141, 881-887.
- Sağır, M. ve Türkeri, İ, (2015). Bilişim Teknolojilerinin Konaklama İşletmeleri İnsan Kaynakları Uygulamalarında Kullanımı: Konya İli Örneği, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 193-206.
- Sarak, Ö. (2012). *Lise öğrencilerinde siber zorbalık*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sedikides, C, Rudich, E. A, Gregg, A. P, Kumashiro, M, & Rusbult, C, (2004). Are normal narcissists psychologically healthy?: Self-esteem matters. *Journal of personality and social psychology*, 87(3), 400.

- Serin, H. (2012). *Ergenlerde siber zorbalık / siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sherer, K. (1997). College life on-line: Healthy and unhealthy Internet use. *Journal of College Student Development*, 38(6), 655—665.
- Sidanius, J., & Liu, J. H. (1992). The Gulf War and the Rodney King beating: Implications of the general conservatism and social dominance perspectives. *The Journal of Social Psychology*, 132(6), 685-700.
- Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying?. *Scandinavian journal of psychology*, 49(2), 147-154.
- Smith, E. R., Seger, C. R., & Mackie, D. M. (2007). Can emotions be truly group level? Evidence regarding four conceptual criteria. *Journal of personality and social psychology*, 93(3), 431.
- Smith, P. K. (2012). Cyberbullying and cyber aggression. *International Research and Practice*, 93-103.
- Smith, P., Mahdavi, J., Carvalho, M. ve Tippett, N. (2006). *An Investigation into Cyberbullying, Its Forms, Awareness, and Impact, the Relationship between Age and Gender in Cyberbullying*. [http:// www. antibullyingalliance.org.uk](http://www.antibullyingalliance.org.uk)
- Struch, N., & Schwartz, S. H. (1989). Intergroup aggression: Its predictors and distinctness from in-group bias. *Journal of personality and social psychology*, 56(3), 364.
- Şafak, B., & Kahraman, S. (2019). Sosyal Medya Kullanımının Yalnızlık Ve Narsistik Kişilik Özelliği Belirtileri İle İlgili İlişkinin İncelenmesi. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 54-69.
- Şahin, M. (2011). *İlköğretim Okulu Öğrencilerindeki İnternet Bağımlılığı*. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Şahin, M., & Akbaba, S. (2017). *Okulda ve sanal ortamda zorbalık ve empati*. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

- Şahin, N. (2014). *Ergenlik problemleri ve baş etme yöntemleri ile internet bağımlılığı arasındaki ilişki*. (Yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Şeker, T. B. (2005). Bilgi Teknolojilerindeki Gelişmeler Çerçevesinde Bilgiye Erişimin Yeni Boyutları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 377-391.
- Şendağ, S., & Odabaşı, F. (2007, May). *İnternet bağımlılığı: Çocukların psikososyal gelişimi üzerindeki etkileri*. In The Proceedings of International Educational Technology Conference, Near East University, North Cyprus.
- Taiwo, R. (2015). *Cyberbehavior*. In *Encyclopedia of Information Science and Technology*, Third Edition (pp. 2972-2980). IGI Global.
- Tajfel, H, Billig, M. G., Bundy, R. P, & Flament, C, (1971). Social categorization and intergroup behaviour. *European journal of social psychology*, 1(2), 149-178.
- Tanrikulu, İ. (2015). *The relationships between cyberbullying perpetration motives and personality traits: Testing uses and gratification theory*. A Thesis Submitted To The Graduate School Of Social Sciences Of Middle East Technical University.
- Tanrikulu, T, Kınay, H, & Arıcak, O. T, (2013). Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1).
- Tanrikulu, I, & Erdur-Baker, Ö, (2021). Motives behind cyberbullying perpetration: a test of uses and gratification theory. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(13-14).
- Taştekin, E. (2016). *Ergenlerin arkadaşlık ilişkileri ve benlik saygısı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Teng, Z., Nie, Q., Pan, Y., Liu, Y. ve Guo, C. (2017). A cross-legged model of the relationship between violent video game exposure and moral disengagement in middle school and high school students. *Children and Youth Services Review*, 81, 117-123.
- Thornberg, R., & Jungert, T. (2013). Bystanderbehavior in bullying situations: Basic moral sensitivity, moral disengagement and defender self-efficacy. *Journal of adolescence*, 36(3), 475-483.
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö., & Aydın, Y. Ç. (2008). Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *CyberPsychology & Behavior*, 11(6), 643-648.
- Torgersen, S., Lygren, S., Øien, P. A., Skre, I., Onstad, S., Edvardsen, J., ... & Kringlen, E. (2000). A twin study of personality disorders. *Comprehensive psychiatry*, 41(6), 416-425.
- Turiel, E. (1983). *The development of social knowledge: Morality and convention*. Cambridge University Press.
- Tutar, H. (2006). *Yönetim Bilgi Sistemi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Türkoğlu, S. (2013). *Ergenlerin problemleri internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Uysal, İ., Duman, G., Yazıcı, E., & Şahin, M. (2014). Öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ve siber zorbalık duyarlılık ölçeğinin bazı psikometrik özellikleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(1), 191-210.
- Uzbaş, İ. T. (2009). Madde Bağımlılığının Tarihçesi, Tanımı, Genel Bilgiler ve Bağımlılık Yapan Maddeler. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21, 5-15.
- Ünver, H. (2016). *Siber zorbalık ile problemleri internet kullanımı ve riskli internet davranışı arasındaki ilişki ve bu değişkenlerin çeşitli demografik özellikler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Ünver, H. ve Koç, Z. (2017). Siber Zorbalık ile Problemlı İnternet Kullanımı ve Riskli İnternet Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15 (2), 117- 140.
- Vandebosch, H, & Van Cleemput, K, (2009). Cyberbullyingamongyoungsters: Profiles of bulliesandvictims. *New media&society*, 11(8), 1349-1371.
- Varjas, K, Talley, J, Meyers, J., Parris, L, &Cutts, H, (2010). High schoolstudents' perceptions of motivationsfor cyberbullying: An exploratorystudy. *Western Journal of EmergencyMedicine*, 11(3), 269.
- Verkuyten, M, &Hagendoorn, L, (1998). Prejudiceand self-categorization: Thevariable role of authoritarianism and in-groupstereotypes. *Personalityandsocialpsychologybulletin*, 24(1), 99-110.
- Wade, A.,& Beran, T. (2011). Cyberbullying: The new era of bullying. *Canadian Journal of School Psychology*, 26(1), 44-61.
- Wang, C., Ryoo, J. H., Swearer, S. M., Turner, R. ve Goldberg, T. S. (2017). Longitudinal relationships between bullying and moral disengagement among adolescents. *Journal of Youth Adolescence*, 46(6), 1304-1317.
- White, J, Bandura, A, &Bero, L. A, (2009). Moral disengagement in thecorporateworld. *Accountability in research*, 16(1), 41-74.
- Willard, N. E, (2007). *Cyberbullyingandcyberthreats: Respondingtothechallenge of online socialaggression, threats, anddistress*. Researchpress.
- Yalçın, M. G., Şenyurt, A. Y., Gültepe, B., & Coşkun, H. (2016). *Ahlaki uzaklaşma ve empatinin kadına yönelik erkek şiddetine dair tutumlara etkileri*. 1. Sosyal Psikoloji
- Yalçın, Ö. (2014). *Ahlaki ihlallere tanıklıkta ahlaki geri çekilme: Ahlaki temel ve içgrup/dışgrup durumlarında gözlenen farklılıklar*. Doktora Tezi Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yaman, E.,& Sönmez, Z. (2015). Ergenlerin siber zorbalık eğilimleri. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 2(1), 18–31.

- Yaman, E., Eroğlu, Y., & Peker, A. (2011). *Başa ıkma stratejileri ile okul zorbalığı ve siber zorbalık*. Kaknüs Yayınları, İstanbul
- Yarar, Y. (2019). *Lise ğrencilerinin iyi oluş düzeyleri ile siber zorbalık siber mağduriyetleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master'sthesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yeşilkaya, M, (2018). Özgeci Davranış Olgusuna İlişkin Epistemolojik Sorunlar zerine Bir İnceleme: Siyah, Beyaz ve Gri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4).
- Yetim, S, (2015). Siber zorbalık, Türkiye ve ABD karşılaştırması (Abd V. Drew Dosyası). *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (120), 325-384.
- Yıldız, E, &Erci, B, (2011). Anne baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 6-11.
- Yılmaz, T, & ağlayan, İ. D, (2018). Ergenlerde akran zorbalığının ebeveynlik eşitleri ve yaşanılan yer açısından karşılaştırılması. *Nesne*, 6 (12), 82-102.
- Young, K. S, (2004). Internet addiction. *AmericanBehavioralScience*; 48(4).
- Young, K. S. (1998). IntemetAddiction: TheEmergence of a New ClinicalDisorder, *OberPsycholow&Behavior*, 1(3):237-244.
- Young, K.S. (1999). *Internet addiction: Symptoms, evaluationandtreatment*. In: L. VandeCreek, T Jackson ed. *Internet addiction: A sourcebook*, Sarasota. FL: Professional Resource Press.

Ekler

Ek 1.Etik Kurulu Onay Yazısı

07.01.2022

Sayın Mücahit Cevheroğlu

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜSB/2021/1176 proje numaralı ve "Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerinin Ahlaki Kayıtsızlık, Narsisizm ve Savunma Mekanizmaları Üzerindeki Etkisi." başlıklı proje önerisi kurumumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Direrç Kanol

Doçent Doktor Direrç Kanol

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.

Ek 3. Ölçeklerin Kullanımına Yönelik İzinler

21:55

Salim Atay, Doç.Dr
Mobile • 6dk önce

Salim Atay, Doç.Dr
President of Human Resources Office of Presidency of Turkish Republic

 mücahit cevheroğlu • 19:35
Merhaba hocam Yakın Doğu Üniversitesinde klinik psikoloji alanında yüksek lisans yapıyorum. Tezim için sizin "Narsistik Kişilik Envanterini" kullanmak istiyorum. Bu konuda izninize ihtiyacım var, yardımcı olursanız sevinirim. Esenle kalın.

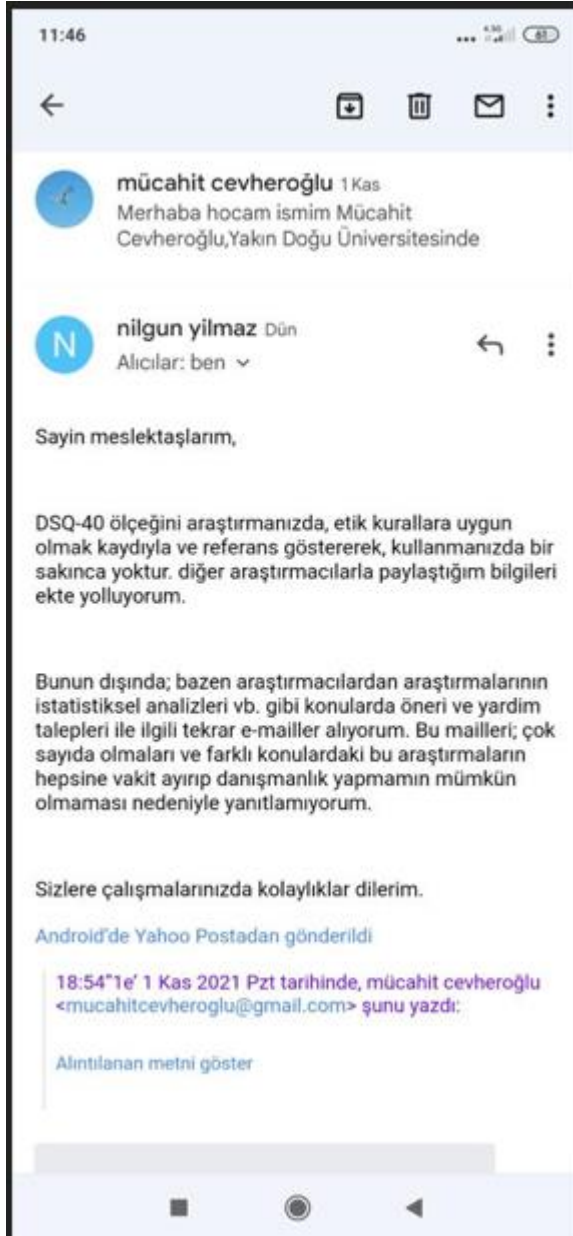
BUGÜN

 mücahit cevheroğlu • 15:26
Hocam sizden dönüş bekliyorum

 Salim Atay, Doç.Dr • 21:48
Kullanabilirsin Mücahit, endeksin değerlemesi Çalışan Narsist kitabımda var, adresini gönderirsen kitabı göndereyim zira baskısı kalmadı.

Teşekkürler Salim Tamam

Bir mesaj yazın...

11:46 ... 5G 81

← 📁 🗑️ ✉️ ⋮

Envanteri izni ▶️ Gelen Kutusu ☆

 mücahit cevheroğlu 1 Kas
Merhaba hocam Yakın Doğu Üniversitesinde klinik psikoloji alanında yüksek lisans

 Bedirhan Gültepe Dün
Alıcılar: ben, Meral ↩️ ⋮

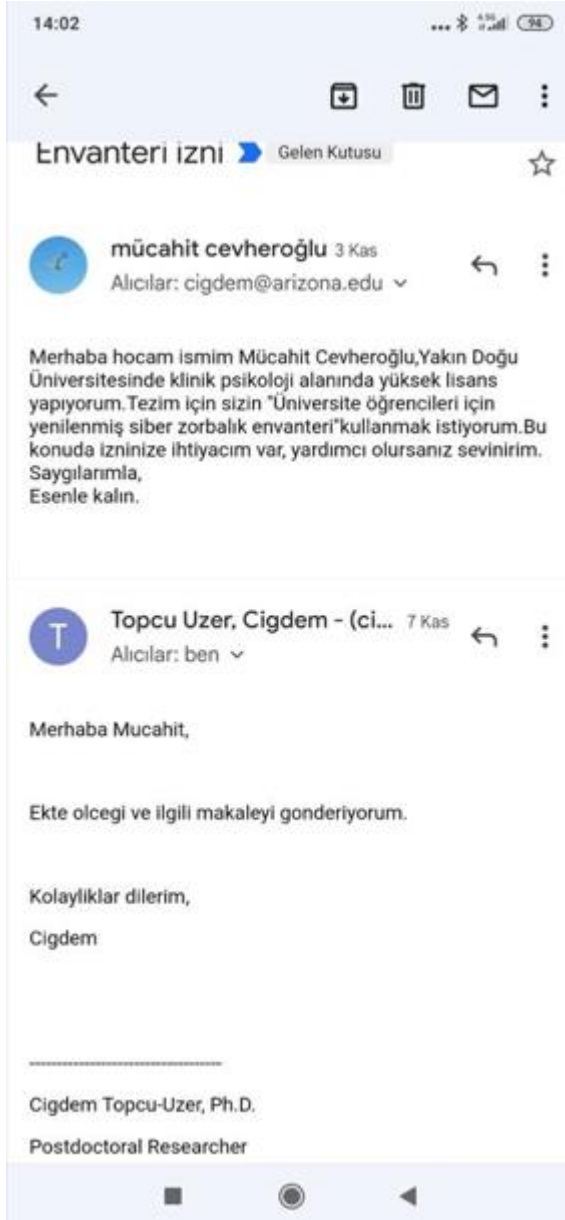
Mücahit bey merhaba.
Yüksek lisans teziniz kapsamında yapacağınız araştırmada Ahlaki Uzaklaşma Ölçeğini kullanabilirsiniz.
İyi çalışmalar.

Dr. Bedirhan Gültepe
Balıkesir Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü
Çağış Yerleşkesi, 10145, Balıkesir
mail: bedirhangultepe@hotmail.com

Gönderen: mücahit cevheroğlu
<mucahitcevheroglu@gmail.com>
Gönderildi: 1 Kasım 2021 Pazartesi 18:49
Kime: bedirhangultepe@hotmail.com
<bedirhangultepe@hotmail.com>
Konu: Envanteri izni

[Alıntılanan metni göster](#)

■ ● ◀

Ek4. Katılımcı Bilgilendirme Formu

KATILIMCI BİLGİLENDİRME FORMU

Değerli katılımcı;

Bu çalışma, Yakındoğu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Mücahit Cevheroğlu tarafından Ezgi ULU danışmanlığında yürütülmektedir.

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleri doğrultusunda buna yönelik ahlaki kayıtsızlık, narsisizm ve savunma mekanizmalarına etkilerinin saptanması amaçlanmaktadır. Araştırma kapsamında vermiş olduğunuz her bir cevap gizli tutulacak, sorulan sorular sadece bilimsel amaç güdecektir. Araştırma gönüllülük esasına dayalıdır. Dolayısıyla soruları yanıtlamak istemez, araştırmadan ayrılmak isterseniz istediğiniz zaman harekete geçme hakkınız bulunmaktadır.

Ölçekleri yanıtlamadan önce, ölçek hakkında verilen kısa açıklamaları dikkatlice okumalı, soruları bu şekilde yanıtlamalısınız. Kimlik bilgileriniz gizli tutulacağı için adınızı ya da soyadınızı belirtmenize gerek yoktur. Sorularda herhangi bir yanlış yanıt yoktur. Sorulara yanıt vermeye başlamanız ile birlikte araştırma ile ilgili bilgilendirildiğinizi kabul etmiş sayılacaksınız. Sorularınız ya da çalışma hakkında bilgi almak için Mücahit Cevheroğlu ile [mucahitcevheroglu@gmail](mailto:mucahitcevheroglu@gmail.com) adresi üzerinden iletişime geçebilirsiniz.

Ek 5.Aydınlatılmış Onam Formu

AYDINLATILMIŞ ONAM

Araştırmada kullanılan ölçeklere vermiş olduğunuz her bir yanıt gizli tutulacaktır. Çalışma gönüllülük esasına dayalıdır. Soruları yanıtlamak istemeyenlerin, araştırmadan ayrılmak isteyenlerin istediği zaman araştırmayı sonlandırma hakkı bulunmaktadır. Sorulara yanıt vermeye başlamanız ile birlikte araştırma ile ilgili bilgilendirildiğinizi kabul etmiş sayılacaksınız. Sorularınız ya da çalışma hakkında bilgi almak için Mücahit Cevheroğlu ile [mucahitcevheroglu@gmail](mailto:mucahitcevheroglu@gmail.com) adresi üzerinden iletişime geçebilirsiniz.

1.Çalışmaya katılmayı onaylıyorum.

Evet

Hayır

2) Bilgileri okuyup anladığımı onaylıyorum

Evet

Hayır

Ek 6. İntihal Raporu

Ek 7. Özgeçmiş

Mücahit CEVHEROĞLU,1991 yılında Mardin’de doğmuştur. Lisans eğitimi sırasında Kızıltepe Devlet Hastanesi’nde 20 iş günü staj yapmış beraberinde 2016 yılında Hasan Kalyoncu Üniversitesi’nde Psikoloji ve yan dal olarak da Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümlerinden mezun olmuştur. 2017 yılı Ocak ayında Elazığ Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Hastanesin’de göreve başlamıştır. 2018 yılı Mayıs ayından itibaren de Mardin Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde çalışmaya devam etmektedir. Yakın Doğu Üniversitesi’nde Yüksek Lisans tez çalışması ‘Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerinin Ahlaki Kayıtsızlık, Narsisizm ve Savunma Mekanizmaları Üzerindeki Etkisi’ konusu ile tamamlamıştır.